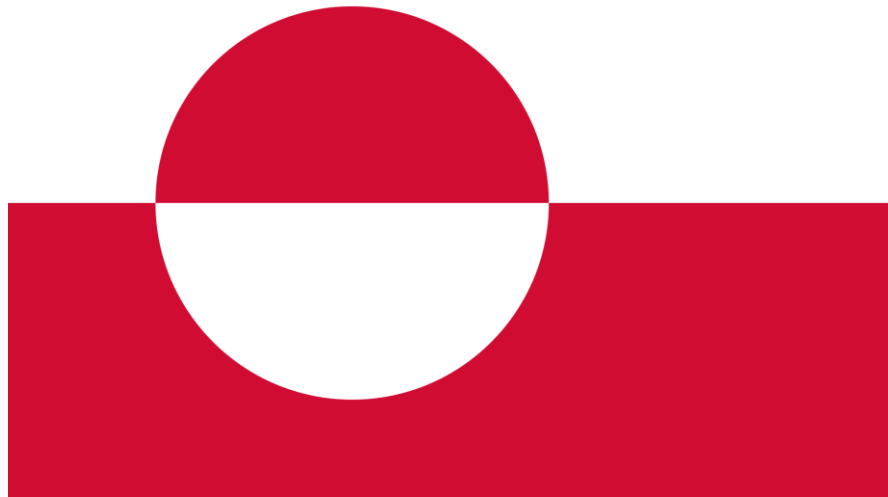

UKA2016

Namminersorlutik Oqartussat

UKA 2016

**Kalaallit Nunaanni inatsisinut
tunngaviusussanut
isumalioqatigiissitamik
pilersitsinissamut nalunaarusiaq**

Imai

SIULEQUT	5
1. AALLAQQAASIUT	6
2. TUNULIAQUTIT	10
3. INATSIINUT TUNNGAVIUSSANUT ISUMALIOQATIGIISSITAQ – SUUT QULAAJARNEQASSAPPAT?	16
3.A PISSUTSIT ATTUUMASSUTEQARTUT:.....	16
4. SULIASSAMUT TUNNGAVISSIAMUT SIUNNERSUUSIORNEQ	20
SIUNERTAQ – ISUMALIOQATIGIISSITAMUT PIGINNAATITSISSUT.....	20
<i>Oqaasertassatut siunnersuut 1:</i>	20
ISUMALIOQATIGIISSITAP SULIASSAA	21
<i>Oqaasertassatut siunnersuut 2.a:</i>	21
<i>Oqaasertassatut siunnersuut 2.b:</i>	22
SULERIAASEQ AAMMA SULINERUP AAQQUSSUUNNERA	23
<i>Oqaasertassatut siunnersuut 3:</i>	23
INATSIINUT TUNNGAVIUSUSSANUT ISUMALIOQATIGIISSITAMI ILAASORTASSANIK QINERSINEQ KIISALU SIULITTAASOQARFIK	23
<i>Qinersisoqarnerani:</i>	25
<i>Oqaasertassatut siunnersuut 4:</i>	26
AGGERSARNEQARTUT, ATORFILLIT ALLALLU IMMIKKUT ILISIMASAQARTUT.....	26
<i>Oqaasertassatut siunnersuut 5:</i>	27
INNUTTAASUT ILANNGUTITINNERI AAMMA TAMANUT AMMANEQ	27
<i>Oqaasertassatut siunnersuut 6:</i>	28
INNUTTAASUNIT SIUNNERSUUTIT	28
<i>Oqaasertassatut siunnersuut 7:</i>	29
INATSIINUT TUNNGAVIUSUSSANUT ALLATTOQARFIK – TASSUNGA ILANNGULLUGIT AAQQUSSUGAANIKKUT INISSISIMANERA	29
<i>Oqaasertassatut siunnersuut 8:</i>	32
INUIT OQARTUSSAQATAANERANNIK INGERLATAQARNEQ	32
<i>Oqaasertassatut siunnersuut 9:</i>	33
PIFFISSAQ ATUGASSAQ	34
<i>Oqaasertassatut siunnersuut 10:</i>	35
ANINGAASAQARNEQ.....	35
<i>Oqaasertassatut siunnersuut 11:</i>	38
5. NUNAP AAQQUSSUUSAAANERANUT AQUNNEQARNERANULLU MALERUAGSSAT TUNNGAVIUSUT IMAI ANNERTUSSUSIILU.....	39
NAALAGAAFFEQATIGIINNERMUT SINAAKKUSIUSSAT ILUANNIISINNAASUMIK NAALAGAAFFIUP AAQQUSSUUSAAANERANUT AQUNNEQARNERANULLU MALERUAGASSAT TUNNGAVIUSUT PILLUGIT SIUNNERSUUMMUT INATSIINIK ATORTITSINERMUT MINISTERIAQARFIUP EQQARSAASERSUUTAI... 40	
INATSIINUT TUNNGAVIUSUNI SINAAKKUSIUSSAT ILUANNITTUUMIK NUNAP AAQQUSSUUSAAANERANUT AQUNNEQARNERANULLU MALERUAGASSANIK TUNNGAVIUSUNIK ALLANISSAQ KALAALLIT NUNAANNIT TOQQARNEQARPAT	44
<i>Kaammattuut:</i>	47

<i>Oqaasertassatut siunnersuut 2.a.+:</i>	47
NAMMINIILIVINNERUP ATUUTILERNERATA KINGORNA ATULERSUSSAMIK NAALAGAAFFIUP AAQQUSSUUSANERANUT AQUNNEQARNERANULLU MALERUAGASSANIK TUNNGAVIUSUNIK ALLANISSAQ KALAALLIT NUNAANNIT TOQQARNEQARPAT	48
PITUTTUGAANGITSUMIK ATASSUTEQARNEQ	49
<i>Oqaasertassanut siunnersuut 2.b.+:</i>	54
6. NAMMINIILIVINNISSAMUT SULINERUP INGERLANERA.....	54
DANMARKIP NAALAGAAFFIATA INATSISAI TUNNGAVIUSUT AAMMA KALAALLIT NUNAAATATA NAMMIENRSORNERANUT INATSIT.....	55
7. NUNAP AAQQUSSUUSANERANUT AQUNNEQARNERANULLU MALERUAGASSAT TUNNGAVIUSUT IMAI	63
KALAALLIT NUNAANNI PISSUTSIT	63
NUNAP AAQQUSSUUSANERANUT AQUNNEQARNERANULLU MALERUAGASSAT TUNNGAVIUSUT QANOQ ALLANNGORTINNEQASSAPPAT, KIISALU NUNAP AAQQUSSUUSANERANUT AQUNNEQARNERANULLU MALERUAGASSAT TUNNGAVIUSUT IMMIKKUUALAARTITERNERI.....	65
IMMIKKOORTUT SUUT ILUANNI AALAJANGERSAGALIORTOQARSINNAAVA	67
INUIAAT KALAALLIT TASSAAPPUT KALAALLIT NUNAANNUT KISIMIILLUTIK NAALAGAASUT	68
NAALAGAAFFIMMI AAQQUSSUGAANERMIK, INUIT OQATRUSAAQATAANERANNIK QINERSINERNILLU AALAJANGERSAANEQ	68
PISSAANERUP PINMGASUNUT AVINNEQARNERA	69
KUNNGEQARNEQ AKERLIANILLU PRÆSIDENTI.....	72
KOMMUNIT	73
NAALAGAAFFIMMI INNUTTAANEQ	74
ILLERSORNISSAMUT ISUMANNAALLISAANERMULLU POLITIKKI	74
NUNANUT ALLANUT POLITIKKI	76
ANINGAASANUT INATSIT AKILERAARUTILLU	78
NUNAP ANINGAASAI AAMMA ANINGAASAQARNERMI POLITIKKI	78
INUIT, INNUTTAASUT KIFFAANGISSUSEQARNERMILU PISINNAATITAAFFIIT	79
NUNAMUT PIGINNITTUSSAATITAANEQ	81
ISUMALLUUTIT UUMAATSUT	81
ISUMALLUUTINUT UUMASSUSILINNUT, PINNGORTITAMUT AVATANGIISINULLU ATAATSIMOORLUNI PIGINNITTUSSAATITAAQ	82
INUIT KULTURIAT AAMMA NUNAT INOQQAAVISI PISINNAATITAAFFII	82
ISUMASSARSISINNAASSUSEQ	83
ILAGIIT	84
NUNAMI SILALLU PISSUSSAANI PISSUTSIT	85
NUNAQ AQQA.....	85
NAALAGAAFFIUP AKISUSSAAFFIINIK ALLANUT SULIASSANNGORTITSINEQ.....	86
8. INATSISINUT TUNNGAVIUSUSSANUT ISUMALIOQATIGIISSITAMUT ATTUUMASSUTEQARTUT PISSUTSIT ALLAT	88
9. EQIKKAANEQ	90

10. INATSI SINUT TUNNGAVIUSUSSANUT KALAALLIT ISUMALIOQATIGIISSITAANNUT
SULIASSAMUT TUNNGAVISSIASSAMUT MISSINGIUTIP KATERSORNERA 100

OQAASERTASSATUT SIUNNERSUUT 1:	100
<i>Oqaasertassatut siunnersuut 2.a:</i>	100
<i>Oqaasertassatut siunnersuut 2.a. +:</i>	<i>Fejl! Bogmærke er ikke defineret.</i>
<i>Oqaasertassatut siunnersuut 2.b:</i>	<i>Fejl! Bogmærke er ikke defineret.</i>
OQAASERTASSATUT SIUNNERSUUT 2.B.+:	101
OQAASERTASSATUT SIUNNERSUUT 3:	101
OQAASERTASSATUT SIUNNERSUUT 4:	101
OQAASERTASSATUT SIUNNERSUUT 5:	102
OQAASERTASSATUT SIUNNERSUUT 6:	102
OQAASERTASSATUT SIUNNERSUUT 7:	102
OQAASERTASSATUT SIUNNERSUUT 8:	103
OQAASERTASSATUT SIUNNERSUUT 9:	103
OQAASERTASSATUT SIUNNERSUUT 10:	103
OQAASERTASSATUT SIUNNERSUUT 11:	103

Siulequtsiussaq

Matumuuna Kalaallit Nunaanni inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitamik pilersitsinissamut nalunaarusiaq Inatsisartunut kajumittumik suliarisassanngorlugu saqqummiunneqarpoq. Nassuiaat Naalakkersuisut Siulittaasuata Naalakkersuisoqarfianit suliarineqarpoq.

Suliap Inatsisartuni oqalulluni isumaqatigiinniutigineqarnissaa siunertaralugu suliaq aalajangiiffigisassatut siunnersuutitut Naalakkersuisunit saqqummiunneqarpoq.

Naalakkersuisut neriutigaat taamatut isumalioqatigiissitamik pilersitsinissamik naliliinissamut Inatsisartut pitsaasunik tunngavissinneqarsimassasut.

Aammattaaq Naalakkersuisunit neriutigineqarpoq taamatut sulinermut innuttaasut soqutiginnikkumaartut, tassami nunap aaqqissuussaneranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusussat nutaat inuiaqatiginntsinnut siunissamilu kinguaariissanut annertuumik pingaaruteqartussaammata.

Inussiarnersumik inuulluaqqusillunga

Suka K. Frederiksen

Namminersornermut, Pinngortitamut, Avatangiisinut Nunaateqarnermullu Naalakkersuisoq

1. Aallaqqaasiut

Inatsisartut 2015-imi ukiakkut ataatsimiinneranni inatsisinut tunngaviusussamik kalaallit isumalioqatigiissitaannik pilersitsinissaannut nalunaarusiamik suliaqarneq Naalakkersuisunit naammassineqassasoq, Inatsisartuni amerlanerussuteqarluartunit akuerineqarpoq. Taamanikkut Naalakkersuisuusut nassuiaat naammassissagaat 2011-imi Inatsisartunit peqqussutigineqarpoq, taamaattoq naammassineqanngitsoorluni.

Aalajangiiffigisassatut siunnersuutit assigiilluinnartut pingasut, partiinit assigiinngitsuneersunit Inatsisartuni ilaasortanit assigiinngitsunit pingasuneersut, inatsisinut tunngaviusussamik kalaallit isumalioqatigiissitaannik pilersitsinissaq imaluunniit nalunaarusiap naammassineqarnissaa pillugu 2015-imi ukiakkut ataatsimiinnissamut imminnut attuumassuteqanngitsumik siunnersuutinik saqqummiussipput. Naalakkersuisut aalajangiippat ilaatigut siusinnerusukkat nassuiaatip naammassillugu allanneqarnissaanut Naalakkersuisunut peqqussutaasimasup erseqqissaasumik allanngortinnissaanik siunnersuuteqarniarlutik – tamanna tunuliaqutaralugu paasissutissii viunerusumik tunngaveqartumik inatsisinut tunngaviusussamik kalaallit isumalioqatigiissitaannik pilersitsinissaq pillugu Inatsisartut aalajangiisinnaalissallutik. Inatsisartuni amerlanerussuteqarluartut taamaaliortoqarnissaanut tapersiippat, inerneraalu manna nassuiaat.

Suliap suliarinerani naggataarutaasumik oqallinnermut taasinnermullu isumaliutissiissummini imatut oqaaseqarnissamut Inatsisartuni Inatsiseqarnermut Ataatsimiititaliaq aalajangerpoq:

Suliali ingerlaqqinnerani partiit tamarmik aallartitaqarnikkut peqataatinneqarnissaasa pingaaruteqarnera maannangaaq tikkuassallugu Inatsisinut Ataatsimiititaliap tunngavissaqartippaa. Tamanna taamaallaat tunngaviusumik inatsisissaq pillugu isumalioqatigiisitamat tunngatinnagu aammattaarli Inatsisartuni ataatsimiititaliamit tunngaviusumik inatsisissaq pillugu isumalioqatigiisitamik pilersitsinissaq pillugu isummertussami taassumalu suliaanut malinnaasussami. Taamaammat tamanna siunertaralugu ataatsimiititaliamik sulinasuartussamik partiinit tamanit aallartitaqarfineqartumik pilersitsisoqarnissaa Inatsisinut Ataatsimiititaliap kaammattuutigaa.¹

¹ ISUMALIUTISSIISSUT Inatsiseqarnermut ataatsimiititaliamit saqqumm iunneqartoq uunga tunngasoq UKA 2015/62: Inatsisartut aalajangiiffigisassaattut siunnersuutigineqarpoq Naalakkersuisut peqquneqassasut tunngaviusumik inatsisissamik piareersaasussanik ataatsimiititaliussasut. & UKA 2015/111: Tunngaviusumik inatsisissamik piareersaanermi ataatsimiititaliamik pilersitsinissamik UKA2011 Inatsisartut isumaqatigiittut Naalakkersuisunut suliakkiissutaata aallarnisaqqinneqarnissaanik nalunaarusiamillu suliaqarnerup naammassineqarnissaanik Naalakkersuisut suliaqquneqarnissaanik Inatsisartut aalajangiiffigisassaattut siunnersuut & EM 2015/138: Kalaallit Nunaata Tunngaviusumik Inatsisissaanik suliaqartussamik isumalioqatigiissitamik kingusinnerpaamik 2016-ip naalernerani Naalakkersuisut pilersitseqqullugit peqquneqarnissaannik Inatsisartut Aalajangiiffigisassaattut siunnersuut. Siunnersuutit aappasaaneernerannut saqqummiunneqartut.

Inatsisartuni ataatsimiititaliamik pilersitsinissamut Naalakkersuisut aalajangiisinnaatitaanngillat. Taamatut aalajangiisinnaatitaaneq Inatsisartuniippoq, taamaattumillu qulaani taaneqartup ataatsimiititaliaangallartup qanoq isikkoqarnissaanut nassuiaammi matumani isummertoqarani. Oqaatigineqassaarli partiinit tamanit sinniisuuffigineqartumik Inatsisartuni ataatsimiititaliaagallartumik pilersitsisoqarnissaanut kaammattuisoqarmat. Inatsisinut tunngaviusussamik isumalioqatigiissitamik pilersitsinissamut ataatsimiititaliaq isummissaaq aamma isumalioqatigiissitap sulinera malinnaaffigissallugu.

Tamanna isumaqarpoq inatsisinut tunngaviusussamik isumalioqatigiissitap *qanoq iluseqartinnissaanut* imaluunniit *qanoq isikkoqarnissaanut* inaarutaasumik nassuiaammi matumani isummertoqanngitsoq, kisiannili *taassuma qanoq isikkoqarsinnaanera* aamma isumalioqatigiissitap ilusilersornerani pissutsit suut eqqarsaatigineqartariaqarnersut saqqummiussisoqarluni. Inatsisinut tunngaviusussamik isumalioqatigiissitap inaarutaasumik ilusilersornissaa, pilersitsinissamut inassuteqaat, kiisalu inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitamik pilersitsinissaaq pillugu inaarutaasumik aalajangernissaaq Inatsisartuni ataatsimiititaliaagallartumit aamma Inatsisartunit tamarmiusunit aalajangiiffigineqassaaq.

Tamanna pissutigalugu nassuiaammi inerniliisoqanngilaq, kisiannili eqikkaasoqaannarluni. Nassuiaat tunuliaqutaralugu inerniliineq Inatsisartunit aalajangiiffigineqassaaq.

Inatsisinut tunngaviusussamik isumalioqatigiissitaaq, suliakkiissutit allassimaffiat Inatsisartuni aalajangersarneqartoq aallaavigalugu Kalaallit Nunaanni nunap aaqqissuussaneranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingiutip qanoq ilusilersornissaannut oqalliffiussaaq. Isumalioqatigiissitap taassuma *qanoq isikkoqarsinnaaneranut* taamaalillutik Naalakkersuisut siunnersuuteqarnissaaq suliassaraat, kisiannili isumalioqatigiissitap inaarutaasumik aalajangersarnissaa, akuerineqarnissaa Inatsisartunit aalajangiiffigineqassalluni. Kiisalu nassuiaammik matuminnga atuartoq nunap aaqqissuussaneranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut inaarutaasumik missingersuusiap imarisassaanut missingersuummik takusassaqaarnani, taamaallaalli nunap aaqqissuussaneranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusussat imarisinnaasaannut sammisat eqqarsaasersuuteqarnissamullu kaammattuutit kisiisa takusinnaassallugit. Inatsisinut tunngaviusussamik isumalioqatigiissitaaq tassaassaaq nunap aaqqissuussaneranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingersuutit imarisassaanut aalajangersaasussaaq. Tamanna suliassamut tunngavissiaq aallaavigalugu pisussaassaaq, tassani nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusussat inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussat iluanni atuuttussamik nunap aaqqissuussaneranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusussat siunnerfeqassanersut imaluunniit kalaallit nunaata naalagaaffianut namminersortumut atuuttussat siunnerfigalugit nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingiut siunnerfeqassanersoq, killissalersorneqassalluni. Suliassaqrfit suut nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingiummi

aalajangersakkanut missingersuusiarineqarnissaannut aamma suliassa qarfiit suut aalajangersakkatigut siunnersuusiorfigineqarsinnaassanersut, tamanna pingaaruteqarpoq.

Nassuiaat kapitalinut quligiluanut agguarneqarpoq: ”Kapitali 1 Aallaqqaasiut”-mi nassuiaat saqqummiunneqarpoq. Kapitali 2-mi qulequtaq tassaavoq, ”Tunuliaqutaasut”, aamma Kalaallit Nunaata aaqqissuussaneranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusussat suliarineqarnerisa ingerlassinnaanissaannut, inatsisitigut tunuliaqutaasut saqqummiunneqarlutik. Kapitali 3, ”Inatsisinut tunngaviusussamik isumalioqatigiissitaq – suut qulaajarneqassappat”, pissutsit immikkut ittut inatsisinut pinngitsooratik tunngasuunngitsut, kisiannili Kalaallit Nunaata aaqqissuussaneranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusussat allanneqalerpata suut eqqarsaatigineqarpata tulluassanersoq, iserfigineqarput. Kapitali 4-mi, ”Isumalioqatigiissitassamut siunnersuusiorneq”-mi pissutsit arlallit suliassamut tunngavissiami najoqqutassatut tulluarsinnaasut sammineqarput, tamatumalu kingorna oqaasertassaannut immikkoortumut siunnersuutitut saqqummiunneqarluni. ”Nunap aaqqissuussaneranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusussat imarisaat annertussusaallu”, kapitali 5-imi, Savalimmiuni nunap aaqqissuussaneranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut siunnersuummut Inatsisinut atortitsinermut ministereqarfiup eqqarsaasersuutai oqaaseqaataalu saqqummiunneqarput. Taakkua tamatumalu kingorna tunngaviusutut iluseqarlutik Kalaallit Nunaata inissisimaneranut inissinneqarlutik. Tamatumalu I) inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussat iluanni atuuttussamik nunap aaqqissuussaneranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusussat allanneqassanersut imaluunniit, II) Kalaallit Nunaata naalagaaffianut namminersortumut atuuttussat siunnerfigalugit nunap aaqqissuussaneranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusussat allanneqassanersut, Inatsisartut aalajangiilerpata eqqarsaasersuutinut ilaatinneqarnissaa tulluarsinnaalluni. Tassunga atatillugu pituttugaanngitsumik atassuteqarnermik aaqqissuussineq aamma sammineqarpoq, aammalu kapitalimi suliassamut tunngavissiamut ilanngunneqarsinnaasunik oqaasertanik marlunnik siunnersuuteqartoqarluni. Kapitali 6-imi, ”Namminiilivinnissamut suliap ingerlanissaa”-ni namminiilivinnissamut suliap ingerlanissaa erseqqinnerusumik nassuiarneqarpoq, tamannalu naalagaaffimmut namminiivittumut atuuttussat siunnerfigalugit nunap aaqqissuussaneranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusussat allanneqassanersut Inatsisartut aalajangiissappata, naleqqutissalluni. Kapitali 7-imi, ”Nunap aaqqissuussaneranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusussat imarisaat”-ni nunap aaqqissuussaneranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusussat inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussat iluanni imaluunniit naalagaaffimmut namminersortumut atuutissanersut apeqqutaatillugu ilanngunneqarsinnaanersut imaluunniit ilanngunneqassannginnersut nunap aaqqissuussaneranut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusussani immikkoortut pingaarutillit assigiinngitsut erseqqinnerusumik nassuiaammi iserfigineqarlutik. Inatsisinut tunngaviusussat qanoq ittuunissaannik – nunap aaqqissuussaneranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusussat inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussat iluanni avataanniluunniit - Inatsisartut aalajangiinissaat pitinnagu Kalaallit Nunaata

aaqqissuussaneranut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusussani suliassaqarfinni suni aalajangersakkanut siunnersuuteqarnissaq pillugu Inatsisartut isumassarsianik peqartariaqarput. Kapitali 8-imi nassuiaammi inassuteqaatit eqikkarneqarput, aamma kapitali 9-imi suliassamut tunngavissiamut oqaasertassanut siunnersuutit assigiinngitsut ataatsimoortillugit katersorneqarput, taamaalilluni oqaasertassanut siunnersuutit ataatsimoortillugit atuarneqarsinnaallutik. Tamatuma kingorna nassuiaammut ilanngussat takuneqarsinnaapput. Siusinnerusukkut eqqaaneqartutut nassuiaammut inerniliisoqangilaq, tassami qanoq inerniliisoqarnissaanut Inatsisartut aalajangiisussaammata.

Paasinartuunissaa pissutigalugu Kalaallit Nunaannut tunngatillugu, taamatut assigiinngitsoqarneranik pinngitsoorani atuiffiunngitsuni oqaasertanit allanit toqqaannartumik issuaasoqarsimatinnagu, taaguut 'nunap aaqqissuussaneranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut' aamma Danmarkimut tunngatillugu 'inatsisit tunngaviusut' atorneqarput.

- Suka K. Frederiksen
Nuuk, novemberi 2016

2. Tunuliaqutaasut

Ulloq 21. juni 2009 namminersornerullutik oqartussat Kalaallit Nunaanni ukiuni 30-ini atuussimasoq, namminersorlutik oqartussanit taarserneqarpoq. Tamanna pivoq Kalaallit Nunaanni Namminersornerullutik Oqartussat pillugu Inatsit 29. november 1978-imeersoq atorunnaarsinneqarmat, taarsiullugulu Kalaallit Nunaanni Namminersorneq pillugit Inatsit 12. juni 2009-imeersoq, Kalaallit Nunaata inuiattut ullorsiornerani atulersinneqarluni.

Ulloq 25. november 2008-imi innuttaasut ilitsersuissutaasussamik taasitinneqarnerisa kingorna namminersornerup atuutilersinneqarnissaa aalajangerneqarpoq, taamani inernalugu Kalaallit Nunaanni innuttaasut taasisinnaatitaasut 75 %-ii namminersornerup eqqunneqarnissaa tapersorlugulu taasimmata. Taasinermi procenti 72-iusimavoq. Kingusinnerusukkut 2008-imi novembarimi innuttaasut taasinerat malinniarlugu Inatsisartut aalajangerput, aamma Naalakkersuisut ministeriunermut saaffiginnissuteqarnissamik peqquneqarlutik. Kalaallit Nunaanni Namminersorneq pillugit Inatsisissamut siunnersuutip Folketingimut saqqummiunneqarnissaa pillugu Naalakkersuisut Siulittaasuat ministeriunermut qinnuteqarpoq, tassani inatsisissatut siunnersuut akuerineqartussaammat. Sulinerup inerneraa Kalaallit Nunaanni Namminersorneq pillugu Inatsisissamut siunnersuut ulloq 21. juni 2009-imi inatsisip atulersinneqarnissaa, ulloq 12. juni 2009-imi Folketingimi inaarutaasumik pingajussaaneerqarlunilu akuerineqarpoq.

Kalaallit Nunaanni Namminersorneq pillugu Inatsimmi (namminersornermut inatsit) aalajangersagaqarpoq, namminersorneruneq pillugu inatsimmiit ingerlateqqiinnarneqartunik – tamatumunnga assersuutissaavoq aaqqiagiingissutaasut iluarsiissuteqarfigineqartarnarannut aalajangersakkat.

Aamma namminersorneruneq pillugu inatsimmut naleqqiullugu namminersornermut inatsimmi nutarterisoqarpoq – soorlu oqaatsit pillugit kapitali, tassani kalaallit oqaasii Kalaallit Nunaanni pisortatigoortumik oqaasinnngortinneqarlutik, siusinnerusukkut oqaatsini pingaarnersaasimallutik.

Namminersorneruneq pillugu inatsimmissulli namminersornermut inatsimmi aallaqqaasisoqarpoq, tassani nunat tamat akornanni inatsisit malillugit inuiaat kalaallit namminneq aalajangiisinnaassuseqarlutik inuiaanerat ilaatigut akuerineqarluni. Danskitt, taamatullu Kalaallit Nunaanni inatsisini aallaqqaasiisoqartarnera qaqutigooortuavoq. Aallaqqaasiinermi allassimavoq:

Nunat tamat akornanni inatsisit malillugit inuiaat kalaallit namminneq aalajangiisinnaassuseqarlutik inuiaanerat akueralugu inatsisip matuma tunngavigai Danmarkip Kalaallit Nunaatalu akornanni peqatigiinnermi naligiimmik ataqpeqatigiinnerup tatigeqatigiinnerullu siuarsarnissaannik kissaateqarnek. Tamatumunnga naapertuuttumik inatsisip matuma tunngavigaa Naalakkersuisut Danmarkimilu naalakkersuisut naligiissutut isumaqatigiissutaat.

Naalagaaffiit akornanni pissutsinut tunngasumik maleruagassat tassaapput naalagaaffiit peqatigiillutik isumaqatigiissutigisimasaat akuerisimasaallu nunani tamalaani malittarisassat tunngaviillu. Naalagaaffiit inatsimmut tapersersuisinnaasut tamarmik immikkut aalajangersakkanik atortussanngortitsipput – tamatumalu kingorna aalajangersakkat taakkua malinnissaannut pisussaaffeqarlerlutik.²

Namminersorneq eqqunneqareeraluartoq atuukkualuartorlu, suli inatsisit tunngaviusut Kalaallit Nunaanni atuupput, aammalu inatsisini tunngaviusut Danmarkip naalagaaffiani immikkoortunut tamanut atuuttuusut, inatsisini tunngaviusuni § 1-imi aalajangersarneqarluni.

Ulloq 1. januar 1953-imi inatsisit tunngaviusut atuuttut atuutermatali, Kalaallit Nunaat Danmarkip naalagaaffiani pineqartunut ilaavoq. Tamanna sioqqullugu Kalaallit Nunaat nunasiaasimavoq, aammalu 1954 tikillugu FN-ip nunasiaajunnaarsitsinissamik suliaqarnerata nalaani nunatut namminersortuunngitsutut FN-ip allattuiffianni allaqqasimalluni.³

Kalaallit Nunaat pillugu namminersorneq pillugu inatsit Folketingimit akuerineqartoq, inatsisinut tunngaviusunut tapertaavoq aamma naalagaaffeqatigiinnerup iluani pingaarnertigut inatsisitigut killissaliilluni, Namminersorlutik Oqartussat inatsisaat ingerlatsivimmilu aqutsineq tassunga akerliussaanatik.

Danmarkimiit avissaarneq aamma Kalaallit Nunaata naalagaaffittut nammineersinnaasutut namminerlu oqartussatut pilersinneqarnera, taamatut naalagaaffittut inatsisitigut aaqqissugaanermik tunngaveqarnermik pingaaruteqartumik, kipisitsissaaq. Tamatuma kingunerisaanik Kalaallit Nunaat nutaamik naalagaaffittut inatsisitigut aaqqissugaasumik tunngaveqartumik ineriartortitsisariaqassaaq. Kalallit Nunaata aaqqissuussaaneranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik piareersaalluni ingerlataqarluni sulineq, taamatut Kalaallit Nunaata naalagaaffittut inatsisitigut aaqqissugaasumik tunngaveqartumik nutaamik inerisarneratut ineriartortitsineratullu isigineqarsinnaavoq.

Namminersornermut inatsit Kalaallit Nunaata namminiilivinnissaa pillugu aalajangersakkanik nutaanik imaqarpoq. Namminersornermut inatsimmi kapitali 8-imi, § 21, imm. 1-4-imi taakku takuneqarsinnaapput. Aalajangersakkat taamaattut namminersorneruneq pillugit inatsimmi takuneqarsinnaanngillat.

² Naalagaaffiit akornanni pissutsinut tunngasumik maleruagassat attuumassuteqartut tassunga atasut nassaarineqarsinnaanngillat (tamakkiisuunngitsut): Naalagaaffiit Peqatigiit Isumaqatigiissutaat, FN: Sakkutuujungitsut politikikkullu pisinnaatitaaffiit pillugit nunat tamalaat isumaqatigiissutaat (1966), FN: Aningaasarsiornikkut, inooqataanermi kulturikkullu pisinnaatitaaffiit pillugit nunat tamalaat isumaqatigiissutaat (1966), FN ataatsimeersuarnermi nalunaarutaat 1514 (XV) 14. dec. 1960-imeersoq, FN ataatsimeersuarnermi aalajangiinerat 1541 (XV) 15. dec. 1960-imeersoq.

³ <http://www.un.org/en/decolonization/nonselfgov.shtml>

§ 21, imm. 1-4 erseqqinnerusumik misissoraanni Kalaallit Nunaata aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut eqqartorneqanngillat. Kisiannili aalajangersakkani sulinerup ingerlanissaanut killissaliussanik aalajangersaasoqarluni, tassani kalaallit inuiaat namminiilivinnissaq pillugu aalajangiisimallutik aamma kalaallit inuiaat namminiilivinnissaasa naammassineqarnissaa pillugu danskit naalagaaffiannik isumaqatiginniarnerit aallartinneqarsimallutik.

Kalaallit Nunaata aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik piareersaalluni sulinerup eqqaaneqarnera takuniaraanni namminersorneq pillugu inatsimmut ”inatsisissatut siunnersuummut nassuiaatini”, immikkoortoq ”10.1 Namminiilivinnissamut periarfissat” takuneqartariaqarpoq. Tassani allassimavoq:

Kalaallit Nunaanni Namminersorlutik Oqartussat piumagunik inatsisunik tunngaviusunik piareersaallutik aallartissinnaapput. Taamaalilluni namminersorneq pillugu inatsisip iluani Kalaallit Nunaata kisimiilluni namminiilivinnissani piareersalersinnaavaa. Namminiilivinnissamik Kalaallit Nunaata isumaliutersuutaata ilaatut isumaliutigineqarsinnaavoq pituttugaanngitsumik (”free association”) Danmarkimut atassuteqarnissaq. Siuliini taaneqartutut Danmarkimi naalakkersuisut oqaatigisarnikuuaat inuiaat kalaallit namminneerlutik aalajangissagaat Kalaallit Nunaata siunissaa Danmarkimullu atassuteqarnerup qanoq ittuunissaa.⁴

Taamaalilluni nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik piareersarluni sulinerup aallartinnissaa, Namminersorlutik Oqartussat piumagunik aallartissinnaagaat, aamma namminersornermut inatsisip iluani Kalaallit Nunaat kisimiilluni namminiilivinnissamut piareersarsinnaasoq, allassimasoq takuneqarsinnaavoq. ’Kisimiilluni’ uani isumaqarpoq nunatut kisimiilluni – tassa imaappoq nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik piareersarluni sulineq Danmarki peqataatinnagu ingerlanneqarsinnaasoq.

Kisiannili nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik piareersarluni Kalaallit Nunaata suliaqarluni aallartinnissaanut, qulaani oqaasertaliussat pisariaqanngillat, tassami Savalimmiuni namminersorneruneq pillugu inatsimmi assigusumik oqaasertaqanngikkaluartoq, nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik missingersuusiorluni Savalimmiut ingerlataqangaatsiareermata. Kalaallit Nunaanni namminersorneq pillugu inatsimmi nalinginnaasumik nassuiaatini taamatut oqaasertaliussat ilanngunnerinullu tunuliaqutaasoq tassaasimavoq, suliaasaqarfimmi tassani erseqqissumik allassimasoqarnera ajoqusiinavianngitsoq eqqarsartoqarmat.

⁴ Kalaallit Nunaata Namminersornera pillugu inatsit, Inatsisissamut siunnersuummut nassuiaatit, ”10.1. Namminiilivinnissamut periarfissat”.

2011-imi, kingusinnerusukkullu 2015-imi, Inatsisartut ilaasortat arlallit imminnut atassuteqarnatik inatsisinut tunngaviusussanut kalaallit isumalioqatigiissitaannik pilersitsisoqarnissaanik Naalakkersuisunut peqqusisumik Inatsisartuni aalajangiinissamut siunnersuutitik saqqummiussisoqarpoq. Pisuni marlunni taamanikkut 2011-imi Naalakkersuisuusut, maannakkullu 2015-imi Naalakkersuisut, Kalaallit Nunaanni inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitap qanoq ilusilerneqarsinnaanera pilersinneqarsinnaaneralu pillugit nassuiaasiornissaq siunnersuutigaat. Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitap pilersinneqarnissaa pillugu aalajangiisoqartinnagu siunnersuutit taakku malillugit Naalakkersuisut nassuiaasiornissaat pisuni taakkunani marlunni Inatsisartuni amerlanerussuteqarluartut aalajangiisimapput.

2011-imi aalajangiinissamut siunnersuummi akuerineqartumi imatut allassimavoq:

Kalaallit Nunatsinni namminerisamik tunngaviusumik inatsiseqalernissarput siunertaralugu Isumalioqatigiissitamik pilersitsinissaq pillugu Inatsisartut aalajangiinissaannut tunngaviusussamik Naalakkersuisut kingusinnerpaamik 2012-ip naanerani nassuiaammik Inatsisartunut saqqummiusseqqullugit peqquneqarput. Aammattaaq Inatsisartut nassuiaammik oqaluuserinninnerat aallaavigalugu 2013-imi ukiakkut ataatsimiinnermi oqaluuserineqartussamik aalajangiiffigisassatut siunnersuummik saqqummiusseqqullugit Naalakkersuisut peqquneqarput.⁵

2013-imi Inatsisartunut qinersinermi nassuiaat suli naammassineqarsimangilaq, taamaalillunilu aalajangiiffigisassatut siunnersuut Naalakkersuisunut atorunnaarluni. Tamatuma kingorna Naalakkersuisooqatigiilersut aalajangerput nassuiaatip naammassineqarnissaanik suliaqarneq nanginneqassasoq, kisiannili 2014-imi Naalakkersuisooqatigiittussat nutaat atuutilernerannik kinguneqartumik, nutaamik qinersisoqarnissaa sioqqullugu, suliassaq naammassineqarani.

Tamatuma kingorna 2015-imi Inatsisartuni ukiakkut ataatsimiinnissamut, inatsisinut tunngaviusussamik isumalioqatigiissitamik pilersitsisoqarnissaanut Inatsisartuni ilaasortat pingasut imminnut atassuteqanngitsut siunnersuummik saqqummiussipput. Nassuiaatip suliarineqarnerata naammassineqarnissaa pillugu inassuteqaat Naalakkersuisunit saqqummiunneqarpoq, taamaalilluni paasissutissiiviunerusumik tunngaveqartumik inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitamik pilersitsisoqarnissaa pillugu aalajangiisoqarsinnaassalluni. Tamatumunnga Inatsisartuni amerlanerussuteqarluartoqarpoq. Inatsisartut aalajangiinerat aamma Naalakkersuisunut aalajangiiffigisassatut siunnersuut tamatuma kingorna imatut aalajangiininngorpoq:

⁵ http://inatsisartut.gl/dvd/EM2011/pdf/media/412526/pkt61_72_em2011_grundlov_bet_2beh_dk.pdf

Naalackersuisut peqquneqarput Kalaallit Nunaata Tunngaviusumik inatsisissaa pillugu Isumalioqatigiisitamik pilersitsinissaq pillugu nalunaajaammik 2016-imi Inatsisartunut saqqummiusseqqullugit taamaaliornikkut Namminersorlutik Oqartussat qulaajakkamik tunngaveqarlutik Kalaallit Nunaata Tunngaviusumik inatsisissaa pillugu Isumalioqatigiisitamik pilersitsisinnaassammata.

Qulaani allassimasoq aalajangiineq akuerineqartoq tunuliaqutaralugu, nassuiaat manna Naalackersuisunit naammassineqarlunilu saqqummiunneqarpoq.

Nassuiaat tassaavoq inatsisinut tunngaviusussamik Kalaallit Nunaanni isumalioqatigiisitamik pilersitsinissaq pillugu Inatsisartut aalajangiinissaannut tunngavissisinnasumik nassuiaammik saqqummiussisoqarnissaa pillugu Inatsisartut aalajangiinerannik, naammassinninneruvoq. Inatsisartut aalajangiisinnaanerit sioqqullugu aalajangiinissamut tunngaveqarnissap nukittorsarnissaanut taamaaliortoqarpoq. Nassuiaat manna taamaalilluni inatsisinut tunngaviusussamik kalaallit isumalioqatigiisitaannik pilersitsinissaq pillugu oqallinnermut tapertaassaaq.

Inatsisinut tunngaviusussamik isumalioqatigiisitaq assigiinngitsorpassuartigut katitigaasinnaavoq, aallaaviatigut tamatumunnga eqqortumik imaluunniit kukkusumik periusissiaqanngilaq. Taamaallaalli nunami inuiannullu pineqartuni naalackersuinikkut aaqqissuussinermik allaaserinniffiusussami annerusumik annikinnerusumilluunniit tulluurtunik peqarpoq. Nunarsuarmi assigiinngitsuniit professorit marlussuit suliassinneqarsimanerannik paasiniaanerillu assigiinngitsut kingorna, tassunga ilanngullugit innuttaasunik tamanut ammasumik ataatsimiinnerit, nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik missingersuummik saqqummiussisoqartarsimanerannik assersuutissarpassuaqarpoq. Assersuutissat allat annertunerusumik ingerlanneqartarsimapput, inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiisittasamut tamanut ammasumik qinersisoqartarluni, tassungalu atasuk anginerusunik allattoqarfilerlugit, kingornalu annerusumik minnerusumilluunniit piffissaq aalajangerneqarsimasoq malillugu nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik missingersuusiortoqartarluni. Periuseq allarluinnaq tassaavoq nunap allap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut aallaavigineqartarlutik oqaasertaalu nammineq innuttarisanut namminerlu nunami pissutsinut tulluarsartarlugit.

Periaatsit ataasiakkaat tamarmik iluaqutissartaqarlutillu ajoqutissartaqartut, sukumiisortai iserfiginngikkaluarlugit nalunangereerpoq.

Oktober 2011-imi aalajangiinerminni Inatsisartut paasitereerpaat, Kalaallit Nunaata aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik piareersaaneq

inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitami ingerlanneqartariaqartoq – aalajangiineq 2015-imi Inatsisartunit uppersarneqaqqittoq. Taamaalilluni nassuiaammi matumani tunngavittut piumasaqaataavoq inatsisinut tunngaviusussanut kalaallit isumalioqatigiissitaat qanoq pilersinneqarsinnaanersoq nassuiarneqassasoq. Taamatut isumalioqatigiissitami ilaasortassanik toqqaanissamut qinersinissamulluunniit piumasaqaatit pillugit, nunap aqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik suliaqarnissamut piffissat atugassarititaasut imaluunniit nunap aqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik allataqarneq pillugu namminermi erseqqittuliortoqanngilaq.

Dronning Margrethe-ip Namminersornerullutik oqartussat inatsisaat landsrådip siulittaasuanut Lars Chemnitz-imut tunniuppaa 1. maj 1979
Kalaallit Nunaanni Namminersornerullutik Oqartussat pilersinneqarnerannut atatillugu nalliuttorsiorpalaartumik katerisimaarnermi

3. Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitaq – suut qulaajarneqassappat?

Siullermik; naalagaaffiup aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik allassimasoqarnissaa pisariaqanngilaq, ilaatigullu naalagaaffinni aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik kissaateqartuni, nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik suliaqarneq, Kalaallit Nunaannut ataqatigiissillugu, namminiilivinnissaq pillugu eqqarsaatersuutit aallartiinnartullu pissasoq nalunangereerseq ajorpoq.

Taamatut oqareerluni isumatusaarnerusinnaavoq piffissami siusissumi erseqqissunik inatsiseqarluni, eqqarsaatigilluarneqarsimasunik tulluarsarneqarsimasunik akuerisaasunillu erseqqissunik tunngavilimmik naalagaaffimmik inatsisit tunngavigalugit naalakkersugaasumik pilersitsinissamut inissiinissamillu naalagaaffik nutaanngortussaq immikkut suliniuteqarpat. Tamanna nunamut patajaallisaanertut sunniuteqassaaq, aammalu qanoq pisoqaraluarpuunniit, nunani tamalaani inuiaqatigiinnit tamanna pitsaasumik isigineqassalluni.

Nassuiaatip matuma suliarineqareernerata kingorna nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik sulineq aallartinneqassasoq Inatsisartut aalajangerpata, naalagaaffittut namminiilivissutut namminerlu aalajangiisinnaasutut Kalaallit Nunaata inissisimalersinnissaa pillugu, piffissap ingerlanerani inaarutaasumik aalajangiisoqarumaartoq, suli qularnaarneqassanngilaq. Kisianni inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussat iluanni atuuttussanik nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik imaluunniit siunissami naalagaaffimmik namminiilivissumik namminerlu aalajangiisinnaasumik pilersitsinermi atuuttussamik nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik allattoqassasoq, inuit kalaallit aalajangerpassuk tamanna inatsisilerinermi patajaallisaasutut pissutsit pillugit tunngavissamik pilersitsinermi alloriarneq siulliusaaq.

3.a Pissutsit attuumassuteqartut:

Nassuiaammi ilaasortassanik toqqaanissamut piumasaqaatit, piffissaliussat il.il. pillugit tunngavissarititaasunik erseqqissaalluni aallartittoqartinnagu, inatsisinut tunngaviusussanut kalaallit isumalioqatigiissitaannik ilusilersuineramik eqqarsaatigineqartussanik pissutsit attuumassuteqartut allat suusinnaanersut (tamakkiisuunnigitsut) tulliuttumi qanillattorneqarput.

- Inatsiseqarnermut ataatsimiititaliap isumaliutissiisutaani 21. november 2015-imeersumi tikkuarneqarpoq, partiit tamarmik sulinerup ingerlaqqinnerani sinniisoqassasut. Isumalioqatigiissitaannaanngitsumi, kisianni aamma Inatsisartuni ataatsimiititaliaagallartumi, isumalioqatigiissitap pilersinneqarnissaanik isummertussat aamma isumalioqatigiissitap sulineranik malinnaasussaq.

- Isumaliutissiisummi tassani ataatsimiititaliamit kaammattuutigineqarpoq sulinerup ingerlaqqinnerani innuttaasut ilisimatinneqarlutillu peqataatinneqassasut. Tamanna pissaaq isumalioqatigiissitamit, kisianni aamma Naalakkersuisut, kommunit, partiit, kattuffiit peqatigiiffiillu suliap ingerlanera innuttaasunit tunngaveqarnerata qulakkeerneqarnissaanut peqataasinnaallutik.
- Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitamik pilersitsisoqarnissaanik Inatsisartut aalajangissappata nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanik suliaqarnissamik inuit kalaallit siullermeertumik suliaqalissapput. Sulinerup ingerlanerani aaqqissugaasumik tunngaviusumik pingaartitanik oqallittoqarnissaanut, qaammarsaasoqarnissaanut pitsaasumik periarfissiisoqassaaq – periarfissarlu taanna eqqortumik atorineqarpat – inatsisinut tunngaviusussanut suliaqarnek namminermi pingaaruteqartunik iluanaaruteqarfiussalluni.
- 2011-imi isumaliutissiisummi inassutigineqarpoq Kalaallit Nunaata aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut immikkoortunut marlunnut piffissani marlunni assigiinngitsuni atuuttulerfissalerlugit suliarineqarnissaat, nassuiaammi aamma naliliivigineqassasoq, ataatsimiititaliamit kissaatigineqarpoq - taamaalilluni Kalaallit Nunaata aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut Namminersornerup ataani atuuttussat danskit inatsisaannut tunngaviusunut tapiliussat pigilissallutigit tamatumalu peqatigisaanik immikkoortumik ilaa Kalaallit Nunaat namminiilivippat atuutilersussat suliaralugit. 2015-imi isumaliutissiisummi oqaaseqatigiinnut taakkununga innersuussisoqarpoq, aamma ”immikkoortut marluk” pillugit kissaateqarnek 2015-imi isumaliutissiisutip inassuteqaataani allassimanngikkaluortoq, kissaatigisaq nassuiaammi tikinneqassaaq.
- Pisortat missingersuutaat inissaqartitsivallaanngillat. Tamanna isumalioqatigiissitap ilusilersornerata nalaani eqqaamaneqassaaq. Isumaliutissiisummi 2011-imeersumi aamma 2015-imeersumi eqqaaneqarpoq inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitap tunngavissaanik ilusilersuinermi Kalaallit Nunaanneersuinnarnut Namminersorlutik Oqartussat isumalioqatigiissitaasa aningaasaqarnikkut tunngavigisassai qissiminneqassasut. Tassani ukiunut sisamanut agguarneqartunut ataatsimut katillugit 16,4 mio. kr.-inik annertussuseqartut aningaasat tikkuarneqarput. Aningaasartuutit annikinnerusinnaapput imaluunniit annertunerusinnaallutik – ilaatigut isumalioqatigiissitap sulinera qanoq sivisutigissanersoq apeqqutaassalluni,

taamaalillunilu aningaasat 10-20 mio. kr.-it akornanniissasut aallarniutaasumik missiliorneqarlutik.

- Kalaallit Nunaanni inuit naalagaaffimmi inatsisilerinikkut immikkut ilisimasaqartunik inatsisilerituunik imaluunniit politikikkut sulinerup aamma pisortat aaqqissugaanerisa iluanni ukiorpassuarnik misilittagaqartunik inatsisilerituunik arlalissuarnik (peqatigisaanillu kalaallisut oqaaseqartunik, tassanilu minnerusutut nalilerneqassagunarnani) suli peqanngillat. Taamaattumik ilalernarpoq isumalioqatigiissitamut immikkut aggersakkanik immikkullu ilisimasaqartunik toqqaasoqalerpat (immaqalu aamma allattoqarfimmi atorfinitsitassat) aalajangersimasunut suliaqarfinnut killeqartitsisoqannginnissaa, kisiannili allatigut attuumassuteqartumik misilittagaqarneq aamma isumalioqatigiissitap sulineranut pingaaruteqartutut iluaqutaasinnaasullu aamma akuerineqarpata.
- Isumalioqatigiissitami oqaasit qularnanngitsumik tassaassapput kalaallit oqaasii. Kalaallit oqaasii Kalaallit Nunaanni pisortatigoortumik oqaasiupput. Ilimanarluinnarpoq nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik pingaartumik suliaqarneq aamma nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingersuusiorneq aallaaviatigut kalaallisut ingerlanneqassasoq. Danskisut nutserisoqassaaq, kisiannili isumalioqatigiissitami sulinerup oqallinnerullu annertunersaa oqaasertaliussanut tunngasuussallutik aamma aalajangersimasutigut oqaasitigut oqaasertalersuinerit isiginiarneqassallutik, taamaattumik tamanna oqaasertanik allannermi toqqaannartumik peqataasussanut atorfilinnut kalaallisut oqaaseqarnissamut piunasaqaateqarfiussalluni. Tamanna isumaqanngilaq isumalioqatigiissitami peqataanissamut kalaallisut oqalussinnaasariaqartoq, kisianni pisinnaanngikkaanni oqaasertanut tunngasunik kalaallisut oqallinnermi qanoq annertutigisumik peqataasoqarsinnaananeranut paasinartumik killeqassalluni.
- Aggersakkanik allatigullu suliatigut immikkut ilisimasalinnik toqqaanermi ilalernarpoq aamma Kalaallit Nunaanni siunissami ilinniartitaanikkut qaammarsaasoqarnissaanillu pisariaqartitsisoqarnera pillugu eqqarsaateqarnissaaq. Pingaartumik nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik oqaasertaliussat nassuiarnerinut tunngatillugu ilaatigullu kinguaariinni tulliuuttuni ilinniagaqartut, atorfillit, politikerit naggataatigullu, minnerunngitsumillu innuttaasut kalaallit ilinniartitaaneri qaammarsarnerilu. Nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut nutaarluinnaat kalaallit nunaanni naalagaaffimmi inatsisitigut ileqqunik nutaanik pilersitseqataassaaq, kingorna erligisariaqartoq. Politikerit, atorfillit immikkullu ilisimasallit sulinermi peqataasimasut nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassat

tunngaviusut siunissami nassuiarnissaannut paasissutissarsiffiussapput, taamaalillutillu aamma oqaasertat siunissami nassuiarnerini ilaatigut pingaaruteqassallutik. Pissuseq taanna nunap aqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik sulinermi peqataasussanik inunnik toqqaanermi, oqaluttuarisaanermi peqataasussat, pingaaruteqarpoq eqqaammassallugu. Pitsaasuussanngilaq Kalaallit Nunaata aqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusunut suliatigut annertunerpaamik ilisimasaqalertussat inuiaqatigiinni kalaallit pisariaqartitani qulaani allassimasunut pissarsiarineqarsinnaanngippata.

- Namminersorneq pillugu kalaallit danskillu isumalioqatigiissitaata sulinera ukiunik marlunnik sivilissuseqartussanngorlugu aalajangerneqarsimavoq. Kisiannili Folketingimut aamma Inatsisartunut qinersisoqarnerata kingunerisaanik ilaasortat akornanni allannguisoqarsimavoq malitsigisaanillu ilaasortat nutaat sulinermut isernissaannut piffissalernerqartariaqarsimallutik – tamatumalu kingunerisaanik sulineq sivitsorneqarluni. Isumaqatiginninniarnit aamma oqimaassimapput, taamaattumillu siullermik pilersaarutigineqartumut naleqqiullugu ataatsimut isigalugu piffissaq sivisunerusoq atorneqartariaqarsimalluni. Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitamut pissutsit taakku aamma atuuteratarsinnaapput.

Taamaalilluni isumalioqatigiissitaq pilersinneqalerpat inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitaq pillugu inatsisilerinikkut sulinikkullu pissutsit kisimik eqqarsaatigineqartussaangillat. Nunap aqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusunut suliaqarneq naalagaaffiup inatsisitigut aqqissuuneranumut ullut ilaanni tunngaviusinnaasup ineriartortinnerani oqaluttuarisaanermi pingaaruteqartumik suliassaavoq.

Sulinissaq naalagaaffimmi inatsisilerinerinnakkut suliaqarnerup saniatigut annertunerusunik suliaqarnissamik siunnerfeqarpoq, aamma inuiaqatigiinnut kalaallinut iluaqutaanissaat eqqarsaatigalugu iluaqutaasumik pissutsit pingaarutillit qaammarsaanermullu tunngasut peqataatinneqarlutik. Kingunissaq eqqarsaatigineqassaaq, tassa nunap aqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut pilersinneqarnerinut paasissutissarsiffiit pingaarnerusut aamma nunap aqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni aalajangersakkat kingornatigut nassuiarneqarnissaannut iluaqusiisussanik eqqarsaasersuutit inuiaqatigiinnit kalaallinit iluaqutigineqarnissaat pingaarmit.

4. Suliassamut tunngavissiassamut siunnersuusiorneq

Suliassamut tunngavissiassaq piareersarneqalerpat pissutsit tamakkiisumik qulaani allassimasut eqqaamaneqarnissaat tulluassaaq: isumalioqatigiissitamut ilaasortassanik toqqaanissamut tunngavissat aalajangersarneqalerpata; aggersitanik suliatigullu immikkut ilisimasallit siunnersortillu allat toqqaasoqassaaq, allattoqarfimmi sulisussat atorfinitsinneqassapput, aningaasatigut killissaliussassat aalajangerneqassapput, piffissaliussassaq aalajangerneqassaaq, il.il.

Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitamut suliassamut tunngavissiassamut oqaasertaliinissamut siunnersuut matuma kinguliani takuneqarsinnaavoq. Naatsorsuutigineqarpoq Inatsisartuni ataatsimiititaliaagallartup siunnersuutit taakkua misissussagai; naleqqussarlugit imaluunniit isumaqataaffigalugit, imaluunniit Inatsisinut tunngaviusussanut Kalaallit Nunaanni Isumalioqatigiissitamut inaarutaasumik suliassamut tunngavissiamut nutaarluinnarnik oqaasertalersuilluni. Oqaasertalersuinnermut oqaasertassanut siunnersuutit assigiinngitsut nassuiaatip naanerani ataatsimoortinneqarumaarput, taamaalillutik ataatsimoortillugit atuarneqarsinnaallutik. Siusinnerusukkut namminersorneq pillugu isumalioqatigiissitanut suliassamut tunngavissianit toqqaannartumik isumassarsiaasunik oqaasertaliisoqarsinnaavoq, oqaasertaliussallu ilisarnarpata, tamanna nalaatsornerussanani.

4.1 Siunertaq – isumalioqatigiissitamut piginnaatitsissut

Inatsisinut tunngaviusussanut kalaallit isumalioqatigiissitaat sulinermini aallaavigisassaminik piginnaatitsissummik peqartariaqassaaq. Inuiaqatigiinni kalaallini inatsisini pingaarnepaajusussamut missingersuusiorluni suliaqarneq tassani pineqarmat, piginnaatitsinerup innuttaasut oqartussaaqataasut qinigaannit – Inatsisartunit tunniunneqarnissaa, pingaaruteqarpoq. Inatsisartut isumalioqatigiissitamik pilersitsinerisigut piginnaatitsisoqassaaq, nunap aaqqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingersuusiornermik siunertaqartussaq. Suliassamut tunngavissiami eqqaaneqassaaq, aamma inassutigineqarluni, piginnaatitsissummi tunniunneqartumi Naalakkersuisut ilanngunneqarnissaat, tassa nunap aaqqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut sulinermi isumalluutinik immikkullu ilisimasaqartunik Naalakkersuisut tunniussinissaat pisariaqassamat:

Oqaasertassanut siunnersuut 1:

”Kalaallit Nunaata aaqqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik piareersaasoqarnissaa Inatsisartunit Naalakkersuisunillu kissaatigineqarmat, inatsisinut tunngaviusussanut kalaallit isumalioqatigiissitaannik pilersitsisoqarpoq. Politikkikkut atituumik sinniisuuffigineqassasoq kissaatigineqarlunik isumalioqatigiissitaq katiterneqassaaq, partiit allanut naleqqiuttumik sinniisoqarlutik. Inuiaat kalaallit aamma Kalaallit Nunaat pillugu suliamut ilisimasaqarneq aamma

piukkunnaateqartumik paasisimasaqarneq aamma nunap aaqqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingersuusiortluni sulinermit ilaatinneqassaaq. Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitaq Kalaallit Nunaata aaqqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingersuusiussaaq, isumalioqatigiissitap suliiani naammassippagu tamarmiutillugu saqqummiunneqartussaq.”

4.2 Isumalioqatigiissitap suliassaa

Inatsisartut peqqussutigisaanni nunap aaqqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut sulinermit suleriaatsit pingaarutillit marluk tikkuarneqarput, tassani isumalioqatigiissitamut suliakkiissut oqaasertalerneqarsinnaalluni.

a) Suleriaaseq nunap aaqqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut kalaallit missingersuusiaat suliarineqarluni, taamaalilluni immikkoortunut marlunnut piffissani marlunni assigiinngitsuni atuuttulerfissalerlugu. Immikkoortup ilaa namminersornerup ataani atuuttussaq, danskit inatsisaannut tunngaviusunut tapiliussat pigilissallugit, immikkoortullu aappaa Kalaallit Nunaat namminiilivippat atuutilissalluni.

b) Suleriaasissaq alla tassaavoq aatsaat Kalaallit Nunaat nammineerluni naalagaaffinngorpat atuutilernissaa siunertaralugu, nunap aaqqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingersuusiaq piareersarneqarluni. Taamaalilluni nunap inatsisinut tunngaviusuni aalajangersakkat imaluunniit taamatut inatsisinut tunngaviusut immikkut eqqarsaatigineqarnatik.

Suleriaatsit taakku tunngaviusumik assigiinngitsuupput, aamma oqaasertaliussanut siunnersuutit marlunnut periarfissiilluni, suliassamut tunngavissiami illugiillutik ataatsimoortinneqarsinnaanngitsut.

Oqaasertassanut siunnersuut 2.a:

”Isumalioqatigiissitaq immikkoortunut marlunnut piffissani marlunni assigiinngitsunut Kalaallit Nunaata aaqqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik siunnersuusiussaaq, nunap aaqqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusussani immikkoortup ilaa siulleq namminersornerup nalaani atuutilersinnaalluni aamma Kalaallit Nunaat eqqarsaatigalugu danskit inatsisinut tunngaviusunut tapiliussaalluni, danskit naalagaaffiata sinaakkusiussaasa iluanni. Nunap aaqqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut immikkoortup aappaa, Kalaallit Nunaat inatsisinit tunngaviusunit aamma danskit naalagaaffiannit anippat, kalaallillu inuiaat namminerisaminnik naalagaaffimmik namminiilivissumik pilersitsippata aatsaat atulersinneqassaaq.

Nunap aaqqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingersuusiami inatsiseqarfiusup assinganut allanik aalajangersakkanik

piareersaasoqassanersoq isumalioqatigiissitap nammineq nalilerlugulu aalajangissavaa. Taamaalilluni nunap aqqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni immikkoortup assingani piffissami danskit naalagaaffianiinnerup nalaani atuuttunik aalajangersaqluni, aamma aalajangersakkat nutaat aatsaat namminiilivittoqalerpat taarsiullugit atuutilernissaannut piareersimallutik.

Imaluunniit assersuutigalugu nunap aqqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni immikkoortunut ataasiakkaanut tamanut ataasiinnarmik aalajangersagaqluni. Aalajangersakkat ilai piffissami danskit naalagaaffianiinnerup nalaani atuutissapput, aalajangersakkallu sinneri Kalaallit Nunaat namminiilivippat atuutilissallutik.”

Oqaasertassanut siunnersuut 2.b:

”Isumalioqatigiissitap Kalaallit Nunaata aqqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik siunnersuusiussaaq, ullormi Kalaallit Nunaat naalagaaffittut namminiilivilerpat atuutilertussanik. Isumalioqatigiissitap nunap aqqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingersuusiussaaq, tassani siunertaq tassaassalluni Kalaallit Nunaata naalagaaffittut namminiilivissoq namminerlu aalajangiisinnaasoq pillugu inatsisitut pingaarnarpaatut inuit oqartussaaqataanerisigut akuerineqartussaq.”

Nunap aqqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut nassuiaatip suliarinissaanut Inatsisartuni ataatsimiititaliaagallartup siunnersuut 2.a imaluunniit 2.b, imaluunniit 2.ami imaluunniit 2.-b-imi imarisaata pingaarnersaanut assigusunik oqaasertaliussat toqqortariaqassuaat.

Naliliigasuarnermi suleriaaseq 2.a suleriaasiuvoq paasiuminaannerusussaq, tamatumalu malitsigisaanik suliasap taassuma naammassineqarnissaa sivilunerussalluni, pissutsit tunngavigineqartut allanngorsimannippata.

Periarfissat pingajuat alla tassaavoq isumalioqatigiissitap aalajangiitillugu. Taamaassappat oqaasertaliussanut periarfissamik allamik oqaasertaliisoqassaaq. Tunngaviusumilli aalajangiinissaq kinguartinneqaannassaaq, aamma isumalioqatigiissitap aalajangiinerata malitsigisaanik kingorna isumalioqatigiissitap isornartorsiorneqarsinnaalluni.

Nassuiaammi kingusinnerusumi qulaani allassimasut sammisanik suliaqarnerit itisilerneqassapput, aamma oqaasertaliussanut siunnersuutit allat 2.a.+ aamma 2.b.+ nassaarineqarsinnaallutik.

4.3 Suleriaaseq aamma sulinerup aaqqissuunera

Aningaasanut inatsisikkut tunngavigisamigut (eqqarsaatigineqarpoq isumalioqatigiissitaq namminerisaminik pingaarnermik kontoqassasoq, tamanna siusinnerusukkut maannakkullu isumalioqatigiissitani takuneqartareerluni), suliassamut sinaakkusiussakkut allatigullu tulluartutigit aalajangersatigit sulinerminut avataani tunngavissani inatsisinut tunngaviusussanut kalaallit isumalioqatigiissitap aalajangersassavai. Kisiannili sulineq aallartitsinnagu isumalioqatigiissitap aalajangersimasumik suleriaseqalernissaanut nikinnaveersinnissaa sissuernerqassaaq, sulineq aatsaat aallartippat kingusinnerusukkut siunertamut naleqqukkunnaarsinnaasoq. Taamaattumik isumalioqatigiissitap nammineq sulinissani aaqqissuutissavaa, tamannalu aamma suliassamut tunngavissiami naapertuunnissaa kaammattuutigineqarluni.

Oqaasertassanut siunnersuut 3:

”Isumalioqatigiissitap sulinini nammineq aaqqissuutissavaa, tassunga ilanngullugu suleqatigiissitanik pilersitsisoqarsinnaanera. Isumalioqatigiissitaq sulinermini atugassaminik Kalaallit Nunaanni qitiusumik allaffissuarmit, kalaallit nunaanni inuiaqatigiinnit aamma Kalaallit Nunaata avataanit immikkut ilisimasalinnik paasisutissanillu pissarsiniarsinnaavoq – aalajangersimasunik suleqataagallartussanillu.”

4.4 Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitami ilaasortassanik qinersineq kiisalu Siulittaasoqarfik

Qulaani allassimasut malitsigisaannik isumalioqatigiissitami ilaasortat taakkuupput nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingersuusiap inaarutaasumik imarisasaanik aalajangiisussat. Inuit oqartussaaqataanerannut tunngasuni eqqarsaatersuutit aamma suliatigut paasisimasalinnik ikiorneqarnej kingusinnerusukkut allaaserineqarput.

Inatsisinut Ataatsimiititaliami 2015-imi inasuteqaammi uparuarneqarpoq inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitami Inatsisartuni partiit tamarmik sinniisuutitaqarnissaasa pingaaruteqartoq.

Namminersorneq pillugu kalaallit danskillu isumalioqatigiissitaanni Inatsisartuni Folketingimilu ilaasortat ilaasortatut toqqarneqarput. Taakku innuttaasut sinnerlugit inuit oqartussaaqataanerisigut toqqarneqarsimammata aamma taakku inatsisiliortuummata. Kalaallit Nunaanni namminersornerup eqqunneqarnera annertuumik inatsisikkut sulinerusimavoq, tassanilu inatsisartut sulinerup taassuma ingerlannissaanut toqqaannartumik inuit oqartussaaqataanerannik piginnittuullutik.

Inatsisartuni ilaasortat nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussamut missingersuutip pilersinniarnernani sulinermi peqataasimappata missingersuusiamut piginnittuunermi misigineq annertunerussaaq. Oqaasertat pillugit

eqqarsaasersuuteqarnermi peqataasimassapput tunuliaqutaasullu ilisimassallugit, taamaalillutillu kingorna akuersiniarluni sulineq ajornannginnerussallutik.

Siunnersuutigineqarpoq partiit Inatsisartuniititaqartut isumalioqatigiissitami ilaasortassanik katillugit arfineq marluk aamma aqqanillit akornanni inassuteqassasut. Partiit ataasiakkaat toqqarsinnaasaasa amerlassusaat Inatsisartuni partiip angissusianut naapertuuttumik aalajangerneqassaaq. Inassutigineqarpoq isumalioqatigiissitami ilaasortat amerlassusaat agguarneqarsinnaassanngitsut, Inatsisartut ataatsimiititaliaanni pisartut assigalugit, taamaalilluni pisuni tamani amerlanerussuteqarnikkut aalajangiisoqarsinnaalluni.

Ilaasortat amerlanerusinnaapput, kisianni ilaasortat amerlavallaartillugit aalajangerneqassanngitsut inassutigineqarluni. Isumalioqatigiissitaq ilaannikkut ataatsimiittassaaq, tassunga ilanngullugit nunami innuttaasunik tamanut ammasumik ataatsimiisitsinerit. Angalanernut najugaqarnernullu aningaasartuutit, inuit amerlasuut angallanneqartussaattillugit, qaffasissumiissapput. Angalanerni taamatut ittuni ilaasortanuinnaq aningaasartuuteqassanngilaq, kisianni aamma allattoqarfimmud kiisalu aggersitanut aamma atorfilittanut siunnersuisunut allanut aningaasartuuteqassalluni.

Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitami ilaasortat isumalioqatigiissitap aaqqissugaasumik ataatsimiinnerani peqataasinnaatitaassapput, tassunga ilanngullugu oqaluuserisassanut siunnersuuteqarsinnaallutik, nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut aalajangersakkanut siunnersuuteqarnissamut piginnaatitaallutik, nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut inaarutaasumik missingersuusiamik oqaasertalersuilluni sulinerud atasunik isumalioqatigiissitami oqallinnerni aalajangiinernilu peqataallutik.

Isumalioqatigiissitap sulinerata naammassilernerani, nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingersuusiamut imarineqartumik, isumaliutissiissumud ilanngunneqartumik, ilaasortap tamanna kissaatigippagu, ilaasortat ikinnerussuteqarlutik oqaaseqaateqarsinnaatitaappud imaluunnit immikkut oqaaseqarsinnaatitaallutik.

Isumalioqatigiissitami ilaasortanut sinniisussanik toqqaasoqassanngilaq. Ilaasortaq ataaseq ataatsimiinnermi peqataasinnaanngippat, ataatsimiinnissaq sioqqullugu oqaluuserisassani immikkoortunud eqqarsaasersuutini allaganngorlugit ilaasortap nassiussinnaavai.

Naalackersuisuni partii aquttuusooq (amerlanertigut, tamatiguunngitsorli, partiini anginersaasoq) isumalioqatigiissitami siulittaasup kinaanissaanut Naalackersuisunud inassuteqassaaq.

Illuatungiliuttuni partiini anginersaq (amerlanertigut, tamatiguunngitsorli, partiit anginersaasa tulliat) isumalioqatigiissitami kina siulittaasup tullerissagaa Naalackersuisunud inassuteqassaaq. Siulittaasooq aamma siulittaasup tullia tassaappud siulittaasoqarfik.

Siulittaasoq isumalioqatigiissitami ataatsimiigiaqqusinissamut piginnaatitaaffeqarpoq. Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitami siulittaasoq, allattoqarfik ikiortigalugu, inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitami ataatsimiinnernut oqaluuserisassanut siunnersuusiornissamut piginnaatinneqarpoq.

Siulittaasup tullia isumalioqatigiissitami immikkut ittumik ataatsimiigiaqqusisoqarnissaa pillugu siulittaasumut qinnuteqarnissamut piginnaatinneqarpoq.

Immikkut ittumik ataatsimiinnermik aqqissuussisoqassasoq isumalioqatigiissitami ilaasortat affaasa kissaatigippasuk, siulittaasoqarfik ataatsimiinnissamut aggersaassaaq.

Isumalioqatigiissitami taasinerit amerlaqatigiinnerini, nalornissuteqartoqartillugu aamma isumaqatigiinngitsoqartillugu siulittaasup siulittaasup tullia isumasioqatigissavaa. Suli isumaqatigiinngitsoqarpat immikkoortup kingusinnerusukkut suliarisassanngorlugu kinguartinnissaa siulittaasup toqqarsinnaavaa imaluunniit siulittaasoq inaarutaasumik aalajangiisnaalluni.

Siulittaasup najuutinnginnerani siulittaasup tullia siulersuilissaaq. Sivisunerusumik aggersinnaasoqanngippat imaluunniit siulittaasoq ataavartussamik tunuartariaqarlun, Naalakkersuisuni siuttusoq partii taartaasussamik imaluunniit ataavartussamik siulittaasumik nutaamik toqqaassaaq.

Isumalioqatigiissitami ilaasortaq nutaaq, siulittaasup tullia imaluunniit siulittaasoq nutaaq Naalakkersuisunit ileqqusumik akuerineqassaaq.

Qinersisoqarnerani:

Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitap sulinerata nalaani Inatsisartunut qinersisoqassasoq nalunaartoqarpat, isumalioqatigiissitap sulinera unitsikkallarneqassaaq. Paasisutissanik aamma sulianut tunngasut suliassanik katersineq, allattoqarfimmu aggersakkanullu suliassiisutigineqarsimasut naammassineqarsinnaapput, kisianni pingaarutilinnik aalajangiinernik aalajangiisoqassanngilaq. Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitami ilaasortat, Inatsisartunut qinigaaqqinngitsoortut, isumalioqatigiissitami tunuassapput aamma isumalioqatigiissitami Inatsisartuniit ilaasortassaq nutaaq partiimit toqqarneqassaaq.

Sulinermi ataqatigiittoqarnissaa eqqarsaatigalugu, immikkut eqqarsaatigisassat pissutissaqartitsippata, Inatsisartunut ilaasortap qinigaaqqinngitsoortup isumalioqatigiissitamut toqqaqqinneqarnissaa partiip toqqarsinnaavaa. Pisuni taamatut ittuni isumalioqatigiissitami siulittaasoqarfik isumasioqatigineqassaaq, Siulittaasoqarfili isumaqataappat ilaasortap isumalioqatigiissitami nangitsisinnaanera pillugu partii Naalakkersuisunut inassuteqarsinnaalluni, tassunga ilanngullugu tamanna piffissamut killeqartumut atuutissanersoq, tamatumalu kingorna ilaasortaq nutaaq toqqaarneqarluni.

Ilaasortaq avataanit soqutigisat apeqqutaatinnagit sulissaaq, namminerlu isummani pitsaanerpaaq malillugu inuiaat kalaallit atugarissaarnissaannut aamma inuiaat kalaallit soqutigisaat pillugit sulissalluni. Ilaasortaq kalaallit soqutiginngisaat pillugit sulissanngilaq.

Inassutigineqarpoq Naalackersuisunut ilaasortat, inatsisinik atortitsisut ilaattut, inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitami ilaasortatut toqqarneqarsinnaanngillat. Paarlattuanillu sulinermut tamanna iluaqutaassasoq isumalioqatigiissitaq isumaqarpat, Naalackersuisunut ilaasortaq isumalioqatigiissitap ataatsimiinnerani utaqqiisaasumik aggersarneqarsinnaavoq.

Oqaasertassanut siunnersuut 4:

”Naalackersuisut partiinit immikkoortunillu Inatsisartuniititaqartunit inassuteqartoqarneratigut, isumalioqatigiissitami ilaasortassanik X-inik amerlassuseqartunik toqqaassapput, partiit immikkoortullu Inatsisartuni sinniisoqarnerat naapertorlugu.

Ilaasortassatut inassutigineqartut akornanni, isumalioqatigiissitami kina siulittaasuussanersoq Naalackersuisuni partii naalackersuisuni siuttuusoq inassuteqassaaq.

Ilaasortassatut inassutigineqartut akornanni kina isumalioqatigiissitami siulittaasup tulliuussanersoq Inatsisartuni illuatungiliuttuni partiit anginersaat inassuteqassaaq.

Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitami ilaasortaq ataaseq qinigassanngorteqqinngippat imaluunniit Inatsisartunut qinersinermi Inatsisartunut qinigaaqqinngippat ilaasortaq isumalioqatigiissitamit tunuartariaqassaaq.

Isumalioqatigiissitami ilaasortat avataani soqutigisat apeqqutaatinnagit sulissapput.”

4.5 Aggersarneqartut, atorfillit allallu immikkut ilisimasaqartut

Naalackersuisut inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitamut aalajangersimasumik aggersakkanik 2-4-nik toqqaassapput. Aggersakkat suliatigut immikkut ilisimasaqarnertik misilittagaqarnertillu tunngavigalugu ilisimasamikkut tapertaassapput. Aggersakkat tassaasinnaapput atorfillit, imatut suliamikkut immikkut ilisimasaqartut, misilittagaqartut paasisimasaqartullu, iluaqutaasumik isumalioqatigiissitamit iluaqutigineqarsinnaallutik. Aggersakkat aamma nunani allaniit suliamikkut immikkut ilisimasaqarsinnaapput – assersuutigalugu immikkut ilisimasallit namminersorlutik oqartussat pillugit isumalioqatigiissitami, aqqissuussaannermik iluarsaaqqinnermi imaluunniit eqqartuussiveqarnermi isumalioqatigiissitami siusinnerusukkut peqataasimasut. Aggersakkat aamma tassaasinnaapput atorfillit, politikerit imaluunniit ilinniagartuut soraarninngorsimasut, ukiorpassuarni sulinerikkut tulluartumik pingaarutilinnillu misilittagaqarlutik, iluaqutaasumik isumalioqatigiissitamit iluaqutigineqarsinnaallutik.

Siulittaasoqarfik aamma isumalioqatigiissitamut aggersitanik marlunnik toqqaasinnaavoq. Taakku Naalakkersuisunit akuersissuteqarfigineqassanngillat.

Aggersitat isumalioqatigiissitami taasisinnaatitaanngillat, ingerlaavartumilli naliliisinnaallutillu oqaaseqaateqarsinnaallutik. Aggersitat aamma isumaliutissiissutissami ilanngunneqarsinnaasunik naliliisinnaapput.

Isumalioqatigiissitap sulinerata nalaani aggersitat taarserneqarsinnaapput, anguniarneqartariaqarlunili sulinerisa ataqatigiinnerat salliutinneqassasoq.

Atorfillit aamma allat immikkut ilisimasallit, tassaasinnaasut pisortani oqartussaqaqarfinniit, soqutigisaqaqatigiit kattuffinnit sinniisut/immikkut ilisimasallit, najukkani qinikkat, inuit isumalluutit allalluunniit, isumalioqatigiissitap sulinerani peqataaqqugallarneqarsinnaapput, tamanna isumalioqatigiissitamit iluaqutaasutut isigineqassappat.

Atorfillit isumalioqatigiissitap sulinerata nalaani suliamikkut immikkut ilisimasamikkut sapinngisamik ikiuunnissaat Naalakkersuisut qulakkiissavaat.

Aggersitat, immikkut ilisimasallit aamma allattoqarfimmi atorfeqartut naliliinitik aamma oqaasertanut siunnersuutitik/missingiutitik saqqummiussinnaavaat, kisianni inatsisinut tunngaviusussanut missingiut pillugu pissutsit pingaaruteqartut aalajangiiffigineranni peqataanatik.

Oqaasertassanut siunnersuut 5:

”Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitamut aalajangersimasunik aggersitanik 2-4-nik Naalakkersuisut toqqaassapput.

Siulittaasoqarfik isumalioqatigiissitamut aalajangersimasunik aggersitanik marlunnik toqqaassaaq.

Allat paasisimasallit tassaasinnaasut pisortani oqartussaqaqarfinniit, soqutigisaqaqatiit kattuffiinit sinniisut/immikkut ilisimasallit, najukkani qinikkat, inuit isumalluutit allalluunniit siulittaasoqarfiup qaaqusineratigut isumalioqatigiissitap sulineranut aggersaagallartutut peqataasinnaapput.

Aggersitat naliliinitik aamma oqaasertanut siunnersuutitik/missingiutitik saqqummiussinnaavaat, nunallu aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingiut pillugu pissutsit pingaaruteqartut aalajangiiffigineranni peqataanatik.”

4.6 Innuttaasut ilanngutitinneri aamma tamat

Sammisaagallartut eqqarsaasersuutigineqartullu saqqummiunniarlugit oqallisiginiarlugillu, taakku qisuariaataat tusarniarlugit nunap immikkoortuinut tamanut anngunnissap isumalioqatigiissitamit qulakkeerneqarnissaa pingaaruteqarpoq. Tusagassiutit assigiinngitsut suliassami tassani tapertatut aamma atorfeqartariaqarput.

Avataaniit ilisimasanik isumassarsiassanillu pissarsiniarluni ataatsimeersuarnermik ataatsimik amerlanernilluunniit aaqqissuussisoqarnissaanik isumalioqatigiissitaq aalajangiisinnaavoq, kisianni aamma naalagaaffimmi inatsiseqarnikkut sammisat, tunngaviit pingaartitallu tunngaviusumik attuumassuteqartut aamma oqallisiginiarlugit, aamma tamakku pillugit eqqarsaasersuutit kalaallit nunaanni inunnut annertuutigit ilisaritinneqarneranni peqataaniarluni.

Oqaasertassanut siunnersuut 6:

”Isumalioqatigiissitap sulinermini nunap immikkoortui tamaasa tikissavai. Innuttaasut naapinnissai, eqqarsaatersuutaagallartut saqqummiunnissai aamma isumalioqatigiissitap suliarisaasa tunngaviusumik sammisat pingaaruteqartutigullu eqqarsaatersuutit ilaanut qisuariarnerit pissarsiariniarnissaat isumalioqatigiissitap isumagissuai.

Avataaniit ilisimasanik isumassarsiassanillu pissarsiniarluni ataatsimeersuarnermik aaqqissuussisoqarnissaanik isumalioqatigiissitaq aalajangiisinnaavoq, kisianni aamma naalagaaffimmi inatsiseqarnikkut sammisat, tunngaviit pingaartitallu tunngaviusumik attuumassuteqartut aamma oqallisiginiarlugit, aamma tamakku pillugit eqqarsaasersuutit Kalaallit Nunaanni inunnut annertuutigit ilisaritinneqarneranni peqataaniarluni.“

Innuttaasunit siunnersuutit

Nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik sulinermi innuttaasut peqataatinneri ilanngutitinnerilu qulakkeerniarlugit inassutigineqarpoq Kalaallit Nunaanni innuttaasut tamarmik, tassa imaappoq innuttaasut Inatsisartunut qinersinermi taasisinnaatitaasut, inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitamut siunnersuutitik saqqummiunnissaannut pisinnaatitaaffeqassasut. Innuttaasut taakku siunnersuutimik inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitap allattoqarfiani nalunaarsorneqarnissaannut pisinnaatitaaffeqarput.

Aammattaaq siunnersuutigineqarpoq taaguut innuttaasoq atituumik paasineqassasoq aamma meeqqat inuusuttullu ilanngunneqarlutik. Meeqqat inuusuttullu nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik sulinermit soqutiginnilernissaannut tunngaviusussamut kaammattuutigineqarpoq pissarsiarineqassasoq, assersuutigalugu atuarfinni ingerlataqarnikkut, tassa nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut ”piginneqataaneq” kalaallit nunaanni innuttaasuni kinguaariinni inersimasunngortussat akornanni taamaalilluni qaffassarneqassammat.

Isumalioqatigiissitami ilaasortat, siulittaasoqarfik aggersitallu aalajangersinnaapput siunnersuut taamatut ittoq isumalioqatigiissitami qaqinneqassasoq, siunnersuut kalaallit nunaanni innuttaasumit siunnersuutaappat imatullu iluseqarluni isumalioqatigiissitami suliareqqinneqarnissaanut tulluarluni.

Isumalioqatigiissitaq nittartakkamik pilersitsissaaq, inuit amerlanerit ilaasut innuttaasut siunnersuutitut nassiussaasat tassani atuarsinnaallugit.

Siunnersuuteqartup qulaani allassimasumut atassuteqarnissamut piunasaqaammik naammassisaqarneranik qulakkeerinissamut allattoqarfik piginnaatinneqassaaq, aamma siunnersuut innuttaasup atia allaasimalluni nittartakkamut inissinneqarnissaa siunnersuuteqartup akuerisimassallugu.

Oqaasertassanut siunnersuut 7:

”Kalaallit Nunaanni innuttaasut tamarmik, tassunga ilanngullugit meeqqat inuusuttullu, tassunga ilanngullugit inuit Inatsisartunut qinersinermi taasisinnaatitaasut, inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitamut siunnersuutiniq saqqummiussinissamut pisinnaatitaaffeqarput.

Siunnersuut isumalioqatigiissitami suliareqqinneqarnissaanut tulluarpat, siunnersuut taamatut ittoq isumalioqatigiissitami qaqqinneqassasoq, isumalioqatigiissitami ilaasortat, siulittaasoqarfik aggersitallu aalajangersinnaapput.

Isumalioqatigiissitaq nittartakkamik pilersitsissaaq, inuit amerlanerit ilaasut innuttaasut siunnersuutitut nassiussaasat tassani atuarsinnaassallugu.”

4.7 Inatsisinut tunngaviusussanut allattoqarfik – tassunga ilanngullugu aqqissugaanikkut inissisimanagera

Nunap aqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingiut allanneqassaaq. Suliassap taassuma suliarinerata annertunerpaartaa allattoqarfimmit isumagineqassaaq. Isumalioqatigiissitap siullermiit naggataamik ataatsimiinnermini atugassaminik allattoqarfimmi ikiortissaminik taamaattumik atorfinitsitsissaaq.

Taamaattumik inatsisinut tunngaviusussanut isumaqatigiissitamik pilersitsinissaaq pillugu aalajangiinermi Inatsisartut inatsisinut tunngaviusussanut allattoqarfimmut immikkoortinneqartussat aningaasat annertussusissaasa aalajangerneranni peqataassapput, aamma taamatut allattoqarfimmik aqqissugaanikkut tunngavissanut (pinngitsoorani illutaa pineqartariaqanngilaq) isummissallutik.

Inatsisinut tunngaviusussanut allattoqarfik inatsisissanut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitamik tunuliaqutaqarluni sulinissaa naatsorsuutigisariaqarpoq – ajornanngippallu namminersorluni, ajornanngippalli pisortani oqartussat allat suleqatigalugit.

Inatsisinut tunngaviusussanut allattoqarfiup namminersortuunera uuttuutini kisimi pingaarnersaanngilaq. Illutaanut suliassanullu paasisaqarnissamut isummertoqartariaqarpoq. Tunngaviit taakku namminersortuunissamik pisariaqartitsinermut tapersersuisariaqarput, peqatigisaanilli suleqatinut suliamut tunngasutigut siunersiuinissamut periarfissaqartariaqarluni aamma qitiusumik allaffissuarmi immikkoortumik

pilersitsisoqarluni inissiisoqarneratigut allattoqarfimmik allaffeqarfikkut tapersersuinissamut periarfissaqartariaqarluni. Tamanna tunuliaqutaralugu inatsisinut tunngaviusussanut allattoqarfiup Namminersornermut, Pinngortitamut, Avatangiisinut Nunaateqarnermullu Naalakkersuisoqarfiani inissinneqarnissaa tulluurtuusinnaasoq eqqarsaatigineqarsinnaalluni, qulaani allassimasut tunuliaqutini pissutsit allanngortinnagit.

Siunnersuutigineqarpoq allattoqarfimmi pisortamik ilinniagartuutut tunuliaqutaqartumik inatsisinut tunngaviusussanut allattoqarfimmik aqutsisussamik aamma isumalioqatigiissitamik allaffissornikkut kiffartuussinerup ajunngitsuunissaanut akisussaasussamik atorfinitsitsisoqassasoq. Isumalioqatigiissitap siulittaasoqarfiullu toqqaannartumik siunnersorneqarnerinut kiffartuunneqarnerisalu ajunngitsuuneranut allattoqarfimmi pisortaq akisussaassaaq. Allattoqarfimmi pisortaq aamma isumalioqatigiissitamut atassuteqartut allaffissornikkut immikkoortortami aqutsinermut allaffissornikkut atassuteqassaaq.

Allattoqarfiup aamma isumalioqatigiissitap isummerneranut allatanik tunisassiornissaq isumagissuaa.

Atorfiup qaffasissusissaata aalajangernissaanut isumassarsiorluni namminersorlutik oqartussat pillugit isumalioqatigiissitap marluusut allattoqarfimmi pisortamik atorfinitsitsineranni pissutsit qissimineqarsinnaapput. Qaffasissutsip soorunami siunertamut suliasallu pingaaruteqarneranut naapertuutissaaq. Aammattaaq inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitamut allattoqarfimmi pisortatut atorfimmut atorfinitsinneqartussami/toqqarneqartussami inummi misilittakkat piginnaasallu naapertuuttariaqarput.

Inassutigineqarpoq ikinnerpaamik ilinniagartuunik marlunnik, AC-inik, allattoqarfimmi pisortap ataaniittusunik atorfinitsitsisoqassasoq – ajornanngippat fuldmægtigimit qaffasinnerusunik (immikkut siunnersortit/siunnersortinut pisortaq) inuit piukkunnaateqartut. AC-ini marluusuni ajornanngippat ataaseq inatsilerituujuusaaq.

Allattoqarfimmi suliasamik paasisimasaqarnissaq assigiinngisitaartunillu misilittagaqarnissaq qulakkeerniarlugu allattoqarfimmi pisortap ataani sulisut ilinniagartuut marluk toqqarneqarput, tamannalu allattoqarfimmi suliatigut paasisimasaqartumik oqallinnernut iluaqutaassalluni. Aningaasaqarnikkut pissuteqartumik sulisut ilinniagaqartuut amerlanerunissaat toqqarneqanngilaq, naak sulisut amerlanerusut pissutsini assigiiaartuni allanngorsimanngippata sulinermi suli annertunerusumik pitsaassuseqarnissamut periarfissiissagaluartut. Sulisut ilinniagartuut marluk taamaalillutik, isumalioqatigiissitap taamatut ittunik pilersitsisoqarnissaanik aalajangiissappat, isumalioqatigiissitap ataani suleqatigiissitanut ataasiakkaanut tamanut ilinniagartuutut allattaanissamut periarfissaqassapput.

Allattoqarfimmi tusagassiortutut suleqataasussamik atorfinitsitsisoqarnissaa inassutigineqarpoq. Inatsiseqarnermut Ataatsimiititaliap inassuteqaataani paasititsiniaanikkut aamma tamanut ammasunik oqallittoqarneratigut innuttaasut ilanngutitinneqarnerisa pingaaruteqarnera erseqqissarneqarpoq. Tassa imaappoq tusagassiuutit assigiinngitsut atornerarnerisigut paasissutissiinermi atortussanik tunisassiortoqassasoq. Isumalioqatigiissitap nittartagaa, aamma inoqutinut attaveqaatit atornerarneri, aserfallatsaaliorneqassapput ingerlaavartumillu atortunik nutaanik immersorneqartassallutik. Tamanut ammasunik ataatsimiittoqassatillugu ataatsimiisitsinissaq sioqqullugu innuttaasut sapinngisamik amerlanerpaat anguniarlugit taakku siamasissumik nalunaarutigineqartassapput. Sulinerup annertussusissaa nalilerneqarpoq ulloq naallugu atorfeqarnermut tulluurtuussaasoq, taamaattumik nassuiaammi matumani Tusagassiiq toqqarneqarnani, taanna qitiusumik allaffissuaq tamaat Naalakkersuisullu kiffartuullugit suliaqarmat.

Allattoqarfimmi allaffimmiumik/allatsimik atorfinitsitsisoqarnissaa inassutigineqarpoq. Allaffimmiup allattoqarfimmi suliaassanik aamma isumalioqatigiissitaq pillugu suliaqassaaq. Suliassanut ilaapput timmisartornermi billettini, hotellimi ineeqqanik inniminniineq, ullormusiassanik naatsorsuineq, akiligassanik suliarinnineq aamma naatsorsuutit, allatanik naqititsineq assiliinerlu, il.il.

Allattoqarfik taamatut annertutigisoq Kalaallit Nunaannut Namminersorneq pillugu isumalioqatigiissitap allattoqarfiata annertussusianut assersuunneqarsinnaavoq⁶, kisiannili Namminersorneq pillugu kalaallit danskillu isumaqatigiissitaat pillugu kalaallit nunaanni allattoqarfimmit (inuit marluk) anginerulluni. Kingullertut taaneqartup angissusaa mikivallaartutut nalilerneqarpoq. Allatassatigut sulinerup ilarujussua danskini ataatsimut isumalioqatigiissitamini ingerlanneqarpoq. Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitamut atatillugu allattoqarfiup ataasiinnaap suliaqassaaq tamaat isumagisussaassavaa.

Sulinerup ingerlanerata nalaani ilinniarnertuumik ikiortimik/suliffimmik misiliisunik atorfinitsitsisoqarnissaa inassutigineqarpoq, tassa sulinerup malinnaaffiginissaa pinngitsoorani ilikkarfigineqartussaammat, immaqalu inuusuttut taakku inatsisinut tunngaviussumik sulinerup siunissami paasissutissarsiffissani siuliussallutik.

Naatsorsuutigineqarsinnaavoq oqaatsit atornerartut annerusumik tassaassasut kalaallit oqaasii, Namminersorneq pillugu kalaallit danskillu isumaqatigiissitaanni oqaatsit marluk atornerarsimallutik, isumalioqatigiissitamini tassani ilaasortat kalaaliullutillu danskiummata.

⁶ Isumaliutissiissut Namminersornermut isumalioqatigiissitamini saqqummiunneqartoq, Namminersorerullutik Oqartussat, marts 2003, q. 144

Allannerup taaguusersuutillu annersaat kalaallisuujuussapput tamannalu atorfilinnut oqaatsitigut piumasaqarfiulluni. Oqaasertanut tunngasunik sulinermi, amerlanertigut oqaaseqatigiit ilusaat aamma taaguutit kalaallisut atorneqartut pillugit oqallittoqarfiussani, allattoqarfimmi oqaatsitigut piginnaasaqarnissamut tamanna piumasqaateqarfiussaaq. Taamaattorli isumalioqatigiissitap allattoqarfiata aamma ataatsimiinnerit nalaanni toqqaannartumik nutserisutigut pitsaasumik atugassaqaarnissaq isumagissallugu.

Oqaasertassanut siunnersuut 8:

”Isumalioqatigiissitap sulinerani isumalioqatigiissitamik kiffartuussinissamut tulluartumik annertususilimmik allattoqarfimmik Naalackersuisut pilersitsissapput. Allattoqarfik aningaasanut inatsimmi Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitap pingaarnertut kontoa aqutugalugu aningaasalersorneqassaaq.”

4.8 Inuit oqartussaaqataanerannik ingerlataqarneq

Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitap pilersinneqassappat, tamanna Inatsisartuni aalajangiineq tunuliaqutaralugu pissaaq, naluneqanngitsutut tassaniillutik kalaallit nunaanni innuttaasut qinigaat sinniisut. Taamaalilluni Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitamik pilersitsinissaq pillugu aalajangiineq inuit oqartussaaqataanerannik tunngaveqassaaq aamma suliassap ingerlannissanut eqqortumik piginnaatitaassallutik.

Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitami ilaasortat aamma siulittaasoqarfik tassaapput Inatsisartuni ilaasortat, taamaattumillu nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingiutip imaanut tunngatillugu kimilinnik aalajangiinissamut taakku piginnaatitaanissaat pingaaruteqartumik kaammattuutigineqarluni. Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitami ilaasortat, siulittaasoqarfik ilanngullugu, Kalaallit Nunaata Aaqqissuussaananut Aqunneqarneranullu Maleruagassanik Tunngaviusussanut inaarutaasumik missingiutip innuttaasunut saqqummiunneqarnissanut piginnaatitaapput.

Tamanna sioqqullugu, killiffimmilu siusinnerusumi, sapinngisamik innuttaasut amerlasuut aamma inuiaqatigiinni soqutigisaqartut attuumassutillit sulinerup ingerlanerani tusaaneqarnissaat qulakkeerniarlugu nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut siusinnerusukkut missingersuutit imaluunniit aalajangersakkanut immikkut missingiutit pillugit tusarniaanernik isumalioqatigiissitap ingerlataqarsinnaavoq. Aammattaaq sulinerup ingerlanerani, aalajangersakkat missingersuummi aalajangersarneqassatillugit, sammisani aalajangersimasuni Naalackersuisut naalackersuisoqarfiinit imaluunniit Inatsisartuni ataatsimiititaliat naliliinissaannik imaluunniit isummernissaannik pissarsinissamut isumalioqatigiissitap tunuarsimaannginnissaa kaammattuutigineqarpoq. Sulinermi taamatut periuseqarneq isumalioqatigiissitami piffissap suliffigineqartoq sivitsorsinnaavaa, kisiannili missingersuut

nukittunerusumik tunngavississallugu, kingornalu Naalakkersuisuni aamma Inatsisartuni ”kimilimmik kingorna sulinerup” annertunerusup piusariaqartinnissaa annikillisinnaallugu.

Isumalioqatigiissitap Kalaallit Nunaata Aaqqissuussaananeranut Aqunneqarneranullu Maleruagassanut Tunngaviusussanut missingiut naammassineqarsimasoq Naalakkersuisunut tunniunneqassaaq. Kingorna Naalakkersuisut Kalaallit Nunaata Aaqqissuussaananeranut Aqunneqarneranullu Maleruagassatut Tunngaviusussatut siunnersuut Inatsisartunut saqqummiutissavaa.

Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitap ataatsimiittassaaq oqallinnerit allanut oqaatigeqqusaanngitsut, isummat apeqqutillu aallarniutaasut killilersorneqanngitsumik ingerlanneqartassallutik. Aappaatigullu isumalioqatigiissitap aamma arajutsinaveersaassallugu nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingiutip ilusilersornerani sulinerup ingerlanerani peqataatitsinerup nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussatut siunnersuutip⁷ kingornatigut Inatsisartuni annertunerusumik kimeqartumik suliarineqannginnissaanut tunngavilersuut nukittorsassallugu tapersersussallugulu. Aalajangiinissamut piginnaatitaaneq Inatsisartuniippoq. Nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussatut siunnersuutip kimeqartumik Inatsisartuni suliarinissaanut pisariaqarunnaarnissaanut nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik sulinermi Inatsisartuni ilaasortaqtatik naammattumik ilaatinneqarnermik misigitinnissaannut isumalioqatigiissitami ilaasortat peqataanissamut nammineq aalajangiisussaapput. Pissutsit allangorsimanngippata inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitap tassaassaaq nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut siunnersuummi aalajangersakkanik sukumiinerpaamik suliarinniffiusimasussaaq.

Nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussap inaarutaasumik aalajangiiffiginissaanut atuutilernissaanullu inuit oqartussaaqataanerisigut suut aqqusaarneqarsimanissaat pillugit inatsisinut tunngaviusussanut missingersuutimini isumalioqatigiissitap aamma isummersimanissaa inassutigineqarpoq.

Oqaasertassanut siunnersuut 9:

”Killilersugaanngitsumik oqalliffiusinnaasunik apeqquteqarfiusinnaasunillu allanut oqaatigeqqusaanngitsunik ataatsimiinnernik ingerlatsinissamik pissutissaqartumik isumalioqatigiissitap pisariaqartitsisinnaavoq. Tamanulli ammanissaaq Inatsisartullu ilanngutitinnissaat eqqarsaatigalugit nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu

⁷ Kalaallit Nunaata aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingiut Inatsisartunut saqqummiunneqarneruni Kalaallit Nunaata aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut pillugit siunnersuutinnussaaq.

maleruagassanut tunngaviusussanut missingiummik inaarutaasumik annertunerusumik piginneqataanissaq aamma pingaartinneqartariaqarpoq.

Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitaq isumaliutissiissummini nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussap inaarutaasumik aalajangiiffiginissaanut atuutilernissaanullu inuit oqartussaaqataanerisigut suut aqqusaarneqarsimanissaat pillugit siunnersuuteqassaaq.”

4.9 Piffissaq atugassaq

Qularnaateqanngilaq isumalioqatigiissitap sulinera piffissap ingerlanerani ingerlanneqassasoq, pisortatigoortumik pisortatiguunngitsumillu ataatsimiinnerpassuit, isumasuiunerit oqallinnerillu ingerlanneqassallutik. Assigiinngitsunut atatillugu assigiinngitsumillu ingerlanneqartumik innuttaasut ilanngutitinneri, suliatigut paasisimasaqartunik ilanngussinerit aamma nunanit allanit misilittakkat il.il. isumassarsiffiginiarlugit tusaaniarneqassapput.

Kalaallit Namminersorlutik oqartussat pillugit isumalioqatigiissitaannut aamma Namminersorlutik oqartussat pillugit kalaallit danskillu isumalioqatigiissitaanni piffissaq suliffiusussaq aallaaviatigut ukiunik marlunnik sivisussuseqartussatut aalajangerneqarsimavoq.

Isumalioqatigiissitap siulliup tamanna eqqortissinnaasimavaa (taamaattorli isumalioqatigiissitap pilersinneqareernerata kingorna ukiut pingasut kingorna namminersorlutik oqartussat pillugit isumalioqatigiissitap isumaliutissiissutaa saqqummiunneqarluni), kingullertut taaneqartup isumalioqatigiissitaq taamaaliorinnaasimangilaq, ilaatigut piffissap ingerlanerani qinersisoqartussaanera pissutigalugu, ilaasortat ataasiakkaat taarserneqarnerannik kinguneqartoq kiisalu isumaqatigiinniarnert sapernartut pissutigalugit.

Aallaaviatigut taamaattumik Kalaallit Nunaanni Inatsisinut Tunngaviusussanut Isumalioqatigiissitap sulineranut piffissaq ukiut pingasuunissaat siunnersuutigineqarpoq, sulinerup sivitsorneqarsinnaananeraniq periarfissiisoqarluni. Ukiunit taakkunanit pingasunit, naatsorsuutigineqarsinnaavoq ukiup affaa siulleq allattoqarfimmik pilersitsinermut inunnillu atorfinitsitsinermut atorneqarumaartoq, tamannalu isumalioqatigiissitap siullermeertumik ataatsimiinnissaanut tunngaviusussaalluni. Ukiup affaata aappaa isumalioqatigiissitamit inissititernermut, sulinissap aaqqissuuneranut aamma nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut sulinerup aallartisarneranut atorneqassaaq. Ukiut affaasa pingajuanni ataatsimeersuarneq ingerlanneqarsinnaavoq, tamanna isumalioqatigiissitamit aalajangerneqarsimappat. Saqqummiussisussat ilanngussaat sulinerup ingerlaqqinnerani atorneqarsinnaassappata taakku sapinngisamik piaarnerpaamik ilanngunneqarnissaat eqqarsaatigisariaqarpoq, aamma ukiut affaasa sisamaanni imaluunniit ukiut affaasa tallimaanni, apeqqutit tunngaviusut pingaartitallu pillugit inuit taasitinneqarsinnaapput (tamanna isumalioqatigiissitamit iluaqutaasinnaasutut isigineqarpat aamma Inatsisartut tamatumunnga isumaqataassappata). Ukiut affaasa tallimaasa ilaani aamma ukiut affaasa arfernat tamaat nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu

maleruagassanut tunngaviusussanut missingiut, kiisalu tassunga atasoq isumaliutissiisut naammassineqassapput.

Piffissap ingerlanerani aaqqissuussinernik assigiinngitsunik isumalioqatigiissitaq aaqqissuussisarsinnaavoq, tassunga ilanngullugit nunami angalanerit innuttaasunillu ataatsimeeqateqarnerit.

Piffissaliusaaq sukangasooq siunniunneqarpoq. Isumalioqatigiissitami oqallinnerit oqimaatsut, Inatsisartunut qinersineq kingornalu ilaasortat taarserneqarnissaa pisariaqassalluni il.il., kingunerisinnaavaat piffissap suliffiusussap sivitsortariaqarnera. Suleriaatsip ”2.a – immikkoortut marluk” nalaani piffissaaq suliffiusooq immaqa sivitsorneqaratarsinnaavoq, tassa sulineq tassani pisariunerussammat. Kisianni suleriaaseq ”2.b” pillugu aamma avaqqunneqarsinnaassanngilaq ukiut pingasut unamminartuusinnaanerit.

Oqaasertassanut siunnersuut 10:

”Naatsorsuutigineqarpoq isumalioqatigiissitap pilersinneqarneraniit piffissap ukiut pingasut qaangiutsinnagit sulinini naammassissagaa aamma Kalaallit Nunaata Aaqqissuussaanageranut Aqunneqarneranullu Maleruagassanut Tunngaviusunut Missingersuummik imaqartoq isumaliutissiisutini saqqummiutissagaa. Tamanna pisariaqassappat isumalioqatigiissitap piffissaaq suliffigisami sivitsortinnissaanut periarfissaqarpoq.”

4.10 Aningaasaqarneq

Kalaallit Nunaanni Inatsisinut Tunngaviusunut Isumalioqatigiissitaq ukiumi aningaasanut inatsimmi namminerisaminik pingaarnertut konto aqutugalugu aningaasalersorneqassaaq, tamannalu siusinnerusukkut isumalioqatigiissitanit atorneqareersimalluni.

Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitami ilaasortat isumalioqatigiissitami sulinertik pillugu immikkut akissarsiaqassanngillat, tassa sulineq Inatsisartuni ilaasortatut sulinerup nalaani sulinertut isigineqartariaqarmat.

Tamanna aamma isumalioqatigiissitami siulittaasoqarfimmut atuutissaaq.

Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitap ataani sulinermut atasumik angalanerit ilaasortat, aggersitat, allattoqarfimmi atorfillit, Namminersorlutik Oqartussani atorfeqartut atorfillit allat aammalu ataatsimiinnermi pineqartumi peqataaquneqarlutik qaaqquneqarsinnaasunut allanut angalanerit aningaasartuutit isumalioqatigiissitami matussuserneqassapput. Qaaqqusinerit siulittaasoqarfimmit isumaqatigiissumit imaluunniit siulittaasoqarfik isumalioqatigiissitami peqquneqarsimappat isumagineqassapput.

Qitiusumik allaffissuarmi atorfillit, aggersitatut imaluunniit utaqqiisaagallartumik isumalioqatigiissitap sulinerani ikiuuttussatut aggersarneqarsimasut, Namminersorlutik

Oqartussani aalajangersimasumik atorfeqarnerminni akissarsiarisami saniatigut immikkut akissarsiaqartinneqassanngillat.

Atorfillit isumalioqatigiissitaq peqatigalugu angalatillugit angalanermi aningaasartuutit, ullormusiat il.il. isumalioqatigiissitamit matussuserneqassapput.

Aggersitat allallu immikkut ilisimasallit, inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitap sulinerani aalajangersimasumik tunngaveqarlutik peqataasut, aamma ulluinnarni sulinerminni Namminersorlutik Oqartussani atorfeqanngitsut imaluunniit qinigaanngitsut, tulluartumik akissarsiaqartinneqarsinnaapput.

Isumalioqatigiissitap sulineranut atasumik, naalagaaffimmi atorfeqartut inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitap sulinerani peqataasunut naalagaaffimmi sulisunut Namminersorlutik Oqartussat akissarsiaqartitsissanngillat imaluunniit angalanerni aningaasartuuteqassanngillat.

Atorfillit allattoqarfimmi atorfeqartut isumaqatigiissutitigut nalinginnaasumik aalajangersarneqartumik akissarsiaqassapput.

Qulaani allassimasutut sulisunik amerlassuseqartussamik allattoqarfimmik toqqaasoqassappat ukiumut akissarsianut pensioninullu aningaasartuutit 3 mio. kr.-it missaaniissapput - atorfiup qaffasissusia, isumaqatigiissutit aamma atorfillit ukiuni qassini sulisimaneri apeqqutaalluni aningaasat taakku illugiittumik 0,5 mio. kr.-inik allanngorarsinnaapput. Tassunga ilanngunneqanngillat angalanernut, pikkorissarnernut, allaffissornermut assigisaanullu aningaasartuutit.

Sinerissamut angalanernut (amerlanertigut inuit amerlanerusassallutik), sulinermut atasumik angalanernut allanut, aggersitanullu akissarsianut aningaasartuutit – aamma aggersitanut aningaasartuutit aamma inuit isumalluutit allat angalaneranut aningaasartuutit. Allaffissornermut, ingerlatitseqqilluni sulinermut aningaasartuutit – tassunga ilanngullugit nittartagaq aamma tamanut ammasumik ataatsimiinnissat nalunaarutigineri, naqitat, nutserisitsilluni sulinerit, ataatsimeersuarneq, tamanut ammasumik ataatsimiisitsinermi ininik attartornerit, aamma isumalioqatigiissitap ataatsimiinnerinut ininik ataatsimiiffissanik attartornissamik pisariaqartitsisinnaaneq (peqataasut amerlassusaat annertuujusinnaavoq, aamma toqqaannartumik nutserisoqarnissaanik pisariaqartitsisoqarsinnaalluni, tamannalu inimut ataatsimiiffiusumut piumasqaateqarluni).

Neriunarpoq Inatsisinut Tunngaviusussanut Isumalioqatigiissitap allattoqarfianut Namminersorlutik Oqartussat illuutaanni inissanik nassaartoqarsinnaasoq, taamaattoqassanngippalli ”illoqarfimmi” ininik attartornissaq pisariaqarsinnaavoq, tamannalu aamma aningaasartuutininut ilanngunneqartussaassalluni.

Inatsisinut Tunngaviusussanut Isumalioqatigiissitap ingerlatai pillugit aningaasartuutitut matussusiisumik aningaasanik siunnersuuteqarnissaq maannakkut ilaatigut nalorninartoqarpoq. Isumalioqatigiissitami ilaasortat qinerneqartut qassiussanersut (angalanermit aningaasartuutit aalajangersarneranni tamanna immikkut pingaaruteqarpoq), aggersarneqartut ataatsimiinnissamut timmisartuunneqassanersut imaluunniit timmisartuunneqassannginnersut, ataatsimeersuarnissaq aaqqissuunneqassanersoq, aamma qanoq akulikitsigisumik sinerissami angalasoqartassanersoq ataatsimiinnernillu ingerlatsisoqartassanersoq (taamaattoqassappallu inuit amerlatigissanersut) maannakkut suli aalajangersarneqanngillat.

Inatsisinut Tunngaviusussanut Isumalioqatigiissitap ingerlataanut aallaaviatigut 2,5 mio. kr.-it kaammattuutigineqarput, allattoqarfiup ingerlatai ilanngullugit (akissarsianut pensioninullu aningaasartuutit 2,5 mio. kr.-inut ilanngunneqanngillat).

Ukioq siulleq tassaassaaq ukioq pilersitsiffiusoq, taamaattumik allattoqarfimmi akissarsianut aningaasat tamarmik tamakkiisumik piviusunnngortinneqarnaviarnatik, aamma isumalioqatigiissitami ingerlatat annertussusiat aallartinnermi appasissalluni. Taamaattorli pilersitsinnermi aningaasartuuteqassalluni.

Taamaattumik siunnersuutigineqarpoq Inatsisinut Tunngaviusussanut Isumalioqatigiissitamut allattoqarfimmullu ukiumi pilersitsiffiusumi katillugit 4 mio. kr.-inik immikkoortinneqassasoq.

Ukiup tulliani qularnanngitsumik ataatsimeersuarnissaq aaqqissuunneqarluni aningaasartuuteqarfiussaaq. Isumalioqatigiissitap allattoqarfillu tamakkiisumik sulilersimassapput. Siunnersuutigineqarpoq Inatsisinut Tunngaviusussanut Isumalioqatigiissitamut allattoqarfimmullu 5,5 mio. kr.-it immikkoortinneqassasut.

Apeqqutit tunngaviusut assigiinngitsut pillugit inuit taasineqarnissaat naammassineqarusuppat tamanna pillugu immikkut Inatsisartut aalajangiisussaassapput. Inuit taasitinnerinut aningaasat aningaasanut inatsimmi immikkut kontomi akilerneqartussaassapput. Tamatuma malitsigisaanik paasissutissiinissamut ingerlatitseqqinnissamullu angusaqarusunnerup qaffasissusia aamma inuit taasitinnerinut politikikkut peqataaneq inuit taasitinnerinut qanoq annertutigisut immikkoortinneqarnissaannut sunniuteqassapput.

Allamut atatillugu, apeqqut akineqartussaalluni, inuit taasitinnerinut aningaasartuutit 2,5 mio. kr.-it missaannut inissinneqarput. Tassunga atatillugu apeqqutit arlallit inuit isumaannik tusarusunnermik kissaateqarfiusinnaapput. Matumunnga atasumik inuit taasitinneri 3 aamma 4 mio. kr.-it akornanni akeqassasoq mianersortumik eqqoriarneqarpoq.

Inatsisinut Tunngaviusussanut Isumalioqatigiissitap ukiuata pingajuani, immaqalu kingullermi, sinerissamut angalanerit saniatigut ilaatigut isumaliutissiissutip pilersinneranut, kiisalu aaqqissuussinnermut isumalioqatigiissitap isumaliutissiissummik aamma nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingiummik saqqummiussinissaanut aningaasartuuteqassaaq. Siunnersuutigineqarpoq

Inatsisinut Tunngaviusussanut Isumalioqatigiissitamut allattoqarfimmullu 5,5 mio. kr.-inik immikkoortitsisoqassasoq.

Oqaasertassanut siunnersuut 11:

” Inatsisinut Tunngaviusussanut Isumalioqatigiissitaq aningaasanut inatsimmi konto pingaarneq aqutigalugu aningaasalersorneqassaaq, aamma aningaasanut inatsisip akuersissutigineqarneratigut aalajangersarneqarluni.

Inuit taasitinnerinut aningaasat konto pingaarneq immikkoortoq aqutigalugu immikkoortinneqassapput.”

Qulaani allassimasut siusinnerusukkut eqqaaneqartutut inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitaq aamma isumalioqatigiissitap sulineranut pissutsit assigiinngitsut pillugit oqaasertaliinernut siunnersuutaapput. Siunnersuutit allanngortinneqarsinnaapput, itigartinneqarsinnaallutik, sammisat nutaat ilanngunneqarsinnaallutik ilaalu ilanngullugit, kisianni siunnersuutit taaneqartut suliassamut tunngavissiap inaarutaasup aalajangersarnissaa sioqqullugu aallaaviulluarsinnaapput.

Nassuiaatip naanerani oqaasertassanut siunnersuutit tullerijaaarlugit katersorneqarput, taamaalillutik ataqatigiissillugit atuarneqarsinnaasunngorlugit.

5. Nunap aaqqissuussaneranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut imai aamma annertussusii

Isumalioqatigiissitap naggataatigut saqqummiussasaanut nunap aaqqissuussaneranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingersuutip imarisaanik Inatsisinut Tunngaviusussanut Isumalioqatigiissitaq nammineq aalajangersaassaaq. Tamanna sioqqullugu missingersuutip imaa pillugu tunngavissat Inatsisartunit aalajangersarneqartumik suliammut tunngavissiakkut aalajangersarneqassapput – naalagaaffimmut namminiilivissortussamut imaluunniit naalagaaffeqatigiinnermi sinaakkusiussat iluanni inissaqartinneqarsinnaasumik nunap aaqqissuussaneranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingersuutaassanersoq.

Naalagaaffimmut namminiilivittunngortussamut aaqqissuussaneranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusussat allanneqarnissaat siunertaralugu nunap aaqqissuussaneranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingiutip suliarineqarnissaa pillugu Inatsisartut aalajangiissappata immikkoortut arlallit inatsisiliorfigineqarnissaat pinngitsaaliissutaasussaassaaq.

Immikkoortut taakku aalajangersagassatut missingersuusiorfiginissaat ajornakusoortussaassaaq, nunap aaqqissuussaneranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusussat naalagaaffeqatigiinnermi sinaakkusiussat iluanni, tassaniilluni inatsisit tunngaviusut, tassani aalajangersakkat eqqarsaatigineqartussaallutik, naalagaaffimmut eqqaanartumik namminersunngitsoq pillugu inatsisit tunngaviusuussappata. Taamatut pisoqarnerani aalajangersakkat taamatut ittut piffissami kingusinnerusumi namminiilivinneq aatsaat atulersinneqarpat atuutilertussaassapput. Tamanna annertunerusumik sammineqassaaq nassuiaammi kingusinnerusumi.

Pissuseq alla tassaavoq Kalaallit Nunaat danskit naalagaaffiata namminersortup ataani naalagaaffiunnginnera, tassa Kunngaqarfik Danmarki Danmarkitut naalagaaffittut ataatsimoortutut nassuiarneqarmat – naalagaaffiit kattussimasuunatik aamma naalagaaffiit qullersaqarlutik aaqqissugaanatik – kisianni naalagaaffik ataasiulluni.⁸ Naak nassuiaat taanna Savalimmiut aamma Kalaallit Nunaata naalagaaffiit akornanni kattuffiusumi EU-mi ilaasortaanninnerannik unaminartinneqaraluartoq. Tassani imaassimavoq, sulilu taamaalluni, Kunngaqarfiup Danmarkip ilaa, pingaartumik Danmarki, EU-mi ilaasortaalluni, nunallu immikkoortui allat marluk, Savalimmiut aamma Kalaallit Nunaat EU-mi ilaasortaanerup avataaniillutik.

⁸ Taanna isumaavoq naalagaaffeqatigiinneq pillugu Folketingimi oqallinneq siuliani taaneqartumi ministeriunermit oqaatigineqartoq.

5.1 Naalagaaffeqatigiinnermut sinaakkusiussat iluanniissinnaasumik naalagaaffiup aaqqissuussaanernut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut pillugit siunnersuummut Inatsisinik Atortitsinermut Ministeriaqarfiup eqqarsaasersuutai

Qulaani allassimasumut periarfissamut uteqqilluta naalagaaffeqatigiinnermut sinaakkusiussat iluanniissinnaasumik nunap aaqqissuussaaneranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik missingersuusiormut, tassani Savalimmiut ukiualuit matuma siorna naalagaaffiup aaqqissuussaaneranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik sulini aallarereersimavaa tassani misilittagaqalereerlutik.

Savalimmiut aaqqissuussaanerannut aqunneqarnerannullu maleruagassat tunngaviusut pillugit siunnersuut nammineq innuttani, nammineq kissaatini namminerlu pissutsini aallaavigalugit piareersarneqarpoq, Danmarkimi Inatsisinik Atortitsinermut ministeriaqarfik ilanngutitinnagu. Savalimmiut aaqqissuussaanerannut aqunneqarnerannullu maleruagassat tunngaviusut pillugit siusinnerusukkut missingiutit kingusinnerusukkullu siunnersuut kingorna Inatsisinik Atortitsinermut Ministeriaqarfimmit misissoqqissaarneqarsimavoq. Siullermik allakkiami takinerusumi 2010-imeersumi⁹, kingusinnerusukkullu ilassutit allakkiami 2011-imeersumi¹⁰, pisunilu marlunni naalagaaffiup aaqqissuussaaneranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut pillugit siunnersuummut Inatsisinik Atortitsinermut ministeriaqarfiup isummani oqaatigalugu, kingullermik 2011-imi:

Ataatsimiititaliap isumaliutissiisutaani 2. maj 2011-imeersumi amerlanerussuteqartut saqqummiussa at naalagaaffiup aaqqissuussaaneranut aqunneqarneranullu maleruagassatut tunngaviusussatut siunnersuut allannguutissatut siunnersuuteqartoq misissoreerlugu, Inatsisinik Atortitsinermut ministereqarfik suli isumaqarpoq naalagaaffiup aaqqissuussaaneranut aqunneqarneranullu maleruagassatut tunngaviusussatut siunnersuut imaqartoq (1) aalajangersakkat inatsisinut tunngaviusunut akerliusunik, (2) aalajangersakkat Savalimmiunut tunngasumik naalagaaffimmi oqartussatut inatsisiliorsinnaatitaanerannik killiliinissamik ilaatigut siunertaqartutut isikkullit, (3) aalajangersakkat suliassa qarfinnut Savalimmiunit tiguneqarsinnaanngitsunut apeqqusiisut, (4) aalajangersakkat suliassa qarfinnut Savalimmiunit tiguneqarsinnaasunut, sulili tiguneqanngitsunut tunngasut, (5) aalajangersakkat naalagaaffiup aaqqissugaaneranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusussatut siunnersuut akuersissutigineqaralarpat maleruagassat naalagaaffiit akornanni pissutsinut tunngasut eqqarsaatigalugit Savalimmiut inissisimanerannik nunani tamalaani inuiaqatigiinnik nalornisoortitsisinnaasut.¹¹

⁹ Savalimmiut aaqqissuussaanerannut aqunneqarnerannullu maleruagassanut tunngaviusussanut siunnersuut pillugu allakkiaq, Inatsisinik atortitsinermut ministereqarfik, 2. juni 2010.

¹⁰ Savalimmiut aaqqissuussaanerannut aqunneqarnerannullu maleruagassanut tunngaviusussanut siunnersuut pillugu allakkiamut ilassut (Savalimmiut aaqqissuussaanerannut aqunneqarnerannullu maleruagassanut tunngaviusussanut siunnersuut pillugu lagtingimi suliarmi nr. 11/2010-mi isumaliutissiisummi allannguutissatut siunnersuutit ilai), 20. juni 2011.

¹¹ Allakkiamut ilassut 20. juni 2011-imeersaq, q. 18.

Qulaani allassimasut naatsumik takutippaat naalagaaffiup aaqqissugaaneranut aqunneqarneranullu maleruagassatut tunngaviusussatut siunnersuummut aalajangersakkat allanneqartussanngorpata pissutsit arlalissuit sillimaffigineqartariaqartut. Pingaartumik naggataatigut anguniagaq tassaappat naalagaaffiup aaqqissugaaneranut aqunneqarneranullu maleruagassatut tunngaviusussatut missingiut naalagaaffeqatigiinnermut sinaakkusiussat iluanni naalagaaffiup aaqqissugaaneranut aqunneqarneranullu maleruagassatut tunngaviusussatut atuutsinneqalissasut.

Inatsisinik Atortitsinermut ministereqarfimmiit allakkiamut ilassummi immikkoortut, Inatsisinik Atortitsinermut ministereqarfiup isumaa malillugu Savalimmiunit inatsisiliorfigineqarsinnaanngitsut suli erseqqinnerusumik saqqummiunneqarput, naalagaaffiup aaqqissuusaaneranut aqunneqarneranullu maleruagassatut tunngaviusussat naalagaaffeqatigiinnermut sinaakkusiussat iluanni atuutissappata (taakku aamma Kalaallit Nunaannut atuutissapput). Paasiuminartuutinniarlugit uani immikkoortut taaneqarput ”nalunaarsugaq a”:

Nalunaarsugaq a:

1. *Aalajangersakkat inatsisinut tunngaviusunut naapertuussorinannngitsut*
2. *Aalajangersakkat Savalimmiunut tunngasumik naalagaaffimmi oqartussatut inatsisiliorsinnaatitaanerannik killiliinissamik ilaatigut siunertaqartutut isikkullit*
3. *Aalajangersakkat suliassa qarfinnut Savalimmiunit tiguneqarsinnaanngitsunut tunngasut*
4. *Aalajangersakkat suliassa qarfinnut Savalimmiunit tiguneqarsinnaasunut, sulili tiguneqanngitsunut tunngasut*
5. *Aalajangersakkat naalagaaffiup aaqqissugaaneranut aqunneqarneranullu maleruagassatut tunngaviusussatut siunnersuut akuersissutigineqaraluarpat naalagaaffiit akornanni pissutsinut tunngasumik maleruagassatut eqqarsaatigalugit Savalimmiut inissisimanerannik nunani tamalaani inuiaqatigiinnik nalornissoortitsisinnaasut.¹²*

Allakkiami tassani ingerlaqqilluni immikkoortumi 4-imi:

Naalagaaffiup aaqqissugaaneranut aqunneqarneranullu maleruagassatut tunngaviusussatut siunnersuut pingaartumik inatsisit tunngaviusut, namminersorlutik oqartussatut pillugit inatsit aamma tigusineq pillugu inatsit malillugit inatsisitigut sinaakkusiussanut akerliuppat, siunnersuut Savalimmiut maannakkut aaqqissugaaneranut aqunneqarneranullu maleruagassatigut tunngaviusutigut inissisimanerani – tamakkiisumik imaluunniit

¹² Allakkiamut ilassummit 20. juni 2011-imeersumit tigusaq, q. 5.

*ilaannaasumik – inatsisitigut sunniuteqassanngilaq, taanna naammassineqaraluarpalluunniit.*¹³

Immikkoortumi tassani kingusinnerusumi ilanngunneqarpoq:

*Ataatsimiititaliap isumaliutissiissutaani 2. maj 2011-imeersumi amerlanerussuteqartut saqqummiussaata naalagaaffiup aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassatut tunngaviusussatut siunnersuut allannguutissatut siunnersuuteqartoq misissoreerlugu, taamaattumik Inatsisinik Atortitsinermut ministereqarfik isumaqarpoq naalagaaffiup aaqqissugaananut aqunneqarneranullu maleruagassatut tunngaviusussatut siunnersuutip naammassineqarnissaani Savalimmiut aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusussani inissisimanerat pillugu nalornisoortitsisumik inissisimasoqannginnissaa naalakkersuisut aamma savalimmiuni oqartussat ataatsimoorlutik qulakkeerinissaannut pingaarutilerujussuarnik pissutissaqartoq.*¹⁴

Allakkiami tassani ilassutigalugu oqaatigineqarpoq Folketingip inatsisiliorfigisassatut oqartussaaffigisaani, aamma danmarkimi naalakkersuisut oqartussatut nakkutigisaanni naalagaaffimmi immikkut pissutsit pillugit Savalimmiut inatsisiliorsinnaanngitsut. Tassa suliassaqrarfiit Savalimmiunit suli tiguneqanngitsut imaluunniit Savalimmiut danskit naalagaaffiata iluaniinnissamik kissaateqartillugit Savalimmiunit tiguneqarsinnaanngitsut.¹⁵

*Soorlu takuneqarsinnaasooq naalagaaffiup aaqqissugaananut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni inatsisitigut suliassat savalimmiuni oqartussanut tunniunneqarsinnaanngillat (taamaalilluni tak. tigusineq pillugu inatsimmi § 1, imm. 2, nr. 1). Tamatuma kingunerisaanik ilaatigut apeqqutit uku savalimmiuni oqartussanut tunniunneqarsinnaanngillat: (1) kunnikkormiunut pissutsit pillugit apeqqut, (2) Folketingip sulineranut tunngasut suliata suliassaqrarfiillu imaluunniit Savalimmiunut tunngasunik danskit naalakkersuisuisa sulianik ingerlatsinerat, (3) Folketingimut qinersineq pillugu apeqqut, (4) naalagaaffiup isertitai aningaasartuutaalu pillugit apeqqut, (5) naalagaaffiup inatsisaanik kiiisalu peqqussutinik nalunaarutinillu Savalimmiuni nalunaaruteqarneq pillugu apeqqut, aamma (6) naalagaaffiup ilisarnaatai pillugit apeqqut, tassunga ilanngullugit naalagaaffiup erfalasuata, naalagaaffiup ilisarnaataata il.il. Savalimmiuni atorneqarneri eqqarsaatigalugit maleruagassaliorneq aqutsinerlu.*¹⁶

Allakkiap naanerani, Inatsisinik Atortitsinermut Ministereqarfik ilisimatitsivoq naalagaaffiup aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassatut tunngaviusussatut siunnersuut namminiilivinnissamut sulinermut ilaanersut ministereqarfik ilisimasaqanngitsoq, tassa

¹³ Allakkiamut ilassut 20. juni 2011-imeersoq, q. 16.

¹⁴ Allakkiamut ilassut 20. juni 2011-imeersoq, q. 18.

¹⁵ Allakkiaq 2. juni 2010-imeersoq, immikkoortoq 5 – 5.5, q.10-29.

¹⁶ Allakkiaq 2. juni 2010-imeersoq, immikkoortoq 5.4.2.1., q. 18.

tamatuminnga uppersaasumik ministereqarfik aamma ministerunerup ministereqarfia savalimmiuni oqartussanit saaffiginnissummik tigusaqarnikuunngimmata.

Tamanna pissutigalugu naalagaaffeqatigiinnermut sinaakkusiussat iluanni naalagaaffiup aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut atuutsinnissaannut isiginninneq aallaavigalugu savalimmiut aaqqissuussaananut aqunneqarnerannullu maleruagassatut tunngaviusussatut siunnersuutaat Inatsisunik Atortitsinermut ministereqarfimmit misissorneqarpoq. Taamaalilluni imatut oqaatigineqarpoq:

Tamatuma nanginneratut oqaatigineqarpoq naalagaaffiup aaqqissugaananut aqunneqarneranullu maleruagassatut tunngaviusussatut siunnersuut Savalimmiut namminiilivinnissamut piareersarluni nunap aaqqissugaananut aqunneqarneranullu maleruagassatut tunngaviusussatut piareersarnertut suliarineqarnerasoq aamma saqqummiunneqarnerasoq pillugu paasisutissanik Inatsisunik Atortitsinermut ministereqarfik peqanngilaq. Taamaattoq ministeriunerup ministereqarfia ilisimatitsisimavoq savalimmiut namminiilivinnissaa pillugu isumaqatigiinniarnert aallartinneqarnissaat siunertarlugu savalimmiuni oqartussat danskit naalakkersuisuinut saaffiginnissuteqarsimannngitsut.

(...)

Naggasiilluni Inatsisunik Atortitsinermut ministereqarfik allappoq naalagaaffiup aaqqissugaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusussatut siunnersuutit naammassineqarnissaani Savalimmiut aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusussani inissisimanerat pillugu nalornisoortitsisumik inissisimasoqannginnissaa naalakkersuisut aamma savalimmiuni oqartussat ataatsimoorlutik qulakkeerinnissaannut pingaarutilerujussuarnik pissutissaqartoq.

Taamaattumik Inatsisunik Atortitsinermut ministereqarfiup tungaaniit siunnersuutigineqarpoq nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassatut tunngaviusussatut siunnersuutit Savalimmiut aamma Danmarkip akornanni ataatsimoorluni naammassiniarneqarnissaa Savalimmiuni aamma Danmarkimi oqartussat qulakkiissagaat. Tamanna isumaqarpoq nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassatut tunngaviusussatut missingiutaani aalajangersakkanut siunnersuutit Savalimmiut aaqqissuussaananut aqunneqarnerannullu maleruagassani tunngaviusussani inissisimanerat pillugu nalornisoortitsisumik inissisimasoqannginnissaa pillugu iluarsaanneqassasoq.

5.2 Inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussat iluanniittumik nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusunik allannissaq Kalaallit Nunaannit toqarneqarpat

Soorlu qulaani paasinarsisinneqartoq inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussat iluanniissinnaasumik nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik sulineq kalaallit nunaata aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik inernejartussamik Inatsisartut aalajangissappata qulaani allassimasut pissutsit eqqarsaasersuutillu tunngaviatigut aamma Kalaallit Nunaannut atuutissapput.

Siunertaq tassaappat inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussat iluanniissinnaasumik nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik siunnersuut atuutissappat nalunaarsuiffik a-mi immikkoortut qulaani allassimasut tallimat inatsisinut tunngaviusussanik kalaallit isumalioqatigiissitamit sissueqqissaarneqassapput.

Kalaallit nunaannut atatillugu ilaatigut tamanna isumaqarpoq immikkoortut ataani allassimasut Kalaallit Nunaannit inatsisiliorfigineqarsinnaassanngitsut¹⁷, imaluunniit aalajangersakkat ilusilersornissaat annertuumik unamminartuussasoq. Siullermik tassaapput immikkoortut, naalagaaffiup isumaa naapertorlugu Kalaallit Nunaat naalagaaffeqatigiinnermut sinaakkusiussat iluaniitsillugu Kalaallit Nunaannit tiguneqarsinnaanngitsut (nalunaarsuiffik a-mi immikkoortoq 3-mut naapertuuttut): Naalagaaffiup aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut (tassunga ilanngullugit inatsisit tunngaviusut, naalagaaffiup aaqqissugaanerani aqunneqarneranilu suliasat, naalagaaffiup ilisarnaatai, il.il.), Naalagaaffimmi innuttaaneq, Højesteretti, Nunanut allanut, illersornissamut sillimaniarnermullu politikki kiisalu nunap aningaasaanik aamma aningaasatigut politikki¹⁸.

Taakku saniatigut suliasaqarfeqarpoq, Kalaallit Nunaata tigusinnaasaannik, sulili Kalaallit Nunaannit tiguneqanngitsunik (tassa nalunaarsuiffik a-mi immikkoortoq 4-mut naapertuuttut). Suliassa qarfiit taakku Kalaallit Nunaanni Namminersorlutik Oqartussat pillugit inatsimmut ilanngussami nalunaarsukkat I aamma II-imi nassaarineqarsinnaapput, tassaniillutillu:

Nalunaarsukkat I:

a) Sulisilluni ajoqusersinnaanermut sillimmasiissutit b) Peqqinnissaqarfimmi suliasaqarfiit sinneri c) Angallanermut tunngasut d) Pigisat nalillit pillugit inatsiseqarneq e) Aqqartartoqarneq

Nalunaarsukkat II:

¹⁷ Namminersorlutik Oqartussat immikkoortut pillugit inatsisiliornissamut piginnaatitaannginnerat pissutigalugu.

¹⁸ Immikkoortoq 4.5-4.5.5 Kalaallit Nunaanni Namminersorneq pillugu inatsimmi inatsisissamut siunnersuummut nassuiaatit.

1) Pinerluttunik isumaginninneq 2) Passi 3) Politiit aamma unnerluussisoqarneq kiisalu pinerluttunik eqqartuussisarnermut tunngasut immikkoortut ilaat taakkununga attuumassutilit 4) Eqqartuussisarneq, eqqartuussiviit pilersinnissaat ilanngullugit 5) Pinerluttunik eqqartuussisarneq 6) Nunami allamiunut killeqarfinnillu nakkutilliineq 7) Inuit pillugit inatsisit 8) Ilaqutariit pillugit inatsisit 9) Kingornussisarneq pillugu inatsisit 10) Eqqartuussissuserisoqarneq 11) Sakkunut tunngasut 12) Nalunaarasuartaatitigut imaatigut angalasunik ajornartoornermi isumannaallisaanernilu sullissinerit 13) Nalunaarasuartaatitigut atassuteqarneq 14) Ingerlatseqatigiiffinnut, naatsorsuuserisarnermut kukkunersiuisarnermullu tunngasut 15) Inuussutissanik nakkutilliineq nersutillu nakorsaqaarneq 16) Silaannakkut angallanneq 17) Pigisat nalillit tigussaasuungitsut pillugit inatsiseqarneq 18) Pilersitseqqaartutut piginnaatitaaffiit 19) Umiiarnerlukut, umiartoqarnerani usit aamma immami itissutsit ajorseriarneri 20) Imarsiornerup isumannaatsuunissaa 21) Umiarsuarnik nalunaarsuineq inatsisillu immakkut angalasunut atuuttut 22) Nunap assiliorneq 23) Imaani nalunaaqtsersuineq, naaralaartitsiviit ilisimasortaqaartarnerlu 24) Immami avatangiisit 25) Aningaasarsiornikkut iluarsiissuteqartarneq nakkutilliinerlu 26) Atortussiassanik aatsitassanit pisunit tunngasut 27) Suliffimmi avatangiisit 28) Silasiorneq¹⁹

Taakku akornanni ilisimaneqartutut atortussiassanik aatsitassanit pisunit tunngasut, kiisalu avataani sulinermi Suliffimmi avatangiisit (nr. 27-ip ilaa) Namminersorlutik Oqartussanit tiguneqarsimapput, taamaattumillu immikkoortut taakku pillugit Kalaallit Nunaat inatsisiliornissamut piginnaatitaalluni. Immikkoortuni Namminersorlutik Oqartussanit tiguneqarsimangitsuni, ilisimaneqartutut taakku pillugit inatsisiliornissaq periarfissaanngilaq. Taakkunani piginnaatitaaneq suli Danmarkimiippoq. Immikkoortut tiguneqarsimangitsut pillugit aalajangersakkanut missingersuusiortoqarsinnaassaaq, immikkoortulli pineqartut Kalaallit Nunaannit tiguneqartinnagit taakku atuutilersinnaanatik.

Nalunaarsuiffik I aamma II-mi suliassaqaarfiit ilai immaqaa naalagaaffiup aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut atatillugu allanut naleqqiullugit sammineqarnissaat pissusissamisuussaaq. Kisianni aamma naalagaaffiup aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusussani nalinginnaanerusumik oqaasertalerneqartumik aalajangersagaqarnissamik isiginninniarneq suliassaqaarfinnut tamanut annerusumik minnerusumilluunniit toqqaannartumik pingaaruteqarsinnaaneri. Aalajangersakkat sorliit suliassaqaarfinnut atuunnersut nalornissutigineqarsinnaavoq – tamannalu allakkiani eqqaaneqartuni Inatsisinik Atortitsinerimut ministereqarfimmi ataasiaannarani uparuarneqarluni. Savalimmiut aaqqissuussaananerannut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut siunnersuummik Inatsisinik Atortitsinerimut ministereqarfiup misissuinerata erseqqissumik takutippaa aalajangersakkat sorliit atuunnersut pillugit nalornineq atugassaanngitsoq.

¹⁹ Kalaallit Nunaata Namminersornera pillugu inatsimmut ilanngussaq.

2014-imili naalagaaffeqatigiinneq pillugu Folketingi ukiumoortumik oqallinnermik ingerlatsisalersimavoq. Ministeriuneq taannaavoq Folketingimi oqallinnermi, isumaqatigiinniarnermi peqataasutut ministerisut akisussaasoq. Oqallinnissaq sioqqullugu isumaqatigiinniarnernit aallaavigisinnaasaannik naalagaaffeqatigiinneq pillugu nassuiaammik ministeriuneq tunniussisarpoq. Ukioq manna naalagaaffeqatigiinneq pillugu isumaqatigiinniarnermi Folketingi aalajangiivoq, tassunga atasumik soqutiginarlut oqaaseqatigiit imaallutik:

(...) Nalagaaffeqatigiinnermut sinaakkusiussat iluanniissinnaasumik Savalimmiut aamma Kalaallit Nunaata piumagunik nunap aqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik suliaqarsinnaanerut Folketingip akuersaarpa. (...) ²⁰

Naalagaaffeqatigiinnermut sinaakkusiussat iluanni Kalaallit Nunaat aamma Savalimmiut nunap aqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik allassinnaanersut siusinnerusuklut nalornissutigineqarsimappat matumuuna danskit tungaanniit politikikkut aalajangiunneqarpoq Kalaallit Nunaat aamma Savalimmiut taamatut nunap aqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik allallutik aallartissinnaasut ²¹.

Taaguut ”nalagaaffeqatigiinnermut sinaakkusiussat” inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussatut nassuiarneqarsinnaanersoq oqallisigineqarsinnaavoq. Qularutigineqarsinnaagunanngilarli inatsisitigut naliliisoqassappat paasiniaasoqassappallu inatsisitigut sinaakkusiussatut ilaat, immalu kisiartaat, inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussanik aallaaveqarnissaat. Naalagaaffeqatigiinnerli ilisimaneqartutut taaguutaavoq inatsisinit tunngaviusunit annertunerusoq aamma inatsisilerinerup silarsuaanut killilerneqanngitsoq, kisiannili aamma allanut atatillugu atorineqarsinnaasoq, nunani taakkunani pingasuni taakkunanilu innuttaasut arlaatigut imminnut sunniiveqatigiissinnaallutik.

Kisianni inatsisilerinnermut atasumik uteqqikkaanni, taaguut ’nalagaaffeqatigiit’ siunissami inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussat qaangerlugit atorineqarsinnaanersoq tamatigut eqqarsaasersuutigineqarsinnaavoq. Ullumikkulli pissutsit taamaatsillugit ”nalagaaffeqatigiinnermut sinaakkusiussat” qanoq annertutiginerannik nalornissuteqarneq qanganisarpalunnerusumik inatsisilerinikkut paasineqarsinnaavoq, imatut nipeqartillugu naalagaaffeqatigiinnermut sinaakkusiussat tassunga atatillugu inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussatut paasineqassasoq. Qanorluunniit pisoqaraluarpat Inatsisilik Atortitsinnermut

²⁰ Folketingi, V 74, ataatsimiinneq nr. 98, aalajangiineq akuerineqarpoq 89-it akuersillutik taasillutik, 0 akersiusut aamma 23-it taasinerit siunnersuummut tapersersuinatik akersiluatillu, ulloq. 20. maj 2016.

²¹ Aalajangiinnermi namminiilivinnermi atuutilersussamik Kalaallit Nunaata aamma Savalimmiut aqqissuussaananerannut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanik allassinnaatitaanerut pillugu isummertoqanngilaq. Nassuiaammut matumunnga atatillugu immikkoortumut ”Tunuliaqutaasut” – Kalaallit Nunaannut atuuttunut aalajangersakkanik eqqaaneqartunut aalajangersakkanut innersuussisoqarpoq.

ministereqarfiup paasinninnera siunnersuineralu danmarkimi naalakkersuisunit tusarniarneqartussaavoq.

Tassani naggasiullugu oqaatigineqassaaq danmarkimi naalakkersuisut eqqarsaatigalugit inatsisit tunngaviusut danmarkimi naalakkersuisunut isumasiornissaanut Inatsisunik Atortitsinermut ministereqarfik piginnaatitaavoq. Tassunga ilanngullugu inatsisinut missingiut inatsisinut tunngaviusunut atuuttunut akerliunersoq pillugu naalakkersuisut siunnersorneqarneri²². Missingiut inatsisinut tunngaviusunut atasumik atuunnissaa aamma naalagaaffeqatigiinnermut sinaakkusiussat iluaniinnissaa kissaatigineqarpat inatsisit oqaasertassaannik Inatsisunik Atortitsinermut ministereqarfiup atuaanera paasinninneralu pimoorunneqartariaqarpoq.

Tassunga ilanngullugu eqqaaneqartariaqarpoq Kalaallit Nunaata aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassatut tunngaviusussat piareersarnerinut atatillugu ministeriunerup Kalaallit Nunaannut ikiuukkusunnerminik neqerooruteqarsimavoq.

Inassuteqaat:

Inatsisinut tunngaviusunut sinaakkusiussat iluanniissinnaasumik Kalaallit Nunaata aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingiummik inatsisinut tunngaviusussanut kalaallit isumalioqatigiissitaat suliaqassasoq Inatsisartut aalajangiissappata, Kalaallit Nunaata aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik sulinermi, Inatsisunik Atortitsinermut ministereqarfik ilanngutitillugu, suleriaaseqarnissaq qulakkeerneqassasoq, inassutigineqarpoq. Aalajangersakkanut missingiussat isumalioqatigiissitap sulinerata nalaani ingerlaavartumik Inatsisunik Atortitsinermut ministereqarfimmut nalilersugassatut nassiuttarnerisigut imaluunniit Inatsisinut Tunngaviusussanut Kalaallit Isumalioqatigiissitaannut Inatsisunik atortitsinermut ministereqarfiup aalajangersimasumik atassuteqarneratigut. Taamaaliortoqannigippat isumalioqatigiissitap sulinermi piffissaata naanerata kingorna missingiutip annertunersaata allaqqinneqarnissaa pisariaqarsinnaavoq. Taamaattumik kaammattuutigineqarpoq oqaasertassatut siunnersuutit uku suliasamat tunngavissiamut ilanngunneqassasut.

Oqaasertassatut siunnersuut 2.a.+:

"Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitap kalaallit nunaata aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik sulineranut Inatsisunik Atortitsinermut ministereqarfik peqataatissavaa, taamaalilluni nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut aalajangersakkanut missingiussat

²²Kingullermik naalagaaffeqatigiinneq pillugu Folketingimi isumaqatigiinniarnermi ministeriuneq Lars Løkke Rasmussenimit erseqqissarneqartoq, ataatsimiinneq nr. 98, ulloq 20. maj 2016.

ingerlaavartumik Inatsisunik Atortitsinermut ministereqarfimmit nalilersorneqarsinnaaneri qulakkeerneqarlutik. Taamaalilluni nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingiutip imaa inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussat iluaniissinnaaneri qulakkeerneqarluni. Inatsisunik Atortitsinermut ministereqarfiup peqataatinnera qanoq ittuussanersoq isumalioqatigiissitap aalajangissavaa.”

5.3 Namminiilivinnerup atuutilernerata kingorna atulersussamik naalagaaffiup aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusunik allannissaq Kalaallit Nunaannit toqqarneqarpat

Kalaallit Nunaat inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussanit anippat aamma namminersortutut naalagaaffinngorpat aatsaat atuutilersussanik Inatsisinut Tunngaviusussanut Kalaallit Isumalioqatigiissitaat naalagaaffiup aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingiummik allassasoq Inatsisartut aalajangiissappata inissisimaneq allarluinnaq pineqassaaq.

Siunissami kalaallit nunaanni naalagaaffiup namminersortup aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusussat Kalaallit Nunaata qanoq ilusilersuinissaanut sinaakkusiinissamut Inatsisunik Atortitsinermut ministereqarfik piginnaatitaanngilaq. Tassani piginnaatitaaneq tunngaviusumik kalaallit nunaanni innuttaasuniippoq.

Nassuiaatip matuma immikkoortuani, ”Tunuliaqutaasut”-ni, inatsisissatut siunnersuummut namminersorlutik oqartussat pillugit inatsimmut nassuiaatinut innersuussisoqarpoq.

Immikkoortumi erserineqarpoq ”nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassatut tunngaviusussanik piareersarluni sulinerup” aallartinnissaa Namminersorlutik Oqartussat piumagunik aallartissinnaagaat, aamma namminersorneq pillugu inatsimmi aaqqissuussinerup iluani “kisimiilluni namminiilivinnissamut piareersarsinnaasoq”²³ .

Tamanna isumaqarpoq Kalaallit Nunaata naalagaaffianut namminersortumut aaqqissuussaananermut aqunneqarneranullu maleruagassatut tunngaviusussanut missingersuusiorluni inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitap suliaqassasoq Inatsisartut aalajangerpata inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitap sulinerani peqataasussanngorlugu Inatsisunik Atortitsinermut ministereqarfiup qaaqquneqarnissaanut pisussaaffeqassanngilaq. Isumalioqatigiissitami ataatsimiinnernut assersuutigalugu Inatsisunik atortitsinermut ministereqarfiup aggersarneqartarnissaa isumalioqatigiissitap nammineq aalajangertussaassavaa.

²³ Kalaallit Nunaata Namminersornera pillugu inatsit, Inatsisissamut siunnersuummut nassuiaatit, ”10.1. Namminiilivinnissamut periarfissat”.

Taamaattumik tamatuma malitsigisaanik namminiilivinnerup atuutilernerata kingorna atulersussamik Kalaallit Nunaata aqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik allattoqalerpat suliassamut tunngavissiamut oqaasertassanik allanik siunnersuutissaqanngilaq. Oqaasertassatut siunnersuummut 5-imut atatillugu oqaasertassasut siunnersuut 2.b-mi siunnersuutigineqareersutut tamanna matussusiisutut naammattutullu isigineqarpoq. Allamilli tunngavilersuuteqarnerup kingunerisinnaavaa ataani allassimasutut oqaasertalissatut allamik siunnersuuteqarnissaq.

Pituttugaanngitsumik atassuteqarneq

Naalagaaffiup aqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut namminiilivinnermi atuutilertussanik allattoqassasoq aalajangiisoqarpat naalagaaffimmi suleqatigiinnikkuut aqqissuussinertut Free Associationip (pituttugaanngitsumik atassuteqarneq) oqaluuserinissaa tulluassaaq. Tassami namminersorlutik oqartussat pillugit inatsimmut siunnersuummut nassuiaatini Free Association (pituttugaanngitsumik atassuteqarneq) inuit kalaallit toqqarsinnaasaattut Kalaallit Nunaata aamma Danmarkip akornanni siunissami aqqissuussinerusinnaasutut eqqaaneqarmat.

Aqqissuussineq taanna Kalaallit Nunaannit aamma Danmarkimit tutsuiginartutut tiguneqartariaqarpoq, tassa namminersorlutik oqartussat pillugit inatsisip pilersinniarnerani namminersorlutik oqartussat pillugit ataatsimoorluni isumalioqatigiissitami illugiillutik isumaqatigiissutigineqarmat aqqissuussineq inatsisinut nassuiaatini eqqaaneqassasoq. Oqaaseqatigiit uku siusinnerusukkut nassuiaammi matumani eqqaaneqarput:

Kalaallit Nunaanni Namminersorlutik Oqartussat piomagunik nunap aqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusunik piareersaallutik aallartissinnaapput. Taamaalilluni namminersorneq pillugu inatsisip iluani Kalaallit Nunaata kisimiilluni namminiilivinnissani piareersalersinnaavaa. Namminiilivinnissamik Kalaallit Nunaata isumaliutersuutaata ilaatut isumaliutigineqarsinnaavoq pituttugaanngitsumik ("free association") Danmarkimut atassuteqarnissaq. Siuliini taaneqartutut Danmarkimi naalakkersuisut oqaatigisarnikuuaat inuiaat kalaallit namminneerlutik aalajangissagaat Kalaallit Nunaata siunissaa Danmarkimullu atassuteqarnerup qanoq ittuunissaa²⁴.

Namminersorlutik oqartussat pillugit isumalioqatigiissitami pituttugaanngitsumik atassuteqarnerup aqqissuussinertut nalilersorneqartussatut qaqinneqarneranut tunuliaqutaasoq tassaasimavoq pituttugaanngitsumik atassuteqarneq tassaammat nunat namminersortuunngitsut pillugit FN-ip nalunaarsuiffianni (nunasiat nalunaarsorneri)²⁵ nunat

²⁴ Kalaallit Nunaata Namminersornera pillugu inatsit, Inatsisissamut siunnersuummut nassuiaatit, "10.1. Namminiilivinnissamut periarfissat".

²⁵ <http://www.un.org/en/decolonization/nonselgov.shtml>

allassimasut siunissami naalagaaffittut inissisimalerfissatut²⁶ toqqarsinnaasaat. Nunasiat nunasiaajunnaartussanngoraangamik nunaasiaateqartumut ilanngunnissaq, pituttugaanngitsumik atassuteqarneq imaluunniit tamakkiisumik namminersortunngornissaq toqqarsinnaasarpaat.

Kalaallit Nunaat 1954²⁷ tikillugu nunat namminersortuunngitsut pillugit FN-ip nalunaarsuiffianni allanneqarsimavoq. Kalaallit Nunaata inatsisit tunngaviusut 1953-imi atuutilersinnerisigut danskit naalagaaffiannut ilanngunnera sioqqullugu qinigassatut periarfissat qulaani allassimasut pingasut Kalaallit Nunaannut saqqummiunneqarsimangillat.

Namminersorneq pillugu isumalioqatigiissitamut uteqqikkaanni naalagaaffimmi aamma naalagaaffiit akornanni pissutsinut tunngasumik maleruagassatigut apeqqutinut tunngasunut suleqatigiissitap aaqqissuussineq pituttugaanngitsumik atassuteqarneq pillugu misissuineramik aallartitsivoq. Taamaaliortoqarpoq aaqqissuussineq taanna namminersorneq pillugu isumalioqatigiissitamut suliassamut tunngavissiap iluaniitinneqarsinnaanersoq nalilerumallugu. Inerniliineq tassaasimavoq pituttugaanngitsumik atassuteqarneq taamanikkut suliassamut tunngavissiamiitinneqarsinnaannginnera, taamaattorli pituttugaanngitsumik atassuteqarluni aaqqissuussinermi suli immikkoortoqarluni isumassarsiffiusinnaasunik namminersornermik aaqqissuussinermi atornerqarsinnaasunik, pingaartumik²⁸:

²⁶ Sorsunnersuit aappaata kingorna, nunarsuarmi inuiaat akornanni eqqissisimaneq, patajaanneq ataqqinninnerlu pilersinniarlugit FN oktober 1945-imi pilersinneqarpoq. FN-ip pingaarnertut suliniuteqarfiisa akornanniippoq nunarsuarmi nunasiaajunnaartitsinissaq. Tamanna qullersani FN-ip isumaqatigiissutaanni art. 73-imi oqaatigineqarpoq, aamma FN-ip ataatsimiititaliaasa sisamaanni akuerineqarluni (FN-ip pingaarnertut suliniuteqarfiit ataatsimiititalianut assigiinngitsunut arfinilinnut agguarneqarput). Nunasiaajunnaartitsiniarnermut atatillugu 1950-ikkut aallartinneranni taaguut "pituttugaanngitsumik atassuteqarneq" pilersinneqarpoq. Pituttugaanngitsumik Atassuteqarneq tassaasimavoq, tassaallunilu, namminersortuunngitsut/nunasiaasutut inissisimanermit qimagullutik sulineranni, anguniagassatut imaluunniit anguniakkap ilaatut nunasiaasimasut qinigassaasa pingasut akornanni ataaseq. Periarfissat allat marluk tassaasimapput/tassaapput nunasiaateqartumut ilanngunneq imaluunniit tamakkiisumik namminiilvinneq. FN-ip pissutsinik nalunaarsuiffia 1952 aamma 53-imeersoq inuiaat nunallu aalajangersimasut nunasiaasutut immikkoortinnissaannut pissutsit atuuttussat allaaserinerinik imaqtartut. Pissutsinik nalunaarsuiffik amma nunasiaajunnaartitsinissamut najoqqutassanik imaqtarpoq – sulineq qanoq ingerlanneqassanersoq, kiisalu piumasaaqatit pisussaaffiillu suut sulinerup ingerlanerani nunasiaateqartumit naammassineqarsimassanersut. Pissutsinik nalunaarsuiffimmi nunasiaasut malissinnaasaat politikikkut anguniakkat/anguniakkat ilai allaaserineqarput – nunasiaateqartumut ilanngunneq, siusinnerusukkut nunasiaateqarsimasumut pituttugaanngitsumik atassuteqarneq imaluunniit nunasiaateqarsimasumiit avissaarneq. 1960-imi pissutsinik nalunaarsuiffiit FN-ip ataanni nalunaarutinngorput isumaqatigiissutinngorlutillu, siullermeertumik nunasiaajunnaartitsinermi nalorninartunik misigisaqartoqarmat, aappaatullu nunasiaajunnaartitsinermik ingerlataqarnerup sukkatsinneqarnissaa kissaatigineqarmat. Tamanna ilaatigut FN-ip nalunaarutaatigut 1514 (XV) aamma FN-ip isumaqatigiissutaatigut 1541 (XV) oqaatigineqarput marluullutik 1960-imeersut. Danmark taakkununnga marlunnet taaseqataavoq, aamma nalunaarutit pillugit tapersersuillkuni oqaaseqarluni ("Folketingimut nalunaarut – Naalagaaffiit Peqatigiit tallimassaannik ataatsimeersuamerat", spalte 375-380, New York, 20. sept. - 20.dec. 1960").

²⁷ <http://www.un.org/en/decolonization/nonselgof.shtml>.

²⁸ Namminersornermut kalaallit danskillu isumalioqatigiissitaasa Kalaallit Nunaanni namminersorneq pillugu isumaliutissiissutaat, kapitali 3, immikkoortoq 2.3.4. Pituttugaanngitsumik atassuteqarneq, q. 30-31

(...) namminersorneq pillugu inatsit naalakkersuisut aamma danmarkimi naalakkersuisut akornanni isumaqatigiisummik tunngaveqarsinnaasoq, inatsisip naalagaaffeqatigiinnerup iluani Kalaallit Nunaat annertuumik namminersortunngornissamut inississinnaagaa, kisianni aamma piffissap ilaani Kalaallit Nunaata namminiilivinnissaq toqqassappagu pituttugaanngitsumik atassuteqarnermik aaqqissuussineq eqqarsaatigineqarsinnaasoq²⁹.

Tassa imaappoq pituttugaanngitsumik atassuteqarnermik aaqqissuussineq immikkoortoqartoq namminersorneq pillugu inatsimmi atorneqarsinnaasunik. Pituttugaanngitsumik atassuteqarneq tassaasimavoq tassaallunilu namminersornermit annertunerusoq, taamaattumillu aaqqissuussineq taamanikkut namminersorneq pillugu isumalioqatigiissitap sulineranut sinaakkusiussani periarfissaanani. Kalaallit Nunaata namminiilivinnissaq toqqassappagu taanna aaqqissuussineruvoq eqqarsaatigineqarsinnaasoq. Tassa imaappoq pituttugaanngitsumik atasuteqarneq tassaavoq naalagaaffittut namminiilivinnissamut inissisimanermit qaninnerpaatut aaqqissuussinerusinnaasoq. Taamaalilluni matumunnga atasumik eqqarsaatigineqarsinnaalluni.

Misissuinerimi suleqatigiissitamit aallartinneqartumi misissorneqarput pituttugaanngitsumik aaqqissuussiffiusut Marshallip qeqertai, Mikronisia aamma Palau, tamarmik immikkut USA-mut pituttugaanngitsumik ataseqarsimasut/atassuteqartuusut. Cook Islandi eqqarsaatigalugu taanna New Zealandimut atavoq. De Nederlandske Antiller³⁰ aamma Aruba eqqarsaatigalugit Nederlandimut atapput.

Kalaallit Nunaanni namminersorneq pillugu Kalaallit Qallunaallu Namminersorneq pillugu Isumalioqatigiivisa isumaliutissiissutaanni immikkoortumi tulliuuttumi pituttugaanngitsumik atassuteqarneq naatsumik eqikkaaffigineqarpoq:

Misissueqqissaarneq tunngavigalugu oqaatigineqarsinnaavoq, pituttugaanngitsumik atassuteqarneq tassaanngitsoq naalagaaffiit akornanni pissutsinut tunngasumik maleruagassatigit taaguutaanngitsoq, aamma aaqqissuussinerit "pituttugaanngitsumik atassuteqarnertut" taaneqartut assigiiartuunngitsut. Maannakkulli naalagaaffimmi suleriaatsimik misissuineq aallaavigalugu paasineqarsinnaalluni taamatut aaqqissuussinerit ullumikkut ilaatigit ataatsimut ilisarnaateqartut. Aaqqissuussinerit taamaalillutik isumaqatigiisutaapput (naalagaaffiit isumaqatigiisutaat tunngavigalugit) aamma annerusumik naalagaaffiit akornanni isumaqatigiisutigineqartarlutik. Peqataasut tamarmik immikkut naalagaaffiup aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassaqarput

²⁹ Kalaallit Nunaanni namminersorneq pillugu kalaallit danskillu namminersornermut isumalioqatigiisitaat, kapitali 3, immikkoortoq 2.3.4. Pituttugaanngitsumik atassuteqarneq, q. 31.

³⁰ De Nederlandske Antiller siusinnerusukkutut naalagaaffittut aaqqissugaanermittut ullumikkut piujunnaarnikuupput. Aaqqissuussineq ullumikkut qeqertanut immikkoortunut agguarneqarsimavoq qeqertat sinnneruttut tassaallutik: Saba, Sint Maarten aamma Sint Eustatius. Siusinnerusukkut Aruba, Bonaire aamma Curacao aamma De Nederlandske Antillerinut ilaasimagaluarpot.

tunngaviusunik, kisiannili naalagaaffiup atassuteqartup suliassaasa ilai naalagaaffimmit allamit isumagineqarlutik. Oqaluttuarisaanermi pituttugaannigsumik atassuteqarluni aaqqissuussinerit assigiinngitsut annerusumik avissaarniarluni sulinerup ingerlanerani atorneqartarlutik³¹.

Tassa imaappoq naalagaaffinni immikkoortut marluk, imminnut atassuteqartut, tamarmik immikkut namminerisaminnik naalagaaffiup aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassaqarput tunngaviusunik. Taakku akornanni isumaqatigiissuteqarpoq, naalagaaffit akornanni isumaqatigiissut, erseqqinnerusumik erseqqissarneqartumik suleqatigiiffiusumik taakkuninnga pituttuisoq. Ingerlaqqilluni tamanna isumaqarpoq siusinnerusukkut nunasiaasimasoq naalagaaffiup nunasiaqarsimasup aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassaasa tunngaviusut ”iluaniikkunnaarsimavoq”, kisianni namminerisaminik peqarluni. Kalaallit Nunaannut aamma Danmarkimut tunngatillugu tamanna isumaqarpoq Kalaallit Nunaata inatsisinut tunngaviusunut ilaajunnaarnera, kisiannili namminerisaminik atuuttunik naalagaaffiup aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassaqarluni tunngaviusunik. Danmarki eqqarsaatigalugu inatsisit tunngaviusut suli atuupput, aamma Kalaallit Nunaat aamma Danmarki naalagaaffittut isumaqatigiissuteqassapput, tassani nunat taakku marluk akornanni suleqatigiinneq erseqqissarneqarluni.

Pituttugaannigsumik atassuteqarfiusut nunarsuarmit qissimigaanni takuneqarsinnaavoq qeqertat piumasaminnik pituttugaannigsumik atassuteqartut tamakkiisumik nunap iluani naalackersuinikkut nammineerlutik aalajangiisinnaasut (taamaattorli naalagaaffik nunasiaateqarsimasoq suliassaqarfiit ilaannut ikiuuttarluni). Assersuutit nammineq aalajangiisinnaassusisiigut pisinnaatitaaffiisa akornanni annertuumik assigiinngitsoqarnera nunanut allanut naalackersuinikkut ingerlatsinermiippoq. Tassani piginnaatitaaneq sakkortuumik killeqartumik nunanu allanut tunngasuni naalackersuinikkut pisinnaatitaanermit (nunap immikkoortuani nunanut allanut tunngasunik ingerlatsinermut killeqartoq)³², tamakkiingajattumik nunanut allanut tunngasuni naalackersuinikkut nammineq aalajangiisinnaatitaanermut, kisiannili isumannaallisaanikkut illersornissakkallu naalackersuinikkut ingerlatsinermi ikiorneqarlutik, naggasiulluglu, minnerunngitsumillu, naammattumik FN-imi ilaasortaaneq³³.

³¹ Kalaallit Nunaanni namminersorneq pillugu kalaallit danskillu namminersornermut isumalioqatigiissitaat, kapitali 3, immikkoortoq 2.3.4. Pituttugaannigsumik atassuteqarneq, q. 30

³² Annerusumik de nederlandimut atasut qeqertat.

³³ Tassani eqqarsaatigineqarput: Mikronesien (101.000-it missaannik 2014-imi inoqartoq, paasissutissarsiffik: Encyclopedia Britannica), Marhallip qeqertai (53.800-it missaannik 2014-imi inoqartoq, paasissutissarsiffik: Encyclopedia Britannica), aamma Palau (16.900-it missaannik 2014-imi inoqartoq, paasissutissarsiffik: Encyclopedia Britannica), - USA-mut pituttugaannigsumik atassuteqartut (innuttaasunut kisitsit paasissutissarsiffik apeqqutaalluni allanngorarsinnaavoq aamma ukioq suna pillugu missiliuineq apeqqutaalluni). Marshall Islandip aamma Mikronesiap USA-mik pituttugaannigsumik atassuteqarnera Naalagaaffinnit Peqatigiinnit akuerineqarsimapput, Sillimaniarnermut siunnersuisoqatigiit isumaqatigiisstaata 683 22. dec., 1990-imeersoq aqqutigalugu. Ulloq 17. september 1991 Mikronesia aamma Marshall Islands tamakkiisumik FN-imi ilaasortaalerput – naalagaaffittut. 1979-imi namminerisaminik nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagaqarneq tunngaviusunik Palaup toqqarpaa, 1981-imi atulersut. 1993-imi inuit taasitinnerarnerisigut Paulami inuit aalajangerpu USA-mik pituttugaannigsumik atassuteqarniarlutik, aamma 1994-imi Paulap USA-mi

Cook Island-ip New Zealand-imik pituttugaanngitsumik atassuteqarnermik aaqqissuussinermik isumaqatigiissuteqarnerani ineriartorneq taanna FN-ip ataatsimiititaliaasa sisamaanni oqallisigineqarpoq, isumaqatigiissutip akuerineqarnissaa siunertaralugu – Isumaqatigiissut 2064 (XX), 1965. Isumaqatigiissut akuerineqarpoq.

Aamma Danmarkki isumaqataalluni taaseqataavoq, aamma danskit aallartitaat naatsumik oqaaseqarluni Cook Islandsip suliarineqarnera pissaanilinnut aqutsisunut allanut assersuutitut atorineqarsinnaasoq³⁴.

Pituttugaanngitsumik atassuteqarnermik inissisimaneq annerusumik minnerusumilluunniit ataavartumik aaqqissuussinertut isigineqarsinnaavoq piffissakkaartut isumaqatigiissutigineqartut malillugit nutarterneqartarluni. Aaqqissuussineq tassaasinnaavoq ineriartortinneqartoq taamaalilluni qeqertap pituttugaanngitsumik namminerisamik atassuteqartup nammineq piginnaasami ineriartornera naapertorlugu piginnaasanik amerliartuinnartunik tiguisarluni. Peqataasut marluullutik piunasaqaatit erseqqinnerusumik isumaqatigiissutigineqarsimasut malillugit isumaqatigiissut atorunnaarsinnaassavaat, tamatumalu kingorna naalagaaffiit tamakkiisumik namminersortuusut marluulerlutik. Pituttugaanngitsumik atassuteqarnermik isumaqatigiissut pisunut ataasiakkaanut naleqqussarneqarsinnaavoq, tassa nunarsuarmi pissutsit assigiinngitsuuneri akuerineqarnikummata.

Qulaani allassimasut ilaatigut naalisagaapput aamma Pituttugaanngitsumik Atassuteqarnerup suunera pillugu atortut uppersarsaatillu tulluarsarneqarlutik, Folketingimi Ilaasortat Atlantikup Avannaaneersut peqatigiillutik 2006-2007-imi katersorsimasaat³⁵.

a) pituttugaanngitsumik atassuteqarnerup aamma b) tamakkiisumik namminersornerup akornanni assigiinngissut ingasaallugu oqaatigalugu assingaa: a) naalagaaffik mikinerusoq

pituttugaanngitsumik atassuteqarnermik atorussanngortillugu. Ulloq 10. nov. 1994-imi Sillimaniarnermut siunnersuisoqatigiit isumaqatigiissutaat 956-ikkoorlugu Paulap nutaamik inissisimalerana akueralugulu uppersarsarpaat. Ulloq 15. dec. 1994 Palau tamakkiisumik FN-imi ilaasortanngorpoq – naalagaaffittut. Cook Islands (14.974-it missaannik 2011-mi inoqarpoq, paasissutissarsiffik: Encyclopedia Britannica. innuttaasunut kisitsit paasissutissarsiffik apeqqutaalluni allanngorarsinnaavoq aamma ukioq suna pillugu missiliuineq apeqqutaalluni) tamakkiisumik ilumini avataanullu nammineq aalajangersaasinnaavoq, kisiannili tamakkiisumik FN-imut ilaasortaanani.

³⁴ "Folketingimut nalunaarut – Naalagaaffiit Peqatigiit 20-issaannik ataatsimeersuarnerat" q. 100, New York, 21. sept.-21.dec. 1965.

³⁵ Folketingimi Atlantikup Avannaaneersut ilaasortat piffissami tassani tassaasimapput taamanikkut folketingimut ilaasortat Lars-Emil Johansen (S), Kuupik Kleist (IA) aamma Høgni Hoydal (TF). Paasissutissarsiffittut aamma atorineqartut: W. Michael Reisman & Chimène I. Keitner: "Free Association: The United States Experience", Texas International Law Journal, 2003.

Hallbera West og Maria Amalia Heinesen (red): "Savalimmiut aamma Kalaallit Nunaata oqaluttuarisaanerannut paasissutissarsiffiit", Føroya Fróðskaparfelag, Torshavn, 2004. Taakku saniatigut www.un.org, www.leksikon.org, www.cia.gov, www.um.dk.

namminersortoq, naalagaaffimmik anginerusumik allamik pisortatigoortumik suleqateqartoq, kingullertut taaneqartup piginnaasatigut peqqussuteqartumik siuliani taaneqartunik suliassa qarfinnik isumaginnittuulluni, aamma b) naalagaaffiup nutaap nammineerluni namminersulernerup nalaani suliassa qarfiit tamaasa isumagalugit.

Namminiilivinnerup atuutilernerata kingorna imaluunniit piffissami tassani naalagaaffimmi inatsisitigut akuerineqartumik Kalaallit Nunaata naalagaaffimmik allamik (tassani annerusumik eqqarsaatigineqarpoq Danmark) pituttugaanngitsumik atassuteqalersinnaanera pillugu aalajangersakkanut missingersuutunik naalagaaffiup aaqjissuusaneranut aqunneqarneranullu maleruagassatut tunngaviusussatut missingiutip imaqarnissaa pillugu suliassamut tunngavissami oqaaseqatigiinnik ilanngussisoqassasoq eqqarsaatigineqarsinnaavoq.

Oqaasertassanut siunnersuut 2.b.+:

”Kalaallit Nunaata namminiilivinnera atuutilerpat Kalaallit Nunaata naalagaaffimmik allamik pituttugaanngitsumik atassuteqalersinneranik periarfissiisumik inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitaq aalajangersakkanut missingersuusiussaaq.”

Tunngaviatigut oqaasertanut siunnersuut 2.b+ ajornanngitsumik oqaasertanut siunnersuut 2.a-mut aamma 2.a+-imut ataqatigiissinneqarsinnaavoq.

Saamerlerniit: Ataqqinartorsuaq Dronning Margrethe II
aamma taamanikkut Inatsisartuni Siulittaasusoq Josef Motzfeldt
Namminersorneq pillugu inatsisip tunniunneqarnerani

6. Namminiilivinnissamut sulinerup ingerlanera

Siunissami kalaallit nunaata naalagaaffittut namminiilivinnissaanut naalagaaffiup aaqjissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitaq allassasoq Inatsisartunit aalajangiiffiqineqassappat

inaarutaasumik sulinissaq aallartinneqarpat Kalaallit Nunaata namminiilivinnissaa pillugu siunissami sulinerup qanoq isikkoqarsinnaanera iserfigissallugu tulluassaaq. Sulineq sivissusaaq. Sulinerli kalaallit nunaata naalagaaffittut namminiilivissutut aaqqissussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik allattoqarnissaa pillugu aalajangiinnermit aallartinneqassasoq toqqaannartumik oqaatigineqarsinnaanngilaq. Oqartoqarsinnaavoq Kalaallit Nunaata namminiilivinnissanut sulinermi inatsisilerinikkut patajaallisaanermik pilersitsisumik, ilai oqassapput tunngavigisanik sulinerup ingerlanera aallartinneqarsimassasoq. Kisiannili ullumikkut Danmarkip aamma Kalaallit Nunaata akornanni aalajangersakkat attuumassuteqartut taamatut oqaasertalersimanerini kalaallit nunaata aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusussat namminiilivinnissamat sulinerup ingerlanerani arlaanniluunniit eqqaaneqarsimanngilaq. Namminiilivinnissaq pillugu isumaqatigiinniarnert aallartinneqarnissaat pillugu aalajangiineq kingornalu saaffiginninnissaq kalaallit tungaannit pisussaavoq³⁶. Kalaallit Nunaat aallarniisussaavoq.

Ataaniittumi inatsisit atuuttut attuumassuteqartut oqaaseqarfigineqarlutik misissorneqarput, aamma namminiilivinnissamat atasumik kalaallit nunaata aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusussat qanoq namminiilivinnissamat sulinissamat tulluarsarneqarsinnaanersut siunnersuuteqarfigineqarluni.

6.1 Danmarkip Naalagaaffiata Inatsisai Tunngaviusut aamma Kalaallit Nunaata Namminersornera pillugu inatsit

Danmarkip Naalagaaffiata Inatsisai Tunngaviusut aamma Kalaallit Nunaata Namminersornera pillugu Inatsit tassaapput Kalaallit Nunaannut atuuttuni inatsini pingaaruteqarnerpaat marluk, siullertut taaneqartoq kingullertut taaneqartumut tunngaviulluni. Inatsisini tunngaviusuni § 1-imit takuneqarsinnaavoq inatsisit tunngaviusut Danmarkip naalagaaffianut atasunut tamanut atuuttusoq, tassanilu Kalaallit Nunaat ilaalluni:

§ 1

Inatsisit tunngaviusut makku Danmarkip naalagaaffianut atasuni tamani atortussaapput.

Namminiilivinnissaq pillugu apeqqut naalagaaffiup ilaanut, tassunga ilanngullugu Kalaallit Nunaannut, sammineqalissappat taava namminiilivinnissamat sulineq inatsisini tunngaviusuni § 19-imi ingerlanneqassaaq. Kalaallit qallunaallu namminersorneq pillugu isumalioqatigiivisa sammisaq taanna nassuiarpaat. Namminersorneq pillugu isumalioqatigiissitap isumaliutissiissutaanit paasineqarsinnaavoq kalaallit nunaata namminiilivinnissaa inatsisini

³⁶ "Kalaallit Nunaanni namminersorneq pillugu kalaallit danskullu namminersornermut isumalioqatigiissitaat.", kap. 10, immikkoortoq 2.2. Namminiilivinnissaq pillugu aalajangersakkanut siunnersuutit, q. 88.

tunngaviusuni § 19-imi maleruagassat malillugit tamanna pillugu isumaqatigiissuteqarnikkut naammassineqarsinnaasoq.

Inatsisini tunngaviusuni § 19-imit takuneqarsinnaavoq naalagaaffiup minnerulernissaanut atasumik inatsisartut (folketingi) akuersiseqqaarnagit kunngi sulissuteqarsinnaanngilaq:

§ 19

Imm. 1.

Inuiannut allanut atassuteqartutigut kunngi naalagaaffimmi pisussaatitaasutut sulissutiginnittussaavoq. Inatsisartulli akuersiseqqaartariaqartassavai naalagaaffiup annerulernissaanut minnerulernissaanulluunniit atasumik sulissutigisaqassaguni, akuersissuteqassaguniluunniit naammassinissaanut inatsisartut suleqataaffigissarsisaannik, allamilluunniimmi annertuumik pingaaruteqartumik akuersissuteqassaguni. Aammattaaq inatsisartut akuersinerisigut inuiannut allanut isumaqatigiissutaasut inatsisartut akuerseqqaartinnagit kunngip atortussaajunnaarsisinnaanngilai.³⁷

Namminersorneq pillugu isumalioqatigiissitap sulinera tunuliaqutaralugu Namminersornermut inatsisissamut siunnersuut danskit Folketingiannut saqqummiunneqarpoq. Namminersornermut inatsimmi kapitali 8, § 21-mi *Kalaallit Nunaata namminiilivinnissaq qanoq angusinnaagaa* pillugu aalajangersakkat nassaarineqarsinnaapput:

Kapitali 8

Kalaallit Nunaata namminiilivinnissamut periarfissai

§ 21. Kalaallit Nunaata namminiilivinnissaanik aalajangerneq inuiaat kalaallit aalajangerannik tunngaveqassaaq.

Imm. 2. Imm. 1-imi pineqartutut ittumik aalajangiisoqarpat Kalaallit Nunaata namminiilivinnissaa piviusunngortinniarlugu Naalakkersuisut aamma Danmarkimi naalakkersuisut akornanni isumaqatigiinniarnert aallartinneqassapput.

Imm. 3. Naalakkersuisut Danmarkimilu naalakkersuisut Kalaallit Nunaata namminiilivinnissaata piviusunngortinnissaanik isumaqatigiissutaat pissaaq Inatsisartut akuersinerannik tunngaveqartumik aamma Kalaallit Nunaanni innuttaasunik taasisitsinikkut akuerineqassalluni. Aammattaaq taamatut isumaqatigiissuteqarneq Folketingip akuersineratigut pissaaq.

Imm. 4. Kalaallit Nunaata namminiilivinnerata kingunerissavaa Kalaallit Nunaata imminut naalagaaffittut oqartussaaffigilerneru.

³⁷ Danmarkip Naalagaaffiata Inatsisait Tunngaviusut nr. 169 5. juni 1963-imeerut.

Aamma namminersornermut inatsimmi aallaqqaasiummiit oqaasertat uku eqqaamaneqarnissaat tulluarpoq:

*Nunat tamat akornanni inatsisit malillugit inuiaat kalaallit namminneq aalajangiisinnaassuseqarlutik inuiaanerak akueralugu inatsisip matuma tunngavigai, (...)*³⁸

Tassani inuiaat kalaallit nunat tamat akornanni inatsisit malillugit (nunani tamalaani inatsisit) nammineq aalajangiisinnaassuseqarnerat akuerineqarpoq. Aallaqqaasiussap oqaasertai namminiilivinnissaq³⁹ pillugu aalajangersakkanut atatillugu isigineqassaaq. Aallaqqaasiussami nunat tamat akornanni inatsisinut innersuussineq aamma nammineq aalajangiisinnaassuseqarnek nunasiaajunnaarsitsiniarluni sulineranut FN-imi aallartinneqartumut atatinneqassaaq, aamma siusinnerusukkut nunasiaasimasut namminiilivissinnaanermut pisinnaatitaanerak akueralugu⁴⁰.

Namminersornermut inatsimmi inatsisissanut siunnersuummut nassuiaatinit immikkoortoq 10.2 *Namminiilivinnissap piviusunngortinnissaa*-nit takuneqarsinnaavoq:

Aalajangersagassatut siunnersuutigineqartunut tunngaviupput Kalaallit Nunaat kunngeqarfimmit avissaarsinnaanera aammalu kunngeqarfimmit avissaarnera inatsisinik tunngaviusunik allannortitsinermik kinguneqassanngitsoq.

Oqaaseqatigiit assingajaat *Inatsisissatut siunnersuummi aalajangersakkanut ataasiakkaanut nassuiaatini* allanneqarsimavoq, § 21-imut nassuiaatini allassimalluni:

§ 21-mi aalajangersagassatut siunnersuummut tunngaviuvoq Kalaallit Nunaat kunngeqarfimmit ilaajunnaarsinnaasoq, kunngeqarfimmiillu ilaajunnaarnera inatsisip tunngaviusup allannortinnissaanik kinguneqassanngitsoq.

³⁸ Namminersornermut inatsimmut aallaqqaasiut.

³⁹ "Kalaallit Nunaanni namminersorneq pillugu kalaallit danskillu namminersornermut isumalioqatigiissitaat.", kap. 10, immikkoortoq 2.2. Namminiilivinnissaq pillugu aalajangersakkanut siunnersuutit, q. 87.

⁴⁰ Naalagaaffiit akornanni pissutsinut tunngasumik maleruagassat attuumassuteqartut tassunga atasut nassaarineqarsinnaanngillat (tamakkiisuunngitsut): Naalagaaffiit Peqatigiit Isumaqatigiissutaat, FN: Sakkutuujungitsut politikikkullu pisinnaatitaaffiit pillugit nunat tamalaat isumaqatigiissutaat (1966), FN: Aningaasarsiornikkut, inooqataanermi kulturikkullu pisinnaatitaaffiit pillugit nunat tamalaat isumaqatigiissutaat (1966), FN-ip ataatsimeersuarnermi nalunaarutaat 1514 (XV) 14. dec. 1960-imeersoq, FN-ip ataatsimeersuarnermi aalajangiinerat 1541 (XV) 15. dec. 1960-imeersoq.

Taamaalilluni inerniisooqartariaqarpoq Kalaallit Nunaata namminiilivinnissaa inatsisini tunngaviusuni allannguinermik tunngaveqassanngitsoq imaluunniit pinngitsoorani allannguinermik kinguneqassanngitsoq.

Tassunga atasumik oqaatigineqarsinnaavoq namminiilivinnissaq pillugu aalajangiinissaq sioqqullugu siunissami kalaallit naalagaaffiata aaqqissussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassatut tunngaviusussat qanoq isikkoqarsinnaaneri inuiaat kalaallit nalunngereerpassuk, aalajangiisooqartussanngorpat tamanna inuit aalajangiineranni ilisimatinneqarnerup annertussusianut tapertaassaaq.

Tamanna aamma pissutigalugu piffissap taamaasinerani naalagaaffiup aaqqissussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassatut tunngaviusussat imarisassaasa piareersimanissaat pilerinarnerussaaq. Namminiilivinnissaq pillugu isumaqatigiinniarnert aallartinneqarpata, namminiilivinnissaq atuutilerpat, Kalaallit Nunaanni inatsisini pingaarnepaajusussani atuutilersussani inatsisilerinikkut piviusut suunersut pillugit nalornineq taamaalilluni kalaallit tungaanniit annikinnerussaaq.

Kalaallit Nunaanni Namminersorneq pillugu inatsimmi § 21-imit taamaalilluni takuneqarsinnaavoq Kalaallit Nunaat namminiilivissinnaasoq.

Namminiilivinnissaq pillugu aalajangiineq inuiannit kalaallinit aalajangiiffigineqassaaq. Aalajangiineq taanna qanoq aalajangiiffigineqassanersoq namminersornermut inatsisikkut erseqqinnerusumik inatsisiliorneqarnikuunngilaq, aamma namminersorneq pillugu isumalioqatigiissitap isumaliutissiisutaa aqquutigalugu aalajangersarniarneqarsimanani. Namminersorneq pillugu isumalioqatigiissitap isumaa tassaasimavoq namminiilivinnissaq pillugu danmarkimi naalakkersuisunik isumaqatigiinniarnert aallartissinnaaneri sioqqullugu kalaallit tungaanniit Naalakkersuisut piginnaatitaanersut pillugu apeqqut tassaasoq kalaallit nunaata iluani apeqqut aamma suliassatut aalajangiiffigineqartussaq, taannalu namminersornermut inatsisip taamaanneratut folketingimi inatsisikkut inatsisiliorfigineqartussaannngitsoq.

Isumaqatigiinniarnert sioqqullugit Naalakkersuisunut piginnaatitsissutip tungaanut inuit oqartussaaqataaneranni sulinerup taassuma pingaarutillip erseqqinnerusumik tullerriaarneqarnera maleruagassani atuuttuni allaaserineqarsimanngilaq. Namminiilivinnissaq pillugu danskit naalagaaffiannik isumaqatigiinniarnissat sioqqullugit inuit taasitinneqarsimanersut namminersornermut inatsisip ingerlaannartumik malitsiginngilaa. Namminersornermut inatsit naapertorlugu danskit naalakkersuisuisa aamma Naalakkersuisut akornanni isumaqatigiinniarnert inernerata inissinneqarnerata kingorna inuit taasitinneqarnissaannik ”taamaallaat pisariaqartitsivoq”.

Pisumi tassani Naalackersuisut isumaqatigiinniarnernut piginnaatitaanissaannut aallartitsinissaannullu uku tunngavigalugit tunngavilersuisoqarsinnaavoq:

A) Danmarkimi naalackersuisunik isumaqatigiinniarnernik aallartitsinissamut Naalackersuisut piginnaatitaanissaat pillugu Inatsisartuni aalajangiineq,

B) Inatsisartunut qinersineq naammassineqartoq kingulleq namminiilivinnissaq pingaarnertut sammisimappagu. Qinersinermi namminiilivinnissamut isumaqatigiinniarnernit aallartinneqarnissaat pillugu naalagaaffimmut saaffiginnittoqarnissaa pillugu qineqqusaarnermi neriorsuisoqarsimanera, aamma qinersinerup inernera namminiilivinnissamut tapersersuisut qinersinermi ajuaanermikkut apeqqummut erseqqissumik akissuteqarlutik.

C) Naalackersuisut piginnaatitaanerit nukittunerussaasq, isumaqatigiinniarnernit sioqqullugit Kalaallit Nunaata namminiilivinnissaa pillugu isumaqatigiinniarnernit aallartinnaannut innuttaasunit immikkut piginnaatitsilersumik inuit taasitinneqarsimappata. Inuit taasitinneqarnerannik ingerlatsinissaq pillugu aalajangiineq inatsisartut inatsisaasigut pisariaqarpoq, aamma Inatsisartunut qinersinermi⁴¹ qinersisinnaanermik maleruagassani atuuttuni tunngaviit aallaavigalugit pisariaqarluni. Inuit taasitinneqarneranni sammisami namminiilivinnissaq kissaatigineqarnerisooq innuttaasunut apeqqummik imaqarsinnaavoq, aamma danmarkimi naalackersuisunik isumaqatigiinniarnernit aallartissinnaanerit Naalackersuisunut piginnaatitsisoqarluni.

Paasinarsippat Naalackersuisut piginnaatitaasut isumaqatigiinniarnernit aallartinneqarnissaannik kissaateqarnermik Naalackersuisut danmarkimi naalackersuisunut saaffiginnissapput. Tamatuma kingorna isumaqatigiinniarnissanut piareersarnerit aallartinneqarsinnaapput, kingornalu namminiilivinnissap piviusunngortinnissaa pillugu isumaqatigiissutissaq pillugu danmarkimi naalackersuisut aamma Naalackersuisut akornanni isumaqatigiinniarnernit aallartinneqarsinnaallutik.

Akornanni isumaqatigiissuteqarnissap ilumut angunissaa siunertaralugu isumaqatigiinniarnernit ingerlanneqassapput. Isumaqatigiinniarnernit pingaarutilittut ingerlanneqassapput, illuatungeriillu imminnut naapinnissartik anguniassallugu. Taamaalilluni siunertaanngilaq illuatungerisap piviusutut aqqutissatut isiginngisaanik taamaattumillu taamaallaat naaggaarsinnaasaanik isumaqatigiinniarnerni illuatungeriit pingaarutilinnik neqerooruteqassasut⁴².

⁴¹ " Kalaallit Nunaanni namminersorneq pillugu kalaallit danskillu namminersornermut isumalioqatigiissitaat.", kap. 10, immikkoortoq 2.2. Namminiilivinnissaq pillugu aalajangersakkanut siunnersuutit, q. 88.

⁴² " Kalaallit Nunaanni namminersorneq pillugu kalaallit danskillu namminersornermut isumalioqatigiissitaat.", kap. 10, immikkoortoq 2.2. Namminiilivinnissaq pillugu aalajangersakkanut siunnersuutit, q. 88.

Isumaqatigiissut anguneqarpat taanna pissutsinik arlalissuarnik malittarisassaliussaaq. Soorlu naalagaaffimmi innuttaaneq pillugu apeqquummut, marloqiusamik akileraartarneq pillugu isumaqatigiissutip atuuttup ingerlateqqinnera, Kalaallit Nunaanni naalagaaffiup pigisai nalillit aningaasartuutaalu pillugit apeqquut, allaffissornikkut aningaasatigullu ikiuineq, suliassaqarfiillu erseqqinnerusumik erseqqissarneqartut pillugit suleqatigiissinnaaneq il.il. pillugit isummertoqassaaq. Tassani pineqassaaq pisoq nunap naalagaaffimmit ataatsimiit allamut ikaarsaarnera⁴³ pillugu naalagaaffiit akornanni pissutsinut tunngasumik maleruagassanut ilaasut.

Namminiilinnissap pivisunngortinnera pillugu Naalakkersuisut aamma danmarkimi naalakkersuisut akornanni isumaqatigiissut namminersornermut inatsimmi aalajangersakkat malillugit inatsisartut aamma innuttaasut akuersinissaasa tungaannut aalajangiingallarneruvoq. Tassa imaappoq Inatsisartut aamma Folketingimi tapersiineq, kisiannili inuit oqartussaaqataanerannit isigalugu siullermik inuiannit kalaallinit.

Isumaqatigiissut inuit taasitinnerisigut kalaallit nunaanni inunnit akuerineqassaaq. Naatsorsuutigineqarsinnaavoq inuit taasitinnerisigut kalaallit nunaanni innuttaasut taasinerannik paasisaqareernerup kingorna isumaqatigiissummut Inatsisartut inaarutaasumik isummissasut. Isumaqatigiissummut innuttaasunit tapersersuisoqarpat aamma Inatsisartut akuersippata naatsorsuutigineqarsinnaavoq tamatumaa kingorna isumaqatigiissummut akuersineq pillugu Folketingi aalajangiissasoq – suliap ingerlanera kalaallit nunaata tungaaniit naammassineqarnerata kingorna.

Qulaani allassimasut sulinermut ataani allassimasumik kinguneqarput:

1. Kalaallit Nunaata namminiilivinnissaanut pissutsit aamma piviusunngortinnissaa pillugu isumaqatigiissut pillugu isumaqatigiinniarnit allartinnissaannut A), B) imaluunniit C) malillugu piginnaatitsissummik Naalakkersuisut angusaqarsimapput.
2. (periarfissaq C malillugu piginnaatitsissummi) Inuit taasisinneqarnerat ingerlanneqarpoq.
 - a. a) kalaallit nunaanni innuttaasut naaggaarlutik taasippata, Naalakkersuisut piginnaatitsissummik pissarsisimassanngillat sulinissarlu unitsillugu.
 - b. b) kalaallit nunaanni innuttaasut akuersillutik taasippata, Naalakkersuisut piginnaatinneqalissapput, malittarisassallu naapertorlugit piviusunngortinneqarsinnaalluni Kalaallit Nunaata namminiilivinnissaata piviusunngortinnissaa pillugu isumaqatigiinniarnit aallartinneqarnissaat siunertaralugu danmarkimi naalakkersuisunut saaffiginnittoqarnissaanut Naalakkersuisut Inatsisartunit peqquneqarlutik.

⁴³ " Kalaallit Nunaanni namminersorneq pillugu kalaallit danskillu namminersornermut isumalioqatigiissitaat.", kap. 10, immikkoortoq 2.2. Namminiilivinnissaq pillugu aalajangersakkanut siunnersuutit, q. 89, kiisalu Namminersornermut inatsit, Inatsisissatut siunnersuummut nassuiaatit, kap. 10, immikkoortoq 10.2.

3. Naalackersuisut danmarkimi naalackersuisunut saaffiginnippit, illuatungeriillu isumaqatigiinniarnit ilusissaat pillugu isumaqatigiillutik.
4. Kalaallit Nunaata namminiilivinnissaata piviusunngortinnissaa pillugu Naalackersuisut aamma danmarkimi naalackersuisut akornanni isumaqatigiinniarnit aallartinneqarput.
5. Isumaqatigiinniarnit naammassineqarpata inernerlu politikkikkut akuerineqarpat isumaqatigiissutissatut missingiut innuttaasunut saqqummiunneqassanersoq Inatsisartut aalajangiissapput. Kalaallit Nunaata namminiilivinnissaa aamma Naalackersuisut aamma danmarkimi naalackersuisut akornanni isumaqatigiissutaasoq pillugu inuit taasisinneqarnissaat pillugu inatsisissatut siunnersuutip saqqummiunneqarnissaanut Naalackersuisut peqquneqarlutik. Piffissap taamaasinerani Kalaallit Nunaat nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusunut missingersuuteqarpat taasisitsinermi sammisani ilanngunneqarsinnaavoq namminiilivinneq Kalaallit Nunaanni atuutilerpat nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusunut missingersuut atuutilissasoq.
 - a. Isumaqatigiissummut kalaallit nunaanni innuttaasut 'naaggaarpata', isumaqatigiinniarsimasut isumaqatigiinnissamut uteqqittariaqarput imaluunniit suliaq tamarmi unitsinneqarluni. Naalackersuisut sussanersut pillugu Inatsisartut aamma Naalackersuisut ataatsimoorlutik aalajangiissapput.
 - b. Isumaqatigiissummut kalaallit nunaanni innuttaasut 'akuersaarpat' Inatsisartut isumaqatigiissummut pisortatigoortumik akuersisariaqassapput, tassanilu aalajangiinnermi Kalaallit Nunaata Kunngeqarfimmi Danmarkimit anineranut akuersinissamut pisortatigoortumik isummernissamut Folketingimut siunnersuutip danmarkimi naalackersuisut saqqummiussinissaat siunertarlugu danmarkimi naalackersuisunut saaffiginninnissaat pillugu Naalackersuisut peqquneqarlutik (Kalaallit Nunaata namminiilivinnerata kingunerissappagu Kalaallit Nunaat danmarkimi kunngikkormiunut kunngikkormiumisut isigiunnaassappagit).
6. Akuersineq Folketingimi tunniunneqassaaq.
7. Isumaqatigiissut atuutilersinnaavoq, aamma isumaqatigiissutip piviusunngortinnissaanut sulineq aallartinneqarluni. Isumaqatigiissummi namminiilivinnissap atuutilernissaanut ulloq immikkut taaneqarsimassaaq.
8. Kalaallit Nunaata namminiilivinnera ullormi isumaqatigiissutigineqartumi atuutilissaaq.
9. Kalaallit Nunaat naalagaaffimmit anivoq, aamma kalaallit nunaata nunataanut tamarmut (nuna, imartat silaannarlu) nunamut innuttaanullu aalajangiisinnaaneq Kalaallit Nunaata tigullugu. Aninermi kalaallit nunaata naalagaaffianut namminersortumut nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut atuutilissapput.

Qulaani allassimasut tassaapput namminiilivinnissamut sulinerup qanoq isikkoqarsinnaaneranut eqqoriaaneq. Sulinerup immikkoortuinut tamanut inatsisiliortoqarnikuunngilaq, suliallu ingerlanerani immikkuualuttut amerlanerusut qularnanngitsumik ilanngutissallutik, aamma ilimarluni tulleriaarneri allaanerusinnaallutik.

Pingaarpoq maluginiassallugu namminiilivinnissaq pillugu inuit taasisinneqarnerisa inaarutaasumik inernerata erseqqissumik takutissammagu namminiilivinnissaq⁴⁴ pillugu innuttaasut kissaateqarnerat, taamaalilluni kissaateqarneq pillugu Kalaallit Nunaanni nunanilu tamalaani qularutigineqarnani. Taamaattumik kaammattuutiginarpoq kalaallit nunaata tungaaniit inaarutaasumik inuit taasisinneqarnissaat pingaartumik sioqqullugu innuttaasut piukkunnaateqartumut amerlanerussuteqarnerisigut namminiilivinnissaq aalajangerneqassasoq pillugu isumaqatigiittoqarnissaa (amerlanerussuteqartut aalajangiinerup paarlattuanut ajornanngitsumik nuussinnaaneri annikillisinniarlugu innuttaasut 51 %-iinit amerlanerusut).

Qulaani allassimasut tassaapput ukiorpassuarni ingerlanneqartussamut namminiilivinnissamut sulinerup ingerlanneqarsinnaaneranut takorluuineq.

Inussuk eqqumiitsuliortumit Niels Motzfeldt-imit sananeqartoq Kalaallit Nunaata ataatsimooqatigiittuuneranut ilisarnaatitut inussuliaq

⁴⁴ Namminersornermut inatsit, Inatsisissatut siunnersuummut nassuiaatit, kap. 10, immikkoortoq 10.2.

7. Nunap aqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut imai

Naalagaaffimmik namminersortumik namminerlu aalajangiisinnaasumik pilersitsinermi pisariaqartinneqarpoq naalagaaffimmi aqqissugaanernut qullersaasunut pingaarnertigut sinaakkusiussanik minnerpaamik aalajangersaanissaq: inatsisartut, naalakkersuisut, eqqartuussiviit aamma naalagaaffiup qullersaa. Paasinarpoq sinaakkusiussat taakku tulluarsarneqarnissaat, imaluunniit nunap aqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut inatsisinut tunngaviusunut sinaakkusiussat iluanni atuutissappata immikkoortut kingullertut taaneqartut marluk inatsisiliorfigineqarnatik (ullumikkut piginnaatitaanerit taamatut inissisimatillugit).

Pingaarnertigut sinaakkusiussat taakku naalagaaffinni amerlanerni nunap aqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni aalajangersarneqartarput. Naalagaaffik kinaluunniit naalagaaffiup allap inatsisinut tunngavissai atorsinnaanngilai, kisiannili naalagaaffik naalagaaffiup allat nunap aqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanit tunngaviusunit isumassarsinnaalluni, taakku tulluarsarsinnaallugit aamma namminerisamik nunap aqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusunut tulluarsarsinnaallugit. Kalaallit Nunaannut nunap aqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusussat akuerinagit Kalaallit Nunaata naalagaaffittut namminersortutut piviusunngortinneqarnera takorloorneqarsinnaavoq. Oqallisigineqarsinnaallunili tamanna silatusaarnerunersoq. Kalaallit Nunaat nunat killiit eqqarsartaasianni ”nunaavoq nutaraasoq”, nunamilu nutaraasumi ineriartornermi patajaallisaalluni suliniutit tamarmik ilimanarluinnarluni isumatusaartumik aningaasaliinerussasut. Nassuiaatip matuma suliarinerata kingornalu suliarinerata aamma paasinarsisippaat nunap aqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusussat misissornissaannut ilumut soqutiginnittoqartoq.

7.1 Kalaallit Nunaanni pissutsit

Aallarniutigalugu tunngaviusumillu eqqaaneqassaaq nuna inuiaallu suulluunniit namminerisaminnik immikkut pissuseqarmata – pissuseqarmata, ilisarnaateqarmata aamma inuunermi atukkaminnik atugaqarmata. Pissuserisat ataasiakkaat immaqqa namminerimi kisiartaanngillat, kisiannili pissuserisanut allanut atatillugu asseqanngitsumik ataqatigiissusermik pilersitsisarlutik – nuna asseqanngitsoq, inuusaaseq asseqanngitsoq aamma inuiaat asseqanngitsut. Tamanna nunap aqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanit tunngaviusussanik inerineqartarpoq, tamannalu aamma inuiannut kalaallinut allaanerusussaanani.

Siunissami nunap aqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik sulinerimi qitiusussaq pingaarutilik tassaajumaarpoq inuiaat kalaallit sulinerup ingerlanerani tusaaniarneqarnerminnik misigisaqarsimanagerat. Nunap

aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut kalaallit pigisaattut misigisaqarnek taamaalluni ”nammineq allassimasatsit” misigisaqarnermik nukittunerulersitsissaaq. Tamatuma akuerisaaneri nukittorsassavaa, pingaaruteqarlutillu.

Piareersarneqarluarsimasumik naammassineqarluarsimasumillu nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusunik suliaqarsimaneq kalaallinit tunngaveqartoq aqunneqartorlu namminerisamik oqaluttuarisaanermik ilisimasaqarfiusoq, angusaqarusunneq, eqqarsaatit aalajangiinerillu pissutigalugu nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut kalaallinit pigineqalersissavai. Tamanna pinngitsoorani isumaqanngilaq nunap aaqqissuussaananik aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni suulluunniit ilaatinneqartut isumassarsiatsialaassasut nutaajullutillu. Kisianni kalaallit nunaannut atatillugu sulinerup ingerlanera, eqqarsaasersuutit eqqarsaatillu, oqallinnerit, tunngavigisat, pingaartitat, angusaqarusunnerit aalajangiinerillu nutaaliernerussapput (uani kalaaleq allanneqartillugu pinngitsoorani inuiaassutsikkut inunnut taamaallaat innersuussisoqanngilaq – aamma kalaaleqarpoq inuiaassutsikkut allamik tunuliaqutaqartunik)⁴⁵.

Nalinginnaasumik pissutsit eqqarsaatigisassallu, ilaatigut kalaallit nunaanni pissutsit eqqarsaatigisassallu, nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik allagaqarnerup nalaani eqqarsaatigineqarsinnaasut ataani misissorneqartut tupinnanngitsumik tamakkiisuunngillat. Pissutsit naassanngitsumik amerlassusillit saqqummiunneqarsinnaapput. Taamaattorli oqartoqarsinnaalluni pissutsit nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusunut atatillugu piviusorsiorlumik tunngasumik misigineqassallutik. Pissutsit matumani saqqummiunneqartut tassunga atatillugu killiffimmilu tassani sulinerup ingerlaqqinneranut taamaallaat isumassarsiffiusussatut atorneqarsinnaapput. Inaarutaasumik nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingiummi sammisat immikkoortullu suut pillugit aalajangersagaliorgineqassanersut suliassanut tunngavissiaq naapertorlugu isumalioqatigiissitamit aalajangiiffigineqassapput.

Ataani allassimasut pissutsit misissorneqarnerinut tunuliaqutaasoq tassaavoq inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitassaq inatsisinut tunngaviusunut sinaakkusiussat iluanni nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik imaluunniit namminiilivinneq atuutilerpat aatsaat nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusussat imaluunniit aalajangersakkanik allassanersoq pillugu Inatsisartunut aalajangiiffigisassanut tunngavimmut nukittorsaanermut peqataassammata. Misissuineq paasisinneqartumik aalajangiisoqarnissaa tunngavilersussavaa.

⁴⁵ "Thoughts on a Greenlandic Constitution", q. 29-35 Mininnguaq Kleistimit, The Yearbook of Polar Law Volume 4; Editors-in-Chief: Gudmundur Alfredsson and Timo Koivurova. Special Editor: Waliul Hasanat, Brill Publishing House, 2012.

7.2 Nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut qanoq allanngortinneqassappat, kiisalu nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut immikkuualaartiteneri

Naalagaaffiup aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut⁴⁶ pinngitsoorani allassimasuusariaqanngineratulli aamma nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusunut missingiut pillugu taasisitsinerup qanoq ingerlanneqarnissaa pillugu maleruagassaqaanngilaq.

Kalaallit nunaata oqaluttuarisaanera aamma inuit oqartussaaqataaneranni ileqqut ataatsimoortillugit aamma nunani avannarlerni nunat naapertorlugit kalaallit nunaata avissaarnissaa aamma naalagaaffittut namminersortutut namminerlu aalajangiisinnaasutut pilersinneqarnera nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusunik peqanngitsumik Kalaallit Nunaata pilersinnera immaqqa takorlooruminaappoq.

Nunani avannarlerni inatsisitigut ileqqut malillugit inatsisit tunngaviusut allanngortinnerat ajornarpoq aamma ajornartuusariaqarluni. Danmarkimi naalakkersuisut aamma danmarkimi folketingi inatsisit tunngaviusut allanngortinnissaannik siunnersuuteqarnissamut arlaleriarlutik tunuarsimaartarsimapput. Tamatumunnga naalagaaffimmi aaqqissugaanermi qullersaasut sulinerannut, kiffaanngissuseqarnikkut pisinnaatitaaffinnik malittarisassaliornernut il.il. pingaarnertigut sivisuumillu inatsisit tunngaviusut tunngaviunerisa aalajangiussimanissaannik kissaateqarneq siuliani taaneqartoq inatsisitigut ileqqoq ilaatigut pissutaavoq. Kisianni aamma allannguinerup pisariaqartinneqartumik innuttaasunit tapersorneqannginnissaanut ernumassuteqarnikkut nunami inatsisini tunngaviusut allanngortinnerisa aallartinnissaat inatsisartuniit annertuumik akerliusoqarsimanera aamma taamatut annertutigisumik pissutaalluni. Taamaalilluni nalinginnaasumik ilisimaneqarpoq tamatuma innuttaasunut annertunerusumik kajuminnarnerunissaa pillugu isumaqarneq aallaavigalugu inatsisit tunngaviusut atuuttut pillugit taasisitsineq danmarkimi kunngissamut tulliusussap allanngortinneranik ataqatigiissinneqarpoq.

Inuiaqatigiinni inatsisini pingaarnarpaajusutut nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni inatsisit allat allanngortinnerinut akuerineqarnerinullu maleruagassat allassimasariaqarput, aamma nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni aalajangersakkat allanngortinneri akuerineqarnerilu pillugit.

Nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut tassaapput inuiaat inuit inatsisitigut illersugaanerannik pingaartitsisunut pingaarutilittut ilaasut – naalagaaffik inatsisit tunngavigalugit naalakkersugaq. Taamaattumik nunap

⁴⁶ Assersuutigalugu, Det Forenede Kongerige, Storbritannien, arlalinnik inatsiseqarpoq, ataatsimoortullit nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassatut tunngaviusut atornerqartunik, kisiannili Storbritannia nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassavinnik tunngaviusunik peqarnani.

aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut imatut ilusilersorsimassapput taamaalillutik taakku maannakkut siunissamilu kinguaariinnut atorneqarsinnaallutillu aalajangersimasumik aallaaviussallutik.

Nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut soorunami piffissamiit piffissamut allanngortinneqarsinnaassapput, tamanna kinaassusersiunngitsumik sakkortuumik pisariaqartitsilerpat. Kisianni, nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni allannguineq taamaallaat qaqutigoortumik pisariaqarpoq.

Nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut taamaattumik pingaarnertigut nalinginnaasumillu ilusilersorneqartariaqarput, taamaalilluni siunissami inatsisilerinikkut ajornartorsiutaasinnaasut, aamma nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut akissutigisinnaasai isumasiuisoqarneratigut aaqqinneqarsinnaallutik.

Tassunga atatillugu inatsisini tunngaviusuni § 88-imit isumassarsiortoqarsinnaavoq, tassani danmarkimi inatsisit tunngaviusut allanngortinnissaat pillugu maleruagassat aalajangersarneqarlutik:

§ 88

Inatsisit tunngaviusut allannguutissaannik siunnersuut inatsisartut akuerippassuk naalakkersuisullu akuersorlugu atortussanngortippassuk taava inatsisartunut ilaasortartaassanik qinersisitsineqassaaq. Siunnersuut allannguuteqartinnagu inatsisartortaanit isumaqatigiissutigineqarpat naammassillugu isumaqatigiissutigineqarneranit ukiup qeqqa qaangiutsinnagu inatsisartunik qinersisussaasunut taasisutigitinneqassaaq akueriumaneraat akueriumannginneralluunniit taasisillugit. Taama taasisitsinermi najoqqutassat erseqqinnerusut inatsisitigut aalajangersarneqassapput. Taaseqataasut amerlanersaat, qinersisinnaasullu tamakkerlutik 40 pct.-ii inornagit inatsisartut aalajangigaannut akuersisimappata kunngimullu atortussanngortinneqarsimappata tassaalissapput inatsisit tunngaviusut.⁴⁷

Danskite inatsisini tunngaviusut allanngortinniarlugit inatsisinik tunngaviusunik allanngortitsineq nalinginnaasumik amerlanerussuteqarnikkut Folketingimit akuerineqassaaq. Tamatuma kingorna ministeriuneq Folektingimut nutaamik qinersisoqarnissaanik nalunaaruteqassaaq, aamma Folketingi nutaaq ilusaa allanngortinnagu inatsisinut tunngaviusunut allannguutissaq akuerissallugu. Tamatuma kingorna inatsisinut tunngaviusunut allannguutissatut siunnersuut inuit taasisinneqarnerisigut innuttaasunut saqqummiunneqassalluni. Inuit taasisinneranni tassani inatsisit tunngaviusut allanngortinnerinut taasisut amerlanerussuteqassapput – peqatigisaanillu taasinerit taakku qinersisartut taasisinnaatitaasut tamarmiusut ikinnerpaamik 40 procentiinit

⁴⁷ § 88, Danmarkip Nalagaaffiata Inatsisai Tunngaviusut nr. 169 5. juni 1953-imeersut.

amerlassuseqassallutik, inatsisinut tunngaviusunut allannguutissaq akuerineqassapput aalajangersarneqassappallu.

Soorunami suleriaatsinik allanik sapernannginnerusunillu malinneqarsinnaasunik nassaassaqqarpoq, eqqaaneqareersutulli nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni aalajangersakkat allanngortikkuminaattariaqarlutik.

Nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut imai taamaattumik ilusilerneqassapput taamaalillutik pissutsinut eqqarsaatigineqarsinnaasunut tamanut sammiviliisinnaallutik.

Peqatigisaanik immikkuualussusia killeqartinneqartariaqarpoq, tassa annertuumik immikkuualuttuunera piffissani assigiinngitsuni inuiaqatigiinnut tulluarsarneqartumik uummaarissumik isumasiuisinnaananeranut ammaassinngimmat. Immikkoortut ilaannut nalinginnaasumik oqariartaaseqarneq aamma immikkuualattunik tunngasuunnginneq piumaneqarnerusaaq, taamaalilluni inatsisini allani, ajornannginnerusumik allanngortinneqarsinnaasuni, immikkuualunnerusumik inatsisiliorneqarluni.

Qanorluunniit pisoqaraluarpat Kalaallit Nunaannut nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut inuiaat kalaallit aamma inuiaat kalaallit Inatsisartuni sinniisussatut qinigaat peqataatinnagit akuerineqarsinnaassanngilat. Tamanna nunani avannarlerni ileqqunut naapertuuppoq.

Immikkoortut suut iluanni aalajangersagaliortoqarsinnava

1), inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussat iluanni atuuttussanik nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusunik allataqarnerup aamma 2), namminiilivinnermut atatillugu atulersinneqartussamik aalajangersakkanik imaluunniit nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusunik allataqarnerup akornanni assigiinngitsoqarnera annertuujuvoq.

Immikkoortut ilai pisup siulliup iluani inatsisiliorfigineqarsinnaassanngillat, aappaanili inatsisiliorfigineqarsinnaallutik. Pisuni allani oqaasertaliussap ilusaa apeqqutaalluinnassalluni. Nassuiaammi matumani suup iluani inatsisiliorfigineqarsinnaanersoq aamma suut iluanni inatsisiliorfigineqarsinnaanngitsoq qulakkeerinissaq ajornarpoq. Suliassaqqarfiit Namminersorlutik Oqartussanit tiguneqarsimasut, aallaaviatigut nunap nunamut innuttaasunullu aalajangersagaliorsinnaatitaananeranut aalajangersakkanik piareersaasoqarsinnaavoq – naalagaaffiup nammineq aalajangiisinnaanera sillimaffigalugu. Aalajangersakkap inaarutaasumik oqaasertalerneranik – aalajangersakkamilu pineqartumi aalajangersakkat allat sorliit tassunga atatillugit paasineqassanersut pillugit inatsisilerinikkut nalilersuisoqartassaaq. Inatsisilerinikkut naliliisoq naggataatigut tassaassaaq Inatsisilik Atortitsinermut ministereqqarfik, naalagaaffeqatigiininnermut sinaakkusiussat iluanni nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut imaluunniit aalajangersakkat atuutissappata.

Inuiaat kalaallit tassaapput Kalaallit Nunaannut kisimiillutik aalajangiisussaasut

Taamatut aalajangersagaq aalajangersagaassaaq tunngaviusoq, erseqqissumik paasititsisoq, inuiaat kalaallit taakkuusut Kalaallit Nunaannit kisimiillutik naalagaasut. Inuiaat kisimiillutik naalagaappata nunami qullersatut pissaaneqarlutillu oqartussaapput – aamma taaneqartoq naalagaaffiup nunaminut innuttaminullu aalajangiisinnaatitaanera. Kalaallit aaqqissuussaananerannut aqunneqarneranullu maleruagassaanni tunngaviusuni taamatut aalajangersagaqarneq Danmarkip Naalagaaffiata Inatsisaanut Tunngaviusunut akerliussaaq. Naalagaaffiup nunaminut innuttaminullu aalajangiisinnaatitaanera kisimiilluni naalagaaneq namminersornerlu assingai, isumaqarlunilu inuiaat naalagaaffillu pineqartut, nammineq nunami, imartami silaannarisammilu iluanni pissaanermik atuisinnaatitaasut – tassunga ilanngullugit inatsisiliortut, inatsisinik atortitsineq aamma eqqartuussisinnaasut. Namminersornermut inatsimmi inatsimmut nassuiaatini naalagaaffiup nunaminut innuttaminullu aalajangiisinnaatitaanera namminiilivinnissaq pillugu aalajangersakkamut atatillugu eqqaaneqarpoq⁴⁸.

Aalajangersagaq taamatut imaqartoq akerlianik namminiilivinnermut atasumik atuuttumi nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni pissusissamiissaaq ilaassappat.

7.3 Naalagaaffimmi aaqqissugaanernik, inuit oqartussaaqataanerannik qinersinernillu aalajangersaaneq

Inuit oqartussaaqataanerannut tamatigut ilaavoq innuttaasut tamaasa sinnerlugit aalajangiiffigineqartunut innuttaasut ataasiakkaat ilaatigut sunniuteqarnerat. Innuttaasut amerlanerussuteqartut innuttaasumit ataatsimit annertunerusumik sunniuteqarput. Tamanna toqqaannartumik toqqaannangitsumillu naalakkersuisunik qinersinermi ersersinneqarsinnaavoq. Naalakkersuisut inatsisinut naapertuunnerat aamma piunerisa ingerlaannarnissaannut piumasaqaataavoq naalakkersuisut innuttaasut amerlanerussuteqartut tatiginninnerannik aalajangiussisimasinnaanerat.

Naalagaaffiup aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni inatsisilerinikkut nassuiaammi nutaaliame isuma saqqumisoq tassaavoq naalagaaffimmi inatsisit tunngavigalugit naalakkersuisoqarfiusumi aqutseriaatsimut inuit oqartussaaqataanerat tunngaviusoq.

Inuit oqartussaaqataanerat pillugu isumani tunngaviusoq naatsumik allaaserineqarsinnaanngilaq, aamma nassuiaatit aamma itisuumik eqqarsaasersortartut taamatut amerlatiginerasulli inuit oqartussaaqataanerit aqutseriaatsini sooq pilerigineqarneruneranut isiginninnerit taamaaqataannik amerlaqatigingajapput. Inuit oqartussaaqataanerisa ingerlalluurtup qanoq ittuuneranik inaarutaasumik nassuiaammik nassaassaqaanngilaq, tassa tassani pissutsit assigiinngitsorpassuit apeqqutaammata.

⁴⁸ Namminersornermut inatsit, Inatsimmut nassuiaatit, "§ 21-imut".

Tunngaviusumik toqqaannartumik inuit oqartussaaqataanerat tassaavoq aqutseriaaseq ukiut tamaasa inuit taasisinneqarnerinik arlalinnik tunngaveqartoq, tassa aalajangiinerit pingaarutillit tamarmik innuttaasunit taasisinnaatitaasunit aalajangiiffigineqarmata.

Inuit oqartussaaqataaneranni aqutseriaaseq atugaanerpaaq tassaavoq sinniisuusumik inuit oqartussaaqataanerat, politikikkut aalajangiinerit tamaasa imaluunniit taakku amerlanersaannik aalajangiisussanngorlugit inatsisartuni ilaasortanut amerlassuseqartuni ukiunut arlalinnut innuttaasuni taasisinnaatitaasut qinersinerat. Nuna sinnerlugu aqutsineq inatsisiliorterlu annertunerusumik suliniuteqarnissamik pisariaqartitsivoq, tamanna sukumiisumik ajunngitsumillu suliarineqassappat. Taamaattumik nunat amerlanersaat aqutseriaaseqarput, innuttaasut innuttaasunik allanik ulloq naallugu sinniisussaminnik taasisarlutik.

Nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut tamarmik inuit oqartussaaqataanerannik ingerlatsinerup annertussusianik aalajangertariaqarpoq. Tamanna tassaasinnaavoq toqqaannartumik toqqaannanngitsumilluunniit inuit oqartussaaqataanerannik qinersineq, kiisalu nunami inuit oqartussaaqataanerisigut sunniutini ingerlassinnaajumallugu innuttaasut ataasiakkaat naammassisassaannik tunngavinnik aalajangersaaneq. Sunniuteqarnermik ingerlatsinissamut tunngavinnut assersuutitut taaneqarsinnaapput ukiutigut piumasaqaatit aamma nunamut atassuteqarnermut tunngasut.

Aalajangersakkat qulaani oqaasertaliussanut qanoq naapertuunnersut apeqqutaatillugu pingaaruteqassaaq taakku inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussat iluanni nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusunut ataqatigiissinneqarsinnaanersut.

Qulaani allassimasut pissutsit pillugit iluanni nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassatigut tunngaviusutigut aalajangersakkat naalagaaffimmut namminersortumut pinngitsooratik atuuttariaqarnerat namminermi paasinareerpoq.

7.4 Pissaanerup pingasunut avinneqarnera

Ullumikkut inuit oqartussaaqataaneranni nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni immikkoortoq malunnartoq tassaavoq nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassatigut tunngaviusutigut inatsiseqarnikkut pissaanerup agguarneqarnera, qaammarsaanermi filosoffimit Charles-Louis de Secondat Montesquieu-mit pisuusimasoq (1689 – 1755). Eqqarsaatit Montequieu-p pingaarnertut atuakkiaani oqaatigineqartut: *Inatsisit anersaavat pillugu*, 1748-imeersoq.

Pissaanerit avinneqarnerinik ajoqusersuummi aalajangersarneqarpoq naalagaaffimmi pissaanerit pingasut, inatsisiliortut, inatsisinik atortitsisut eqqartuussisullu, pissaanermik aaqqissuussanut pingasunut avinneqassasut/pissaanerup pingasunut avinneqarnera.

Politikkikkut nukiit unammilleqatigiittut assigiinngitsut naalagaaffimmi aaqqissuussap iluani assigiinngitsunik pissaanernik tunineqarnerisigut nakkutiginninnikkut naligiinnermillu aaqqissuussinermik pilersitsisoqarpoq, pissaanermik atonerluisoqarnissaanut kismaassilluni ingerlatsinermut akerliusumik qulakkeerisoqarpoq taamaalilluni innuttaasut sukkulluunniit akuliuttoqarnissaanut qulakkeerunneqarlutik.

1700-ikkunnili pissaanermik avitsinermik ajoqersuut annertuumik ineriartorfiusimavoq. Kisiannili piginnaasanik aaqqissuussanillu avitsineq pillugu tunngavik amerlanertigut aalajangiussimaneqarluni aamma pissaanermik avitsinermik ajoqersuutip nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut nutaajunerusut aniguiffigisimallugit.

Assersuutigalugu danskit inatsisaanni tunngaviusuni § 3-mit takuneqarsinnaavoq kunngi folketingilu suleqatigiillutik inatsisiliortuussasut. Inatsisinik atortitsineq kunngumiippoq (ATUARUK: Naalakkersuisut). Eqqatuussisut eqqartuussivinniippoq.

Taakkunanga takuneqarsinnaavoq aaqqissuussat sorliit sulianik sorlernik isumaginnissanersut. Akerliusumik isingangaanni § 3 peqatigisaanik aalajangersaavoq aaqqissuussat taaneqartut tunniunneqartumit allaanerusumik sulianik isumaginnissanngitsut.

Namminersornermut inatsimmi § 1-imi aamma inatsisiliortut, inatsisinik atortitsisut eqqartuussisullu aalajangersarneqarput. Namminersorlutik Oqartussat suliassa qarfinnik arlalinnik suli tiguisimannnginnerat eqqarsaatigalugu oqaasertaliussa.

§ 1. Kalaallit Nunaanni Namminersorlutik Oqartussat suliassa qarfiit tigusatik pillugit Inatsisiliornissamik aamma naalakkersuinissamik pissaaneqarput. Eqqartuussiviit Namminersorlutik Oqartussat pilersitaat Kalaallit Nunaanni suliassa qarfinnut tamanut eqqartuussinissamik pissaaneqarput. Tamanna naapertorlugu inatsisiliornermik pissaaneq Inatsisartuniippoq, naalakkersuinissamik pissaaneq Naalakkersuisuniilluni aamma eqqartuussinissamik pissaaneq eqqartuussivinniilluni⁴⁹.

Oqaatigineqassaaq eqqartuussiviit suli naalagaaffimmiit Kalaallit Nunaannit tiguneqanngimmata. Eqqartuussiviilli qummut Højesteretti tikillugu tamarmik tiguneqarsinnaapput, taamaallaalli namminiilivinnermi tiguneqarsinnaallutik⁵⁰. Højesteretti pituttugaanngitsumik atassuteqarnermi tiguneqarsinnaapput, imaluunniit pilersinneqarsinnaapput.

Inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussat iluanni kalaallit nunaata aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassai tunngaviusut akueriuminaassinnaapput, suliassa qarfik Kalaallit Nunaannit tiguneqartinnagu eqqartuussiviit pillugit aalajangersakkanik

⁴⁹ Namminersornermut inatsit, § 1.

⁵⁰ Namminersornermut inatsit, Inatsisissatut siunnersuummut nassuiaatit, immikkoortoq 4.5.3.

imaqanngippat. Tamatuma saniatigut aalajangersakkani erseqqissaaq eqqartuussiviit pillugit Kalaallit Nunaat piginnaatitaanngitsoq, kisianni Danmarki piginnaatitaasoq. Aalajangersakkat taamatut ittut Inatsisinik Atortitsinermut Ministereqarfimmit nalilerneqassapput, taakku inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussat iluanni atuutsinniarneqassappata. Aalajangersagaviit, Danmarkip piginnaasaanut eqqarsaatiginningsut, naalagaaffimmiit eqqartuussiviit Kalaallit Nunaannit tiguneqarnissaasa imaluunniit Kalaallit Nunaata namminersortunngornissaata tungaanut atuutilernissaat utaqqisariaqassuaat.

Kalaallit nunaata aqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassai tunngaviusut kalaallit nunaata naalagaaffianut namminersortumut atuuttut eqqartuussivinnut atuuttunik aalajangersagaqartillugit ilusilersorneqassapput. Pituttugaanngitsumik atassuteqarneq pineqarpat aamma taanna atuutissaaq. Pituttugaanngitsumik atassuteqarnermik aqqissuussinerup ataani eqqartuussivinnut tunngasutigut isumaqatigiissusiortoqarsinnaanersoq aamma suleqatigiinneq pillugu aalajangersagaliortoqarsinnaanersoq illuatungeriit akornanni isumaqatigiinniarnert apeqqutaassapput.

Pissaanerup avinneqarneranik ajoqersuut uterfiginiarlugu eqqaaneqarsinnaavoq pissaanermik avitsineq assigiinngitsorujussuarnik aqqissuunneqarsinnaammat. Pingaarteqartoq tassaavoq pissaanermik avitsineq inatsisartoqarluni inuit oqartussaaqataaneranni atorneqassanersoq assersuutigalu danmarkimisut imaluunniit tysklandimisut, imaluunniit tamakkiisumik ilaannakuusumilluunniit amerikami frankrigimisullu præsidentimik aqutsisoqassanersoq. Pissaanermik atornerluisoqannginnissaanik qulakkeerineq aqqissuussat arlallit imminnut pinngitsoorsinnaanatik suleqatigiinnerisa kingunerisinnaavaa, tassa imaappoq assersuutigalugu Tysklandimi pissaanermik avitsineq, imaluunniit sulinerit ataasiakkaat aqqissuussanit imminnut ataqatigiinngitsunit isumagineqarlutik. Taamaalilluni immikkoortup taassuma iluani inatsisartut, naalakkersuisut aamma eqqartuussiviit sulinerat pillugu aalajangersakkanik aalajangersaasoqartussaassaaq.

Naalagaaffimmi aqqissugaaneq pillugu pissaanermik avitsinermik ineriartortitsinermi siunertaq tassaavoq inunni politikikkullu nukiit iliuuseqarnissamat periarfissinneqarnissaat, inatsisitigullu isumannaatsuuneq innuttaasunut qulakkeerutigineqassalluni, taamaattumik tamanna kalaallit nunaata aqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassaanut tunngaviusunut ilaasariaqarluni.

Immikkoortup taassuma aamma iluani ingerlatsivik pillugu tunngaviusunik aalajangersakkanik aalajangersaasoqarsinnaassaaq – ingerlatsinermi pitsaasumik pissuseqarneq aamma pitsaasumik naalakkersuinermik ingerlatsineq. Aalajangersakkat taamatut ittut inuiaqatigiinni inuit oqartussaaqataanerannut nukittorsaassapput.

Pissusissamisuusaaq tassunga atasumik ombudsmandi nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni aamma ilanngunneqarpat.

Inatsisini tunngaviusuni ikinnerussuteqartut illersorneqarnissaannik aalajangersagaq akuerineqarsimavoq.⁵¹ Folketingimi ikinnerussuteqartut amerlanerusut, ilaasortat pingajorarterutaat, inatsisissamut siunnersuummut akuerineqarsimasumut annertuumik akerliuppata, piffissaliussap iluani aamma immikkut piumasarineqartut naapertorlugit apeqquut pillugu inuit taasisinneqarnissaat ikinnerussuteqartut piumasarisinnaavaat. Savalimmiut aaqqissuussaananerannut aqunneqarneranullu maleruagassatut tunngavissaannut siunnersuummi 2010-imeersumi ilaasortat amerlassusissaannik piumasaqaat aamma inatsisartuni ilaasortat pingajorarterutigaat⁵². Kalaallit Nunaat eqqarsaatigalugu aalajangersakkat qanoq ilusilernerneqarnissaannut inatsisinut tunngaviusussanut kalaallit isumalioqatigiissitaat siunnersuusiortussaassaaq.

Inatsisartut, naalackersuisut, eqqartuussiviit sulinerat, ombudsmandip sulinera, il.il. pillugit aalajangersakkat qulaani allassimasut kalaallit nunaata aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassaani tunngaviusuni annertuujussapput arlalinnillu kapitaleqassallutik⁵³. Aalajangersakkat annertuutigut naalagaaffimmut namminersortumut nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassaani tunngaviusuni pinngitsoorarik ilaasussaapput.

7.5 Kunneqarneq akerlianilu Præsidenti

Inuiaat kikkulluunniit, naalagaaffimmik namminersortumik pilersitsisut, kunneqarnermik pilersitserusunerlutik/attatiinnassanerlugu imaluunniit præsidentimik aqutsisoqarnissaq pillugu isummertussaapput. Oqallinneq tunngaviusup kalaallit nunaanni oqallinnerussanngilaq immikkuullarissaq. Kisiannili kalaallit nunaannut atatillugu immikkut isiginiarneqartussaq akerlianik tassaassaaq danskit kunneqarnerat allannngortinniarnagu inuiaat kalaallit nammineq aalajangiisussaannngillat, tamanna inuiannit kalaallinit kissaatigineqassappat.

Taamatut pisumi naalagaaffeqatigiit naalagaaffimmik ataasiunngitsumik, kisianni naalagaaffinnut marlunnut imaluunniit pingasunut allilerneqartussaassaaq – ullumikkut ilisimasatsinniit naalagaaffeqatigiinneq qasunganerusoq. Immaqalu Commonwealth-imut

⁵¹ Danmarkip Naalagaaffiata Inatsisai Tunngaviusut, § 43, imm.1-7.

⁵² Savalimmiut aaqqissuussaananerannut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut lagitingip inatsisissaatut siunnersuut, Lagtingimi suliaq nr. 11/2010.

⁵³ Inatsisartut Naalackersuisullu pillugit Inatsisartut inatsisaat nr. 26, 18. november 2010-imeersoq allannguutilik, Inatsisartut suleriaasit, Inatsisartut Ombuddsmandiat pillugu inatsisartut inatsisaat nr. 8, 3 .december 2009-imeersoq aamma inatsisit assigusut, immikkoortut taakku inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitami suliarineqalerpata iluaqutaasumik misissorneqarsinnaapput.

qaninnerusq, taanna tuluit naalagaaffianni aallaaveqarluni. Ataatsimoorfiusq kissaatigineqarpat, tamanna aaqqiinerussaaq Danmarkip akuerisussaasariaqassagaa, Kunngearfiullu naalagaaffiusutut ataasiusutut isiginninnermik ikkutivissimasumut kipititsissaaq.

Tamatumunnga Danmarki akuersissanngippat, inuiaat kalaallit danskit kunngikkormiuisa ataaniikkunnaassapput.

Danskit kunngikkormiuiunik tigummiinnarnissaaanik inuiaat kalaallit kissaateqassappata tamanna danskit naalagaaffiannik isumaqatigiinniarnermi namminiilivinnissamut suliaqarnermi qaqqineqartussaassaaq. Piffissami tassani nunap aqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusunut missingiut pigineqareerpat, sammisaq taanna pillugu aalajangersagassanut missingiutit aamma ilusilersorneqarsimanissaat iluatigineqarpoq.

Kalaallit Nunaata namminiilernissaaq toqqarpagu – Islandimisulli – naalagaaffiup qullersaatut nutaatut aamma præsidenteqalernissaaq periarfissaavoq. Præsidenti piffissamut aalajangersimasumut inuit oqartussaaqataanerisigut qinigaasimasoq.

Naalagaaffiup inatsisitigut aqqissugaanikkut aqutseriaaseq qanoq ittorluunniit toqqarneqaraluarpat naalagaaffimmi qullersaasoq qanoq inissisimassanersoq aalajangersarneqartussaassaaq – piviusumik pissaaneqassanersoq imaluunniit nalliuttorsiorpaluttumik inissisimassanersoq.

Aaqqiineq præsidenteqarfiusq toqqarneqarpat, namminiilivinnermut tunngatillugu, tamanna ullutsinnut naleqqunnerpaajullunilu inuit oqartussaaqataanerannut uuttuutaassaaq. Apeqqut una Kalaallit Nunaat naalagaaffittut namminiilivittunngornissamik toqqaanngippat soorunami naleqqutissanngilaq.

7.6 Kommunit

Nunap aqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassaani tunngaviusuni kommunit, taakku sulinerannut taakkunungalu qinersinernut atuuttunik aalajangersagaliortoqarpat tulluassaaq. Kommunit pillugit aqutsinermut inatsit iluaqutaasumik aalajangersakkanut aallaavittut atorneqarsinnaavoq⁵⁴.

Najukkani oqartussaaqataaneq pillugu aalajangersakkat eqqarsaatigineqarsinnaapput, kisiannili suut naleqquttumik periarfissaanerit sanilliunneqassallutik.

Kalaallit Nunaat naalagaaffeqatigiinnerup iluaniiginnarnersoq imaluunniit kalaallit nunaata naalagaaffianut namminersortumut nunap aqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu

⁵⁴ Kommunit aqunneqarnerat pillugu Inatsisartut inatsisaat nr. 22, 18. november 2010-imeersoq.

maleruagassanut tunngaviusunut aalajangersakkat pineqarnersut apeqqutaatinnagu kommunit pillugit aalajangersakkat ilusilersorneqarsinnaapput.

7.7 Naalagaaffimmi innuttaaneq

Ullumikkut kalaallit inunngornermini ingerlaannartumik danskitut naalagaaffimmi innuttaalersarput. Ullumikkut kalaallit nunaanni naalagaaffimmi innuttaasoqanngilaq, naak ullumikkut taaguut *Danmark* peqatigalugu passimi *Kalaallit Nunaat* allaqqasinnaasoq toqqarneqarsinnaagaluartoq.

Namminersornermut inatsimmi inatsimmut nassuiaatini atuarneqarsinnaavoq:

*Suliassaqarfik naalagaaffimmi innuttaaneq inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussat iluanni Namminersorlutik Oqartussanut isumagisassanngortinneqarsinnaanngilaq.*⁵⁵

Kalaallit Nunaat taamaalilluni suliassaqarfik, naalagaaffimmi innuttaaneq, inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussat iluanni inatsisiliorsinnaanngilaq imaluunniit aqutsinnaanngilaq, kisiannili kalaallit nunaata naalagaaffia namminersortoq pilersinneqarpat piginnaasaq taanna angusinnaallugu.

Pituttugaanngitsumik atassuteqarnermi apeqqutaassaaq pituttugaanngitsumik atassuteqarneq qanoq annertutiginersoq. Cook Islandimi innuttaasut taamaalillutik suli new zealandimi innuttaapput. Cook Islandip aamma naammattumik FN-imut ilaasortaanissap malersornissaa toqqarsimanngilaa, tamatumalu kingunerisinnaallugu cook islandimiut new zealandimi naalagaaffimmi innuttaaneq unitsittariaqassallugu namminerisaminnillu pilersitsillutik. Mikronesiamiut, mashallip qeqertarmiut aamma palauanerit nammineq nunaminni naalagaaffimmi innuttaapput.

7.8 Illersornissamut isumannaallisaanermullu politikki

Kalaallit Nunaata inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussat iluanni nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik allannissaq toqqassappagu illersornissamut isumannaallisaanermullu politikki akisussaaffigaat ilagaat Kalaallit Nunaannit tiguneqarsinnaanngitsoq. Akisussaaffiit inatsisini tunngaviusuni § 19-imut ilaasutut isigineqarput, tamannalu aamma namminersornermut inatsimmut nassuiaatini erseqqissarneqarluni.⁵⁶

Illersornissamut isumannaallisaanermullu politikki akisussaaffittut Kalaallit Nunaata namminersortutut naalagaaffinngornissaq toqqassappagu aatsaat Kalaallit Nunaannit tiguneqarsinnaavoq.

⁵⁵ Namminersornermut inatsit, Inatsisissamut siunnersuummut nassuiaatit, immikkoortoq 4.5.2.

⁵⁶ Namminersornermut inatsit, Inatsisissamut siunnersuummut nassuiaatit, immikkoortoq 4.5.4.

Kalaallit Nunaat namminersortunngorpat, kisianni Danmarki peqatigalugu pituttugaanngitsumik atassuteqarneq toqqarpagu, suliassaqarfiup naalagaaffimmit allamit isumagisassanngortinneqarsinnaaneranut kalaallit nunaata aaqqissuussaaneranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut piareersarneqarsinnaapput – tassani annerusumik Danmarki eqqarsaatigineqarpoq. Tamanna pillugu isumaqatigiittoqarsinnaappat illersornissamut isumannaallisaanermullu politikki taamatut pineqarsinnaavoq.

Kalaallit Nunaat sakkutooqarnikkut naalagaaffissuit pissaanillit akornanni nunarsuup ilaaniippoq. Maannakkut nunarsuup ilaa tamanna eqqissisimasuuvoq, sivisuumillu taamaassimalluni. Nunap aaqqissuussaaneranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut assersuutigalugu nunap illersorneqarnissaa pillugu apeqquummik malittarisassaliorinnaavoq aamma nunap namminerisaminik sakkutooqassanersorq imaluunniit assersuutigalugu Islandisut nunap illersorneqarnera aamma kisimiilluni naalagaanerani atortitsineq pillugu naalagaaffinnik allanik isumaqatigiissuteqarnissaaq isummerfigalugu.

NATO-mut naleqqiullugu naalagaaffittut namminersortutut taamaallaat Kalaallit Nunaat ilaasortanngorsinnaavoq. Kalaallilli Nunaat ullumikkut qanoq pisoqaraluarpalluunniit NATO-mi iligiinnit illersorneqareerpoq, tassa Kalaallit Nunaat Danmarkip ilaasortaaneratigut ilaareemat. Tamanna qularnanngitsumik pituttugaanngitsumik atassuteqarnermi aamma atuuttuussaaq. Kalaallit Nunaatut ittumi nunap, nunarsuarmi taamatut inissisimaneratut, NATO-mi nunat sanileralugit, aamma nunami danskit amerikamiullu sakkutuui najuullutik, NATO-p soqutigisaatut illersorneqarneranillu arlaannaatigulluunniit ilaannginnissaa takorlooruminaappoq.

Islandi ullumikkut NATO-mut ilaasortaavoq, soorlu aamma Canada, USA aamma Danmarki taamaattut.

Kalaallit Nunaat nunatut namminersortutut nunatut arlaannaanulluunniit atanngitsuunissaa pillugu apeqquut maani itinerusumik eqqarsaatigineqanngilaq. Nunap NATO-mi nunanik saniliminik oqaluttuarisaanera, illersorneqarnissamik pisariaqartitsinera, nunarsuup ilaani tamaani sakkutooqarnikkut oqimaaqatigiittoqarnissaanut nunami illersornissakkut piginnaasatigut najuuttoqarnissaanik pisariaqartitsineq, arlaannaanulluunniit atanngitsutut inissisimanissamut tikkuussisoqanngilaq. Tamanna soorunami politikikkut aalajangiinerusussaavoq, maani aalajangiiffigineqassanngitsoq.

7.9 Nunanut allanut politikki

Isumannaallisaanermut illersornissamullu politikkisulli nunanut allanut politikki inatsisini tunngaviusuni § 19-imut ilaavoq, tamannalu isumaqarluni immikkoortoq inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussat iluanni Kalaallit Nunaannut nuunneqarsinnaanani.⁵⁷

Kalaallit Nunaata ullumikkut suliassaqarfiit Kalaallit Nunaata tigusimasaasa iluanniittunik nunanut allanut politikkiimi soqutigisani isumagisarai, aamma nunarsuup ilaani toqqaannartumik tunngasut suliat. Taamaattorli suli naammattumik naalagaaffiunngitsutut.

Nunap aqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut naalagaaffinnut allanut naleqqiulluni Kalaallit Nunaata naalagaaffiit akornanni inatsisini sinaakkusiussat suut atorlugit iliuuseqarsinnaananeramik malittarisassanik imaqartariaqarpoq.

Nunap aqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusussat aamma Kalaallit Nunaat sinnerlugu kina aamma qanoq annertutigisumik piginnaatitaasumik isumaqatigiissuteqarsinnaanerup allamut suliassanngortinneqarnera pillugu aalajangersakkanik imaqartariaqarpoq.

Tassunga atatillugu eqqarsaatigineqarsinnaavoq kalaallit nunaanni naalakkersuisut Kalaallit Nunaat sinnerlugu nunani tamalaani taamaallaat iliuuseqarsinnaassanersut imaluunniit Kalaallit Nunaata utaqqiisaasumik imaluunniit piffissami ataavartussami piginnaatitsineq suliassanngortissaneraa. Kingullertut taaneqartoq Pituttugaanngitsumik atassuteqarluni aqqissuussinermi atorneqarsinnaavoq.

Kalaallit Nunaat ullumikkut Danmarkip FN-imi ilaasortaanerata ataaniippoq. Taamaallaat naalagaaffiit FN-imi tamakkiisumik ilaasortanngorsinnaapput, taamaattumillu Kalaallit Nunaat Danmarkimi naalagaaffeqateqarnermi, ullumikkutut naalagaaffeqatigiinnerup taamatut itsillugu, FN-imut namminersorluni ilaasortanngorsinnaanngilaq.

Kalaallit Nunaat FN-imi namminersortutut ilaasortanngussappat pisariaqarpoq Kalaallit Nunaata naalagaaffittut namminersortutut pilersinneqarnissaa. Mikronisia, Marshallip qeqertati aamma Palau, ullumikkut USA-mik pituttugaanngitsumik atassuteqartut, siusinnerusukkut taaneqartutut FN-imi nammattumik ilaasortaapput.

Kalaallit Nunaat naalagaaffeqatigiinnermi sinaakkusiussat iluanni nammineq EU-mi ilaasortaanngilaq, pingaartumik naalagaaffeqatigiinneq taamatut ullumikkutut isikkoqartillugu. EU tassaavoq suleqatigiiffik, naalagaaffiit kisimik naammattumik ilaasortanngorsinnaallutik. Kalaallit Nunaat Danmarkip ilaasortaanerata ataani ilanngunneqarsinnaavoq. Kisianni taamaaliornikkut ilaasortaneq nammineq atini atorlugu pissaq tamatumalu malitsigisaanik nammineq atini atorlugu ilaasortasutut nunat ilaasortat pisinnaatitaaffii atorsinnaanagit. Tamanna anguniarlugu Kalaallit Nunaat naalagaaffittut namminersortuussaaq, tamatumalu kingorna ilaasortanngorsinnaaneq tunngaviatigut

⁵⁷ Namminersornermut inatsit, Inatsisissamut siunnersuummut nassuiaatit, immikkoortoq 4.5.4.

anguneqarsinnaanersoq nalilerneqassalluni. Kalaallit Nunaalli immikkoortuni allani arlalinni piumasagaatinik naammassinnippoq, aamma ilaasortannngornissaq pillugu isumaqatigiinniarnert aatsaat ingerlanneqaqqaartussaallutik, ilaasortannngornissaq atuutilissappat – tamanna kissaatigineqassappat.

Danmarki peqatigalugu pituttugaanngitsumik atassuteqartut Kalaallit Nunaat EU-mi ilaasortannngorsinnaanersoq 100 %-imik akissuteqarfigiuminaappoq. Siusinnerusukkut taamatut pisoqarsimaneranik issuagassaqaanngilaq. Kisianni, Kalaallit Nunaat FN-imi nammattumik ilaasortaaneq angusimappagu, tunngaviatigut tamanna ajornartariaqaanngilaq.

Tamanna sioqqullugu, kaammattuutigerusunnarpoq – nunatut namminersortut inissisimaffiimmiit – naalagaaffittut namminersortutut kisimiilluni naalagaasutut inissisimalerluni Nordisk Ministerrådimi inissisimalernissamut Kalaallit Nunaata qinnuteqarsimanissaa. Tamanna aamma Danmarki peqatigalugu pituttugaanngitsumik atassuteqarluni aqqissuussinermi ajornannngittariaqarpoq, tassa Kalaallit Nunaat tunngaviatigut naalagaaffiummut namminersortoq naalagaaffimmik allamik immikkut qanimut suleqateqarsinnaasoq.

Kalaallit Nunaat Internationale Olympiske Komite-mi, IOC, nammineq atini atorlugu ilaasortannngorsinnaanngilaq, Kalaallit Nunaat naammattumik FN-imi ilaasortannngorsimannngippat. Olympiaami unammiauarnerit annertusiartuinnarnerini piffissami peqataallutik ingerlataqartut amerlassusaasa killilerneqarnissaat pisariaqartutut isigineqalermat IOC 1996-⁵⁸imi malittarisassanik allannguivoq. IOC-imit taamanikkut toqqarneqarpoq naalagaaffiit ilaasortaanissaannut FN-imi malittarisassat malinneqassasut, IOC-imi ilaasortaanissaasut amerlassusai killeqartinniarlugit.

Nunat ilaasortat, malittarisassanik allannguinissaq sioqqullugu IOC-imi ilaasortannngorsimasut, kisiannili FN-imi ilaasortaanissamik naammassinninngitsut, IOC-imi naammattumik ilaasortaanertut ingerlatiinnarsinnaasimavaat. Taamaattumik ullumikkut IOC-imi ilaasortat takuneqarsinnaapput, assersuutigalugu Palæstina aamma Cook Islands, FN-imi naammattumik ilaasortaanngitsut, kisiannili malittarisassat allanngortinnissaasa atulersinnissaat sioqqullugu IOV-mi ilaasortannngorsimasut.

Tamanna sioqqullugu naalagaaffittut naammattumik FN-imi ilaasortannngornissaq Kalaallit Nunaata angusimappagu Danmarkimik pituttugaanngitsumik atassuteqartut Kalaallit Nunaat IOC-imi naammattumik ilaasortannngorsinnaassaaq.

Kalaallit Nunaata naalagaaffeqatigiinnit anissappat Kalaallit Nunaat naalagaaffittut namminersortutut nutaatut qularnanngitsumik Issittumi Siunnersuisoqatigiinni ilaasortaaffik

⁵⁸ <http://www.playthegame.org/news/news-articles/2006/ioc-agrees-to-discuss-membership-for-greenland-and-faroe-islands/>, aamma "Independence Movements in Subnational Island Jurisdiction", Kapitel: "Introduction", Eve Hepburn & Godfrey Baldacchino, Abingdon, Oxon, Routledge, 2013.

tigusussaassavaa, aamma Danmarki siunnersuisoqatigiinnit anisariaqassalluni. Uani allattoqarsinnaassaaq, tassa inaarutaasumik akissut itinerusumik misissuisoqarnissaanik pisariaqartitsissammat, itigartinneqarsinnaananilu IOC-imut assigumik aaqqissuussinermik pilersitsisoqassasoq, ilaasortat ilaasortaaginnarsinnaallutik.

Kisiannili aallaaviatigut Issittumi Siunnersuisoqatigiit tassaapput nunarsuup immikkoortuani oqalliffiusoq, aamma Kalaallit Nunaat ilaanngippat Danmarki nunarsuup tamaani ilaanniikkunnaassalluni. Kalaallit Nunaata aamma Danmarkip akornanni pituttugaanngitsumik atassuteqarnermi, akerliatigut immaqa ilimanarsinnaavoq Danmarki Issittumi Siunnersuisoqatigiinni ilaasortaanginnarsinnaasoq, tassa Danmarkip – Issittumi – Kalaallit Nunaat sinnerlugu akisussaaffinnik immaqa isumaginnittuussammat. Taamatut pisoqartillugu ilaasortaaneq qanoq isikkoqassanersoq maannakkut eqqarsaasersuutaannaasinnaavoq.

7.10 Aningaasanut inatsit akileraarutillu

Nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusussat ukiukkaartumik aningaasanut inatsisip suliarineqartarnera pillugu aalajangersakkanik imaqaassapput, tassa nunap missingersuutai ukiup aningaasaqarfiusup aallartinnissaa sioqqullugu inatsisikkut aalajangersarneqartariaqarmata. Aamma taamaappoq akileraarutit akitsuutillu pillugit, taakkuli amerlanertigut ukiunut arlalinnut atuuttarlutik.

Aammattaaq naatsorsuutit pillugit aalajangersakkat pisariaqarput, taamaalilluni aningaasanut inatsisikkut aningaasat agguarneqartut eqqortumik atorneqarnissai qulakkeerneqarluni.

Immikkoortut taakku Kalaallit Nunaannit tiguneqarsimapput aamma nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni inatsisiliuunneqarsinnaallutik, naalagaaffeqatigiinnermi sinaakkusiussat iluaniiginnarnissaq Kalaallit Nunaannit toqqarneqarnera imaluunniit namminersortunngornissaq toqqarneqarnera apeqqutaatinnagu.

7.11 Nunap aningaasai aamma aningaasaqarnermi politikki

Nunap aningaasai aamma aningaasaqarnermut politikki immikkoortuupput Kalaallit Nunaat inatsisinut tunngaviusunut sinaakkusiussat iluaniitillugu Kalaallit Nunaannit tiguneqarsinnaanngitsut.

Immikkoortunut taakkununga marlunnut ilaapput:

Nunap aningaasai pillugit politikkimut ilaapput nunap aningaasai sorliit atulersinneqassanersut aamma akiliutitut atuuttussatut atorneqarnissaat pillugu apeqqut, kiisalu nunap aningaasaanut taakkununga nalip qanoq aalajangersarneqarnissaa pillugu apeqqut.

Aningaasanut politikki paasineqarput aaqqiinerit aningaasatigut periarfissanut piunasaqarnermullu sammisut, tak. taamaalilluni nationalbanki pillugu inatsimmi § 1,

taanna malillugu Danmarks Nationalbanki inatsit naapertorlugu suliassaarluni aamma inatsit naapertorlugit kunngeqarfimmi aningaaseriviit isumannaatsut pilersinneqarnissaannut najoqqutassaliussalluni kiisalu aningaasat kaaviiaartinneri aningaasanik atornissamut tatiginassuseqarneq oqinnerulersillugu malittarisassaliorlugulu.⁵⁹

Inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussat iluanniittumik nunap aqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik Kalaallit Nunaat allassappat Danmarkip ingerlataa nunap aningaasai aamma aningaasanut politikki Kalaallit Nunaata malittussaassavaa.

Naalagaaffeqatigiinnermiit Kalaallit Nunaat anissappat nunap aningaasaanut aamma aningaasanut politikkimut tunngasuni susoqassanersoq Kalaallit Nunaat isummertussaassaaq. Periarfissaq ataaseq tassaavoq Danmarkimik aqqissuussinissaq pillugu isumaqatigiinniarneq – tamanna immikkut pituttugaanngitsumik atassuteqarnermi periarfissaasariaqarpoq. Imaluunniit illuatungerisap nunaani aningaasaanut ikkunnissaq siunertaralugu immikkoortumi suleqatigiinnissaq pillugu Kalaallit Nunaat illuatungerisamik isumaqatigiinniarluni. Tamanna tassaasinnaavoq EU-mi euro, Canadami dollari imaluunniit USA-ni dollari. Nunap allap aningaasaanut annertunerusumik ikkunnissamut atasumik piumasaqaateqassaaq, tamannali kalaallit nunaata nunatut aningaasaanut annikitsumut sunnertiasumillu pilersitsinnermiit pilerinarnerusutut nalilerneqarpoq.

7.12 Inuit, innuttaasut kiffaanngissuseqarnermillu pisinnaatitaaffiit

Naalagaaffiit akornanni pissutsinut tunngasumik maleruagassaniit isumassarsineq malillugu nunani arlalinni nunap aqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusussat arlallit amerlanertigut innuttaasut pisinnaatitaaffiit illersuinissaq pillugu aalajangersakkanik imaqartarput. Illersuinerup annertussusia nunamiit nunamut allanngorarpoq, nunallu ataasiakkaat aqqissuussaananerannut aqunneqarnerannullu maleruagassani tunngaviusuni tamanna pillugu malitassat assigiinngitsut atuuttarlutik. Siusinnerusukkut nunat aqqissuussaananerannut aqunneqarnerannullu maleruagassat tunngaviusut inatsisaat annerusumik inunnut tunngasuni politikikkullu pisinnaatitaaffii isiginiarneqartarlutik, kiffaanngissuseqarnermik pisinnaatitaaffittut aamma ilisimaneqartut, nunat aqqissuussaananerannut aqunneqarnerannullu maleruagassat tunngaviusut nutaajunerusut aamma kulturikkut, sakkutuujunngitsut, upperisarsiornikkut, politikikkut aningaasarsiornikkullu pisinnaatitaaffiit aamma illersorneqartarput; taaneqartut inuit pisinnaatitaaffii.

Kiffaanngissuseqarnermik pisinnaatitaaffiit aamma inuit pisinnaatitaaffiisa akornanni immikkoortitsineq erseqqinngilaq.

Innuttaasut kiffaanngissuseqarnermillu pisinnaatitaaffinnut atuuttuupput taakku innuttaasut illersorneqarnissaannut piumasaqaatit pillugit aalajangersakkanut tunngasuullutik,

⁵⁹ Namminersornermut inatsit, Inatsisissatut siunnersuummut nassuiaatit, immikkoortoq 4.5.5.

naalagaaffiup innuttaasut inuunerannut akuliussinnaaneranik killeqartitsillutik. Danskít inatsisini tunngavíusuni assersuutígalugu peqatígííffilerínermut katersuussinnaanermullu kiffaanngíssuseqarneq, kíllíligaanani oqaaseqarsinnaaneq aamma kiffaanngíssusiagaanermi eqqartuússívímmi mísilííníssaq píllugu píumasaaqat íl.íl. píllugít aalajangersakkat eqqaaneqarsinnaapput.

Inuit písinnaatítaaffíí píllugít taaguut qangaanerusoq kiffaanngíssuseqarnermut písinnaatítaaffíít saníatígit aamma kúlturíkút, aníngaasarsíorníkút sakkutuújungítsullu písinnaatítaaffííník íllersuíníssat ílaapput.⁶⁰ Písinnaatítaaffíít taakku amerlanertígit ínooqataanermut tunnganerusarput aamma naalagaaffímmi atugaríssaartumi tunngavínnut tunngasarlutík, tassanííllutík assersuutígalugu ákeqanngítsumík atuartuúnerup, ílínníagaqarnerup, sulíníssap, ísertítaqarníssap, toqqíssísimasumík atugaríssaarníssaq aamma ílaqutaráínník íllersuíníssap íl.íl. píssarsíaríníssaannut naalagaaffímmut ájungítsumík píssúsaaffíít.

Suíaaqatígíít akornánni náligíssítáaneq aamma ímmíkkoortuúvoq nunap áaqqíssússaaneranut áqunneqarneranullu maleruagassanut tunngavíusunut atatíllugu aalajangersakkat ílusílersorníssaannut síunnersuuteqarfíusínnáasoq.

Aammattaaq meeqqat písinnaatítaaffíí nunap áaqqíssússaaneranut áqunneqarneranullu maleruagassanut tunngavíusússanut míssíngíummi aamma tíkíneqarsínnáapput.

Soorlu aamma písinnaatítaaffíít ílusílersorneqarsínnáasut, ínnuttaasut píllugít píssúsaaffíít oqaasertalerneqartússaassapput. Assersuutígalugu meeqqámík ájungítsumík toqqíssísimasumíllu allíartorníssaasa ísumagíníssaannut ángajoqqaat píssúsaaffíát, ínúíaqatígííllu tamatúmmínga tapersersuíníssaat.

Tassáasínnáavoq sulíníkút ímmínut sápinngísámík pílersorníssamut píssúsaaffeqarneq, nunap ínatsísaaník eqqortítsíníssamut píssúsaaffík, íl.íl.

Nunap áaqqíssússaaneranut áqunneqarneranullu maleruagassanut tunngavíusunut kiffaanngíssuseqarnermík písinnaatítaaffíít ímaluúnníít ínuit písinnaatítaaffíí píllugít aalajangersakkaník íkkússínermi ínatsílíortut pígnínaatítaaneri kíllílerneqarput, tassa taassuma nunap áaqqíssússaaneranut áqunneqarneranullu maleruagassat tunngavíusut malíllugít mínnérpaámík malítassat ísígíníartússaammagít.

Kalaallít Nunaata áaqqíssússaaneranut áqunneqarneranullu maleruagassanut tunngavíusunut náleqqíullugu erseqqíssarneqassaaq písinnaatítaaffíít súut aamma qanoq ánnertutígísumík ínúíaqatígíínni kalaallíni íllersorneqartaríaqarnersut.

Písinnaatítaaffíít taakku qularnánngítsumík ínatsílíorfigíneqassapput, naak Kalaallít Nunaat sulí ínatsít tunngavíusut atáaníkkaluartoq, kísíánníli ínatsísiní tunngavíusuni aalajangersakkat píssússámísoortumík síllímáffígeqassallutík, soorlu Ínatsísiník

⁶⁰ Assersuutígalugu sakkutuújungítsut polítíkíkúllu písinnaatítaaffíít píllugít FN-ímí ísumaqatígííssut, FN-ímí aníngaasarsíorníkút, ínooqataanermi kúlturíkúllu písinnaatítaaffíít píllugít ísumaqatígííssútaat, marluullutík 1966-ímíersut.

Atortitsinermut ministereqarfiup savalimmiut aqqissuussaananut aqunneqarnerannullu maleruagassanut tunngaviusussanut siunnersuutaat pillugit allakkiaani takutinneqartoq.⁶¹

Naalagaaffik namminersortoq pillugu kalaallit nunaata aqqissuussaananut aqunneqarnerannullu maleruagassani tunngaviusuni inuit, innuttaasut kiffaangissuseqarnissamullu pisinnaatitaaffiit pillugit aalajangersaqqarpat tulluarluinnassaaq.

7.13 Nunamut piginnittussaataaneq

Kalaallit Nunaanni inuit nunamut ataatsimoorlutik piginnittussaataapput. Nunamut inuinnartut piginnittussaataaneq ajornarpoq, taamaallaalli nunatamut imaluunniit illuliorfissamat atuisinnaatitaalluni. Pissuseq nunap aqqissuussaananut aqunneqarnerannullu maleruagassat tunngaviusussat suliarineranni qaqinneqartussaq – tunngaviit ullumikkutut isikkoqartillugit piginnarneqarlutik imaluunniit taakku allanngortillugit.

Immikkoortumi tassani aalajangersakkat qularnanngitsumik Kalaallit Nunaanni nunami imaanilu, pinngortitami killilersorneqarnani qangali angalasinnaatitaaneq aamma eqqarsaatigineqartussaassaaq.

Nunamut piginnittussaataaneq suliarineqarsinnaavoq aalajangiiffigineqarsinnaallunilu, Kalaallit Nunaat naalagaaffeqatigiinnerup iluaniinnissaq imaluunniit anivinnissamik toqqaanissaq apeqqutaatinnagu.

Taamaattorli aalajangersakkat ilusilersornerini inatsisit tunngaviusut aalajangersagai aamma naalagaaffiup kisimiilluni naalagaanera pissusissamisoortumik eqqarsaatigineqassallutik.

Kalaallit nunaata naalagaaffia namminersortoq pillugu nunap aqqissuussaananut aqunneqarnerannullu maleruagassani tunngaviusuni nunamut piginnittussaataaneq pillugu aalajangersagaqarnissaq tulluassaaq.

7.14 Isumalluutit uumaatsut

Nunap isumalluutigisinnaasaanik uumaatsunik iluaquteqarneq naliinillu piviusunngortitsineq aamma oqallisigineqartussaassaaq, nunap aqqissuussaananut aqunneqarnerannullu maleruagassat tunngaviusut imarisai aalajangersarniarneqalerpata. Taamaalilluni isertitat maannakkut kinguaariinnut taamaallaat iluaqutaannginnissaat qulakkeerniarneqassaaq, kisianni kinguaariinngortussanut – tamanna kissaatigineqarpat.

Nunap suliffissuaqarnikkut periarfissai annertuut inuiaat kalaallit pisinnaatitaaffiisa pingaarutillit illersornissaannut nunap aqqissuussaananut aqunneqarnerannullu maleruagassani tunngaviusuni aalajangersakkanit ikkussinissamat pissutissaqartitsisinaapput, tassunga ilanngullugu isumalluutinut uumaatsunut, inatsisilerinikkut kinaassusersiunngitsumik piumasaqaatit tunngavigalugit.

⁶¹ Inatsisilik atortitsinermut ministeriaqarfiup allakkiaa 2. juni 2010-imeersoq, immikkoortoq 5.3.2., q.15.

Nunarsuarmi qeqertaaqqat suut suliffissuaqarnikkut assigusunik unamminartoqarsimanersut sukumiisumik iserfigingikkaluarlugu taakkunaniit isumassarsiniarluni taakku qissiminnissaat eqqarsaatigineqarsinnaavoq.

Pissuseq taanna suliarineqarsinnaavoq aalajangiiffigineqarsinnaallunilu, inatsisini tunngaviusut atuutsiinnarnissaat imaluunniit atuutsinnginnissaat Kalaallit Nunaannit toqqaanera apeqqutaatinnagu. Taamaattorli arajutsinaveersaarneqassalluni, inatsisit tunngaviusut ataaniiginnarnissaq kissaatigineqarpat, taava inuiaat kalaallit isumalluutitut uumaatsunut piginnittussaataitanerat Danmarkip kisimiilluni naalagaanera – naalagaaffiup nunamut innuttaasunullu aalajangersagaliorsinnaatitaanera – eqqarsaatigalugu sulii oqaasertalerneqartussaammata.

Kalaallit nunaata naalagaaffia namminersortoq pillugu nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni isumalluutitut uumaatsut pillugit aalajangersagaqarnissaq tulluassaaq.

7.15 Isumalluutitut uumassusilinnut, pinngortitamut avatangiisinullu ataatsimoorluni piginnittussaataaneq

Nunap isumalluutaanik uumassusilinnik iluaquteqarneq inunnut pingaaruteqartumik inuuniarnermi tunngaviusimavoq, taamaalillunilu aamma tamanna pillugu nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni tunngaviusunik aalajangersakkanik allattoqartussaassalluni. Tassaniissapput inuuniarnissamut pisariaqartunik uumasunik pisaqarsinnaatitaaneq, kisianni aamma uumasunut illersornissamut pisinnaatitaaffik.

Piujartitsinissamut aalajangersakkat nalinginnaasut oqasertalerneqarsinnaassapput – isumalluutitut uumassusillit suliffissuaqarnikkut atorineqarnissaat kiisalu innuttaasut ataasiakkaat inuuniarnissamut sunngiffimmilu pisariaqartitsineri siunnerfigalugit.

Tamanna ingerlassinnaajumallugu, aamma pinngortitaq avatangiisillu pillugit tunngaviusunik aalajangersagaqarnissaq tulluassaaq. Peqqissumik eqqiluitsumillu pinngortitaqarnani avatangiiseqarnanilu uumasut pinngortitami ajunngitsumik uumasinnaanngillat. Tamannalu Kalaallit Nunaanni eqqaanilu isumalluutitini uumaasuteqartunik piujartitsineq tunngavigalugu piniarnerup aalisarnerullu ingerlassinnaananeranut tunngaviulluni.

Tunngaviatigut qulaani allasimasut inatsisinut tunngaviusunut eqqarsaatiginninnerat isumalluutitut uumaatsutulli atuutissaaq.

Aamma isumalluutitut uumaatsut assigalugit isumalluutitut uumassusillit pillugit kalaallit nunaata naalagaaffiani namminersortumi inatsisiliortoqarpat tulluassalluni.

7.16 Inuit kulturiat aamma nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffii

Kalaallit inuiaat pinngortitamut isiginninnerat ilisimanearluarpoq Inuillu kulturinniilluarluni.

Isiginnineq kalaallit nutaaliaasut inuunerannut annertuumik ilaavoq – pineqartoq inunnguutsiminik inuunera imaluunniit inuunnginnera apeqquataatinnagu. Tassani kalaallit qangaaniilli pingaartitaannik oqaaseqarnissamut periarfissaqarluarpoq. Assersuutigalugu qanga inuusaaseq kalaallini inuiaqatigiinni nutaaliaasumi isiginninnermut tulluarsarnera ataqatigiissinneqarsinnaalluni. Inuilli qangali pingaartitaat tamarmik nutaaliaasunut ataqatigiissinneqarsinnaanngillat taamaattumillu sukumiisumik oqallisigineqartariaqarlutik.

Pingaarloq nakkutigissallugu Kalaallit Nunaanni kikkut tamarmik inunnik siuaasaqanngimmata, taamaakkaluartorli Kalaallit Nunaat nammineq nunamittut isigalugu. Taamaattumik silarsuarmi tamarmi pingaartinneqarnerusut ilanngussisinnaaneq aamma pingaartitaapput eqqarsaatigineqartariaqartut.

Nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffii nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni ilanngunneqarsinnaapput, pingaartumik innuttaasut amerlanersaat tamakkiisumik ilaannakuusumilluunniit nunami nunap inoqqaavisut isigineqarsinnaammata.⁶²

Kalaallit oqaasii Kalaallit Nunaanni pisortatigoortumik oqaasiupput.⁶³ Tassunga atasumik pingaarnertigut nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni oqaatsitigut aalajangersakkani eqqarsaatigineqarsinnaapput, aamma nunat inoqqaavisa assigiinngitsut oqaasii inuusaasiilu nunamiittut aamma sillimaffigineqarlutik.

Pissutsit qulaani allassimasut qularnanngitsumik suliarineqarsinnaapput, Kalaallit Nunaata naalagaaffeqatigiit iluaniiginnarnissaq anivinnissarlunniit toqqassappagu apeqquataatinnagu. Aalajangersakkat qanoq oqaasertalerneqarnerusut apeqquataassaaq.

7.17 Isumassarsisinnaassuseq

Inuiaat kalaallit eqqumiitsuliornermut, nipilersornermut, filmimut isiginnaartitsinermullu isiginninnerat nalinginnaasumik oqaatigalugu nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassani ersersinneqarsinnaanera eqqarsaatigineqarsinnaavoq. Pingaartumik kulturikkut ingerlatat isumassarsisinnaassutsikkullu iliuuseqarnerit kulturikkut pingaartitanik immikkut issuseqarnerit takutitsinermut immikkut pitsaasuusinnaammata. Assassornikkut isumassarsisinnaanerit kinaassutsimut nukittorsaataasinnaapput. Nakkutigineqassaarli nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassai tunngaviusut nunap kulturikkut tunuliaqutaanik ersersitsineq pinnagu inatsisitigut allagaasariaqarmat. Eqqumiitsuliorneq

⁶² Naalagaaffiit Peqatigiit Nunat Inoqqaavisa Pisinnaatitaaffii pillugit nalunaarutaat 2007-imeersoq, kiisalu International Labour Organisations, ILO'p, isumaqatigiissut nr. 169, 28. juni 1989-imeersoq naalagaaffinni namminersortuni nunat inoqqaavi naggueqatigiinnullu tunngasoq, tassunga atasumik iluaqutaasumik misissorneqarsinnaavoq.

⁶³ Namminersornermut inatsit, § 20, kiisalu oqaatsinut politikki pillugu Inatsisartut inatsisaat nr. 7, 19. maj 2010-imeersoq.

annertuallaamik sinaakkusiussanut inissinneqartariaqanngilaq, kisianni kulturikkut immikkut issuseqarnerup akuerineqarnera kinaassusermik pilersitsisinnaammat eqqarsaatigineqarsinnaavoq aamma nunami eqqumiitsuliornermik illersuinertut aamma sunniuteqarsinnaalluni.

Assersuutitut inatsisini tunngaviusuni toqqaannartumik eqqumiitsuliornermik kulturimillu suna toqqaannartumik taaneqarsinnanersoq killeqartorujussuavoq. Taamaalilluni oqartoqanngilaq kalaallit nunaata aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut pinngitsooratik iluseq taanna malittariaqaraat.

Assassorsinnaassutsikkut isumassarsisinnaaneq pillugu pissutsit aalajangersakkallu suliarineqarsinnaallutillu aalajangersarneqarsinnaapput, Kalaallit Nunaata naalagaaffeqatigiit iluaniiginnarnissaq anivinnissarlunniit toqqassappagu apeqqutaatinnagu.

7.18 Ilagiit

Inatsisinut tunngaviusussanut kalaallit isumalioqatigiissitaat Kalaallit Nunaata maannakkut ilagiit naalagaaffiup tapersersugaasut pigiinnassaneraa imaluunniit pigiunnaassagaa siunnersuutigineqassanersoq pillugu aalajangiisussaassaaq. Akisussaaffik Kalaallit Nunaannit tiguneqarsimavoq, Kalaallit Nunaata naalagaaffeqatigiit iluaniiginnarnissaq anivinnissarlunniit toqqassappagu apeqqutaatinnagu, tamanna pillugu kalaallit nunaata aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni inatsisiliortoqarsinnaassaaq.

Kalaallit Nunaanni Ilagiit nittartagaanni imatut ilisimatitsisoqarpoq:

(...)

*Ulloq 21. juni 2009 Ilageeqarnek Namminersorlutik Oqartussanngorlaanit tamakkiisumik ingerlanneqalerpoq. Tamaalilluni inatsisiliornek aammalu ilageeqarnermik ingerlatsineq Inatsisartut ataaniilerpoq (Inatsisartoqarfik) aammalu Naalakkersuisuniilerluni. Tamatuma kingunerisaanik ilageeqarnek ulloq 01. august 2010 namminerisamik Ilageeqarnermut inatsiseqalerpoq - Inatsisartut inatsisaat nr. 9 19. maj 2010-meersoq.
(...)*

Ilageeqarnermut inatsimmi atuarneqarsinnaavoq Kalaallit Nunaanni Ilageeqarnermi biskoppi qitiusumik aqutsisoqarfiusoq aammalu allaffissornermi oqartussaasoq. Tassunga atatillugu biskoppip ilagiinni sulisut aammalu allaffissornermik suliaqartut ilageeqarnermilu assiginnigitsutigut kiffartortut nakkutigisassarivai.⁶⁴

Naalagaaffeqatigiinnermi sinaakkusiussat iluanni nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut allanneqassappata inatsisini tunngaviusuni upperisarsiornikkut kiffaangissuseqarnek pillugu aalajangersakkat⁶⁵ eqqortinneqartussaassapput – aamma naalagaaffiup tapersersugaanik

⁶⁴ <http://www.ilagiit.gl/biskoppen/>.

⁶⁵ Inatsisit tunngaviusut §§ 67-70.

ilageeqaraluarpalluunniit⁶⁶. Aalajangersakkani tunngaviit naalagaaffimmut namminersortumut nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni atuuttuni atuutsinnissaat aamma tulluassaaq.

Ilisimatitsissutitut islandimi nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut pillugit isumalioqatigiissitamit aallaaviatigut siunnersuutigineqarpoq islandimi naalagaaffiup tapersersugaanik ilageeqarunnaassasoq. Nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni apeqqutit assigiinngitsut pillugit inuit taasisinneqarneranni innuttaasut amerlanerusut oqaatigaat islandimi inuiaat nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni naalagaaffimmit tapersersorneqartumik ilageeqarnerup qulakkeerneqarnissaa islandimi inunnit kissaatigineqartoq.

7.19 Nunami sumiiffinnut silallu pissusaanut tunngasut

Kalaallit Nunaata nunataata isorartunera tassunga atasut attaveqarnikkut unamminartoqarnera tassaasinnaapput siunissami nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni aalajangersakkat ilusilersornerinut sunniuteqarsinnaasut. Silap pissusaatigut pissutsit imaannanngitsut aamma taamatut. Aalajangersakkat ilai taamaalillutik pissutsinut taakkununga eqqarsaatiginninnermik immaqa sunnerneqarsimasinnaapput – assersuutigalugu inuiaqatigiit atugarissaartut aaqqissugaanerit pillugu aalajangersakkanut nalinginnaasunut tunngatillugu.

Apeqqut taanna suliarineqartariaqarpoq aalajangiiffigineqartariaqarlunilu, Kalaallit Nunaata naalagaaffeqatigiit iluaniiginnarnissaq anivinnissarlunniit toqqassappagu apeqqutaatinnagu.

7.20 Nunap aqqa

Nunap aqqa nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni aalajangersarneqassaaq tunngavilerneqarlunilu. Nunap aqqa pillugu apeqqut sammisaavoq oqallinnerni piffissamiit piffissamut saqqummertartoq, allaanissaannut siunnersuut tassaalluni Inuit Nunaat. Nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusunut atatillugu ateq atuutilivilersussatut siunnersuutigineqarsinnaavoq.

Nunap aqqa kalaallisut, Kalaallit Nunaat, pigiinnarneqarsinnaavoq aamma nammineq naalagaaffittut Kalaallit Nunaata pinngitsoorani pilersinneqarnani allanngortinneqarsinnaalluni.

Nunap aqqa danskisooq, Grønland pillugu apeqqut namminersortut naalagaaffinngoqqaarnani allanngortinneqarsinnaanersoq erseqqinnginneruvoq. Danskite inatsisaanni Kalaallit Nunaata aqqanik aalajangersaasumik aalajangersagaqanngilaq. Taamaallaalli nuna Kalaallit Nunaatut (Grønland) danskite inatsisaanni assigiinngitsuni, tassunga ilanngullugu inatsisini

⁶⁶ Inatsisit tunngaviusut § 66.

tunngaviusuni eqqaaneqartarpoq, nunamut atuuttussat aalajangersakkat pineqartillugit. Kalaallit inuiaat nunamut atimik nutaamik aalajangernerisa malitsigisanik inatsit taanna allannngortinneqarnaviannngilaq. Danskit tungaanniit pullavik qularnanngitsumik pisimasunik soqutiginninnerusaaq, siunissamilu ateq nutaaq ataqquisussaallugu, kisiannili inatsisit pisoqaanerusut, tassunga ilanngullugu inatsisit tunngaviusut, allannngortinneqarnatik, tassani atitoqaq takuneqarsinnaalluni.

Kalaallit Nunaat naalagaaffimmit anippat, nunartik nutaamik ateqalernissaanik inuiaat kalaallit aalajangissappata tamanna ataqqineqassaaq.

Tamanna kissaatigineqarpat atip maannakkut kalaallisut aalajangerneqarnissaa Kalaallit Nunaannit aalajangerneqarsinnaavoq, taannalu atiussasoq oqaatsit apeqqutaatinnagit.

Piumasarineqartumik tamanna nunarsuarmiunit ataqqineqassaaq. Pisuni allani takuneqarnikuuvoq inuiaat nunami aqqanik allannguillutik.

Nunap aqqa oqallisigineqarsinnaavoq aalajangiiffigineqarlunilu, Kalaallit Nunaata naalagaaffeqatigiit iluaniiginnarnissaaq anivinnissarlunniit toqqassappagu apeqqutaatinnagu.

7.21 Naalagaaffiup akisussaaffiinik allanut suliassanngortitsineq

Naalagaaffiup akisussaaffiinik naalagaaffinnut allanut Naalakkersuisut aamma Inatsisartut suliassanngortitsisinnaaneri pillugit aalajangersakkamik ilusilersuisoqarsinnaavoq, akisussaaffimmik pineqartumik illersorneqarsinnaasumik isumaginninnissaaq piginnaasatigut pissutsit tamanna ajornartissappassuk. Taamatut pisoqartillugu, immikkoortoq allamut suliassanngortinneqarsimagaluortoq, immikkoortumi tunngaviusumik kisimiillutik naalagaanertik kalaallit inuiaat annaanngisaannassagaat aamma qaqugukkullunniit immikkoortoq utertinneqarsinnaasoq pillugu oqaasertaliussamik ikkussisoqarsinnaasoq eqqarsaatigineqarsinnaavoq.

Aamma imaassinnaavoq Kalaallit Nunaat siunissami naalagaaffiit akornanni naalagaaffittut ilaasortanngorsinnaasoq, akisussaaffigineqartut naalagaaffimmit allamut suliassanngortinneqarlutik. Soorlu aamma Danmark EU-mi ilaasortaasoq, akisussaaffiit EU-mut nuussimallugit – inatsisini tunngaviusuni § 20-p pissuseq tamanna malittarisassaliorpaa.⁶⁷

Pissuseq ullumikkut ulloq inatsisini tunngaviusuni malittarisassaliorneqarpoq, aatsaallu Kalaallit Nunaat namminerisaminik naalagaaffimmik pilersitsippat allannngortinneqarsinnaalluni.

⁶⁷ Danmarkip Naalagaaffiata Inatsisai Tunngaviusut: § 20, imm. 1.

Inatsisit tunngaviusut makku naapertorlugit naalagaaffiup naalakkersuisuisa aalajangiisussaaffissaat nalaagaaffiit assigiinngitsut pisortaataitaannut inuiaat assigiinngitsut eqqortussamik salliutitsiumallutik suleqatigiillutillu angusaqarnerujartornissaat pilersinniarlugu nunat allat isumaqatigiissuteqarfigalugit atulersitaasut inatsisitigut erseqqinnerusumik nalunaajarlugit taakkununga aalajangigassatut oqaaseqarfigisassanngortinneqarsinnaapput. *Imm. 2.*

Taama inatsisissatut siunnersuut akuersissutigineqassappat inatsisartunut ilaasut arfinilinngorlugit agguarlugit aggornerisa tallimaasa akuersinissaat pisariaqarpoq. Taama amerlanerutigisut akuersinngippata inatsisiliali allat akuerinissaanni akuersisut amerlassusissaat anguneqarsimagaluarluni, naalakkersuisullu siunnersuut tunuartikkumangippassuk, siunnersuut inatsisartussanik taasisinnaasunut akueriumaneraat akueriumanginneraallunniit taasisissutigineqassaaq innuttaasut taasisinnaanni § 42-mi najoqqutassat aalajangigaasut naapertorlugit.

Nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut aatsaat namminiilivinnissaq pillugu isumaqatigiissut, danmarkimi naalackersuisut aamma Naalackersuisut isumaqatigiissutigisimasaat pillugu taasissutigineqarsinnaavoq / inaarutaasumik taasissutigineqarnerani akuersissutigineqarsinnaavoq. Taamaalinerani nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut, Kalaallit Nunaat suli danskit naalagaaffianiitsillugu inatsisinut tunngaviusunut salliullutik imaluunniit taarsiullutik atuuttuunerat qularutigineqassanngilaq.

8. Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitamut attuumassuteqartut pissutsit allat

Sammissat, immikkoortup siuliani eqqaaneqartut saniatigut inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitap suliarisinnaasai pissutsit pingaarutillit allat aamma iserfigineqarsinnaapput.

Sammissat ilaat ataaseq tassaavoq Danmarkimut attuumassuteqarfiusunik siunissami aningaasaqarnikkut kingunissamik erseqqissaasariaqarnissaq. Siullermik Naalagaaffiup ataatsimoortumik tapiissutai pillugit apeqqut sammineqassaaq, aamma namminerisamik nunap aqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusunik peqarnissaq toqqarneqarpat siunissaq qanoq ittuussanersoq. Siusinnerusukkut ministeriunerusimasup oqaatigisimavaa Savalimmiut danskit inatsisaasa tunngaviusut avataaniinnissaq toqqassappassuk Savalimmiunut ataatsimoortumik tapiissutit ukiut marluk-tallimat iluanni atorunnaarsinneqassasut. Taamaattumik Kalaallit Nunaat aamma taamatut malinnaassappat taamatut isummersimaneq aamma atuutissasoq takorloorneqarsinnaavoq, tassa imaappoq inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussat avataanni nunap aqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut anguniarneqarlutik. Taamaattumik isumalioqatigiissitap sulinerani Danmarkip aamma Kalaallit Nunaata akornanni aningaasaqarnikkut attuumassutinut naleqqiullugu pisinnaasut sukumiisumik peqqissaartumillu eqqarsaatigineqartariaqarput. Aqqut sorleq malinneqassasoq pillugu aalajangiineq apeqqutaatinnagu aningaasaqarnikkut pissutsit suut taakkununga siunissamut atuukkumaarnersut annertuumik innuttaasunit soqutigineqarumaartoq naatsorsuutigisariaqarpoq.

Namminersornerup eqqunneqarneranut atatillugu Naalagaaffillu isumaqatigiissutigineqarpoq danskit ataatsimoortumik tapiissutaat Namminersornerup eqqunneqarnerani aalajangersimasuulissasut, siunissamilu danskit akigititaat malillugu akinut akissarsianullu naleqqersuut malillugu iluarsineqartassasut. Tamatuma kingorna ataatsimoortumik tapiissutit akitigut akissarsiatigullu ineriartornermut tamakkiisumik malinnaajunnaarsimapput.

Aamma avaqunneqarsinnaanngilaq Danmarkip aamma Kalaallit Nunaata akornanni maannakkut aatsitassanut peqqussut pillugu apeqqummik inatsisinik tunngaviusussanut isumalioqatigiissitap suliarinnittussaajumaarnera.

Kalaallit nunaata nunataani kisimiilluni oqartussaanimik siunissami atortitsineq aamma sammineqartussatut naleqquppoq. Ullumikkut Kalaallit Nunaat danskit erfalasuaata ataaniippoq, kingumullu naalagaaffinni iligiinni NATO-mi ilaasortaalluni. Kalaallit Nunaata piginnaasatigut, innuttaqarnermigut aningaasaqarnikkullu nammineq sakkutooqalersinnaananeranut periarfissaqarnera imaaliallaannarluni takorlooruminaappoq. Nunalli killeqarfiinik siunissami kisimiilluni naalagaanimik illersuineq pillugu nunanik allanik Kalaallit Nunaat iligisaqarnissaa takorlooruminarnerulluni. Maannakkut

aaqqissuussineq aamma atatiinnarneqarsinnaavoq. Kalaallit Nunaata inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussat avataaniinnissaq toqqassappagu kisimiilluni naalagaanermik siunissami illersuinissaq qanoq ingerlanneqassanersoq apeqqutini pingaaruteqarpoq.

Sammissaq alla annertuumik kinguneqartitsisinnaasoq tassaavoq nunamut nunallu iluanut inuit ataasiakkaat piginnittussaataitanerat pillugu apeqqut. Ullumikkut Danmarkimi nunanilu allani, tassunga ilaatigut ilaalluni USAmi atugaasutut Kalaallit Nunaanni nunamut inuttut piginnittussaataanngilagut. Ullumikkut nunaminertamik tunineqarneq nunaminertamik tunineqarnikkut pisarpoq. Nunaminertamik taamatut tunineqarneq piffissap tunineqarfiusup atuunnerani ”atukkiussaannaavoq”, pisullu ilaanni piffissamut naassaanngitsumut, nunaminertamut atuisinnaatitaanermut piumasarineqartut malinneqarpata. Taamatut atuisinnaatitaaneq ullumikkut pisortanit aqunneqarpoq.

Assersuutigalugu nunamut aamma kalaallit nunaanni nunap iluanut inuttut namminertut piginnittussaataitanerup atulersinneqarnissaa siunniunneqassappat, taava ullumikkutut ataatsimoorlutik inuiaqatigiinni iluaqutissagut innuttaasunit iluaqutissatut pisiarineqalersinnaallutillu tuniniarneqarsinnaalissapput. Tamanna aamma inuiaqatigiinni pisuut aamma pisuujunnginnerusut akornanni pitsaasumik ajortumillu nikinganermik annertusiartortitsissaaq. Nunaminertanik pitsaanerpaanik inissisimasunik piginnittut taamaalillutik ullumikkutut iluanaaruteqarnissamut periarfissarinngisaanngitsumi tassanngaannartumik annertuumik iluanaaruteqarfigilersinnaalissavaat, aamma illunik pisinissaq tuniniaanissarlu eqqarsaatigilerlugu. Taamaattumik nunamut nunallu iluanut inuttut piginnittussaataitaneq pillugu apeqqut tassaavoq apeqqut Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiit aningaasaqarneranni inuillu aningaasaqarneranni annertuumik kinguneqartitsisinnaasoq.

Qulaani naatsumik tikillatsiarneqarput apeqqutit annertooujussuit ilai inatsisinik tunngaviusussanut isumalioqatigiissitami ilaasortanit misissorneqarsinnaasut qulaajaaffigineqarsinnaasullu. Assersuutit eqqaaneqartut tamarmiunngillat, kisiannili apeqqutaallutik ajornartorsiutaallutillu isumalioqatigiissitap sulineranut ilaasinnaasut.

9. Eqikkaaneq

2015-imi aalajangiiffigisassatut siunnersuut ataani allassimasutut qulequtaqartoq Inatsisartunut akuerineqarpoq:

Naalackersuisut peqquneqarput Kalaallit Nunaata Tunngaviusumik inatsisissaa pillugu Isumalioqatigiisitamik pilersitsinissaq pillugu nalunaajaammik 2016-imi Inatsisartunut saqqummiusseqqullugit taamaaliornikkut Namminersorlutik Oqartussat qulaajakkamik tunngaveqarlutik Kalaallit Nunaata Tunngaviusumik inatsisissaa pillugu Isumalioqatigiisitamik pilersitsisinnaassammata.

Nassuiaat manna tassaavoq nassuiaammik saqqummiusisoqarnissaanik Inatsisartut aalajangiiffigisassaattut siunnersuutip naammassineqarnera, inatsisinut tunngaviusussanut kalaallit isumalioqatigiissitaannik pilersitsisinnaaneq pillugu Inatsisartut aalajangernissaannut tunngavissisussaq. Taamaaliortoqarpoq Inatsisartut aalajangersinnaanerarat sioqqullugu aalajangiinissamat tunngavissaq nukittorsarniarlugu. Nassuiaat manna taamaalilluni inatsisissanut tunngaviusussanut kalaallit isumalioqatigiissitassaannik pilersitsinissaq pillugu oqallinnermi tapertaasussaq.

Oktober 2011-imi aalajangiinerminni Inatsisartut paasitereerpaat kalaallit nunaata aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik piareersaaneq inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitami ingerlanneqartariaqartoq – aalajangiineq 2015-imi Inatsisartunit uppersarneraqqittoq. Taamaalilluni nassuiaammi matumani tunngavittut piumasagaataavoq inatsisinut tunngaviusussanut kalaallit isumalioqatigiissitaa qanoq pilersinneqarsinnaanersoq nassuiarneqassasoq. Taamatut isumalioqatigiissitami ilaasortassanik toqqaanissamat qinersinissamulluunniit piumasagaatit pillugit, nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik suliaqarnissamat piffissat atugassarititaasut imaluunniit nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik allataqarneq pillugu namminermi erseqqittuliortoqanngilaq.

Inatsisinut tunngaviusussamik isumalioqatigiissitaa assigiinngitsorpassuartigut katitigaasinnaavoq, aallaaviatigut eqqortumik imaluunniit kukkusumik periuseqanngilaq. Taamaallaalli nunami inuiannullu pineqartuni naalackersuinikkut aaqqissuussinermik allaaserinniffiusussami annerusumik annikinnerusumilluunniit tulluartunik peqarpoq.

Isumatusaarnerusinnaavoq piffissami siusissumi erseqqissunik inatsiseqarluni, eqqarsaatigilluarneqarsimasunik tulluarsarneqarsimasunik akuerisaasunillu erseqqissunik tunngavilimmik naalagaaffimmik inatsisit tunngavigalugit naalackersugaasumik

pilersitsinissamut inissiinissamillu naalagaaffik nutaanngortusaaq immikkut suliniuteqarpat. Tamanna nunamut patajaallisaanertut sunniuteqassaaq, allatigullu pissutsit allanngorsimangippata, nunani tamalaani inuiaqatigiinnit tamanna pitsaasumik isigineqassalluni.

Nassuiaatip matuma suliarineqareernerata kingorna nunap aqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik sulineq aallartinneqassasoq Inatsisartut aalajangerpata, suli ilimanngilaq naalagaaffittut namminiilivissutut namminerlu aalajangiisinnaasutut Kalaallit Nunaata pilersinneqarnissaa pillugu piffissap ingerlanerani inaarutaasumik aalajangiisoqarumaartoq. Inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussat iluanni atuuttussanik nunap aqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik imaluunniit siunissami naalagaaffimmik namminiilivissumik namminerlu aalajangiisinnaasumik pilersitsinermi atuuttussamik nunap aqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik allattoqassasoq inuit kalaallit aalajangerpassuk tamanna inatsisilerinermi patajaallisaasutut pissutsit pillugit tunngavissamik pilersitsinermi alloriarneq siulliussaaq.

2011-imi isumaliutissiissummi inassutigineqarpoq Kalaallit Nunaata aqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut immikkoortunut marlunnut piffissani marlunni assigiinngitsuni atuuttulerfissalerlugit suliarineqarnissaat nassuiaammi aamma naliliivigineqassasoq ataatsimiititaliamit kissaatigineqarpoq - taamaalilluni Kalaallit Nunaata aqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut Namminersornerup ataani atuuttussat danskit inatsisaannut tunngaviusunut tapiliussat pigilissallutigit tamatumalu peqatigisaanik immikkoortumik ilaa Kalaallit Nunaat namminiilivippat atuutilersussat suliaralugit, 2015-imi isumaliutissiissummi oqaaseqatigiinnut taakkununga innersuussisoqarpoq, aamma ”immikkoortut marluk” pillugit kissaateqarneq 2015-imi isumaliutissiissutip inassuteqaataani allassimanngikkaluartoq, kissaatigisaq nassuiaammi tikinneqassaaq.

Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitaq pillugu inatsisilerinikkut sulinikkullu pissutsit kisimik eqqarsaatigineqartussaangillat. Nunap aqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusunut suliaqarneq naalagaaffiup inatsisitigut aqqissuuneranut ullut ilaanni tunngaviusinnaasup ineriartortinnerani oqaluttuarisaanermi pingaaruteqartumik suliassaavoq. Tamanna naalagaaffimmi inatsisilerinikkut sulinerinnaq qaangerlugu siunnerfeqarpoq, aamma inuiaqatigiinnut kalaallinut iluaqutaanissat eqqarsaatigalugu iluaqutaasumik pissutsit pingaarutillit qaammarsaanermullu tunngasut peqataatinneqarlutik. Kingunissaq eqqarsaatigineqassaaq, tassa nunap aqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut pilersinneqarnerinut paasissutissarsiffiit pingaarnerusut aamma nunap aqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni aalajangersakkat kingornatigut nassuiarneqarnissaannut iluaqusiisussanik eqqarsaasersuutit inuiaqatigiinnit kalaallinit iluaqutigineqarnissaat pingaarmit.

Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitaq pilersinneqassappat, tamanna Inatsisartuni aalajangiineq tunuliaqutaralugu pissaq, naluneqanngitsutut tassaniillutik kalaallit nunaanni innuttaasut qinigaat sinniisut. Taamaalilluni Inatsisinut Tunngaviusussanut Isumalioqatigiissitamik pilersitsinissaq pillugu aalajangiineq inuit oqartussaaqataanerannik tunngaveqassaaq aamma suliassap ingerlannissaanut eqqortumik piginnaatitaassallutik.

Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitami ilaasortat aamma siulittaasoqarfik siunnersuutigineqarpoq tassaassasut Inatsisartuni ilaasortat, taamaattumillu inatsisinut tunngaviusussanut missingiutip imaanut tunngatillugu kimilinnik aalajangiinissamut taakku piginnaatitaanissaat pingaaruteqartumik kaammattuutigineqarluni. Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitami ilaasortat, siulittaasoqarfik ilanngullugu, Kalaallit Nunaanni Inatsisinut Tunngaviususunut inaarutaasumik missingiutip innuttaasunut saqqummiunneqarnissaanut piginnaatitaapput.

Apeqqutit pingaarutillit pillugit inuit taasisinneqarsinnaanerannik Inatsisinut Tunngaviusussanut Kalaallit Isumalioqatigiissitaat periarfissaqassasoq eqqarsaatigineqarsinnaavoq, isumalioqatigiissitamiit taamatut kissaateqartoqarneranut Inatsisartut isumaqataappata. Assersuutigalugu tunngaviusumik apeqqutit 5-15-it innuttaasunut akisassanngortinneqarsinnaapput. Tamatuma nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingersuutip ilusilersornerani toqqaannartumik piumasarineqartumillu innuttaasut annertunerusumik peqataalersissavai. Kingornatigut piviusumik illersorneqarsinnaassaaq sulinerup ingerlanerani innuttaasut tusaaneqarsimasut. Tamanna pingaaruteqarpoq.

Nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussatut siunnersuutip kimeqartumik Inatsisartuni suliarinissaanut pisariaqarunnaarnissaanut nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik sulinermi Inatsisartuni ilaasortaqaatitik naammattumik ilaatinneqarnermik misigitinnissaannut isumalioqatigiissitami ilaasortat peqataanissamut nammineq aalajangiisussaapput. Pissutsit allanngorsimangippata inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitaq tassaassaaq nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut siunnersuummi aalajangersakkanik sukumiinerpaamik suliarinniffiusimasussaq.

Nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingiut allanneqassaaq. Suliassap taassuma suliarinerata annertunerpaartaa allattoqarfimmit isumagineqassaaq. Isumalioqatigiissitap siullermiit naggataamik ataatsimiinnermini atugassaminik allattoqarfimmi ikiortissaminik taamaattumik atorfinitsitsissaaq.

Aallaaviatigut taamaattumik Kalaallit Nunaanni Inatsisinut Tunngaviusussanut Isumalioqatigiissitap sulineranut piffissaq ukiut pingasuunissaat siunnersuutigineqarpoq, sulinerup sivitsorneqarsinnaaneraniq periarfissiisoqarluni. Ukiunit taakkunanit pingasunit, naatsorsuutigineqarsinnaavoq ukiup affaa siulleq allattoqarfimmik pilersitsinermut inunnillu atorfinitsitsinermut atornerqarumaartoq, tamannalu isumalioqatigiissitap siullermeertumik ataatsimiinnissaanut tunngaviusussaalluni. Ukiup affaata aappaa isumalioqatigiissitami inissititernermut, sulinissap aaqqissuuneranut aamma nunap aaqqissuussaanageranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut sulinerup aallartisarneranut atornerqassaaq. Ukiut affaasa pingajuanni ataatsimeersuarneq ingerlanneqarsinnaavoq, tamanna isumalioqatigiissitami aalajangerneqarsimappat. Saqqummiussisussat ilangussaat sulinerup ingerlaqqinnerani atornerqarsinnaassappata taakku sapinngisamik piaarnerpaamik ilangunneqarnissaat eqqarsaatigisariaqarpoq, aamma ukiut affaasa sisamaanni imaluunniit ukiut affaasa tallimaanni, apeqqutit tunngaviusut pingartitallu pillugit inuit taasitinneqarsinnaapput (tamanna isumalioqatigiissitami iluaqutaasinnaasutut isigineqarpat aamma Inatsisartut tamatumunnga isumaqataassappata). Ukiut affaasa tallimaasa ilaani aamma ukiut affaasa arfernat tamaat nunap aaqqissuussaanageranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingiut, kiisalu tassunga atasoq isumaliutissiissut naammassineqassapput.

Savalimmiut nammineq nunap aaqqissugaanageranut aqunneqarneranullu maleruagassatut tunngaviusussatut sulineranut atatillugu Inatsisinik Atortitsinermut ministereqarfiup tungaaniit siunnersuutigineqarpoq nunami aaqqissugaanageranut aqunneqarneranullu maleruagassatut tunngaviusussatut siunnersuut Savalimmiut aamma Danmarkip akornanni ataatsimoorluni naammassiniarneqarnissaat Savalimmiuni aamma Danmarkimi oqartussat qulakkiissagaat. Tamanna isumaqarpoq nunap aaqqissugaanageranut aqunneqarneranullu maleruagassatut tunngaviusussatut missingiutaani aalajangersakkanut siunnersuutit Savalimmiut aaqqissuussaanageranut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusussani inissisimanerat pillugu nalornisoortitsisumik inissisimasoqannginnissaa pillugu iluarsaanneqassasoq.

Inatsisilerinermut atasumik taaguut 'naalagaaffeqatigiit' siunissami inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussat qaangerlugit atornerqarsinnaanersoq tamatigut eqqarsaasersuutigineqarsinnaavoq. Ullumikkulli pissutsit taamaatsillugit "naalagaaffeqatigiinnermut sinaakkusiussat" qanoq annertutiginerannik nalornissuteqarneq qanganisarpalunnerusumik inatsisilerinikkut paasineqarsinnaavoq, imatut nipeqartillugu naalagaaffeqatigiinnermut sinaakkusiussat tassunga atatillugu inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussatut paasineqassasoq. Qanorluunniit pisoqaraluarpat Inatsisinik Atortitsinermut ministereqarfiup paasinninnera siunnersuineralu danmarkimi naalakkersuisunit tusarniarneqartussaavoq.

Danmarkimi naalackersuisut eqqarsaatigalugit inatsisit tunngaviusut danmarkimi naalackersuisunut isumasiornissaanut Inatsisunik Atortitsinermut ministereqarfik piginnaatitaavoq. Tassunga ilanngullugu inatsisinut missingiut inatsisinut tunngaviusunut atuuttunut akerliunersoq pillugu naalackersuisut siunnersorneqarneri. Missingiut inatsisinut tunngaviusunut atasumik atuunnissaa aamma naalagaaffeqatigiinnermut sinaakkusiussat iluaniinnissaa kissaatigineqarpat inatsisit oqaasertassaanik Inatsisunik Atortitsinermut ministereqarfiup atuaanera paasinninneralu pimoorunneqartariaqarpoq. Taamaattumillu aamma siunnersuutigineqarluni suleriaaseq "2.a immikkoortut marluk" Inatsisartunit toqqarneqassappat taava nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik kalaallit sulineranni Inatsisunik Atortitsinermut ministereqarfik ilanngutitinneqartariaqarpoq. Kalaallit naalagaaffiannut namminersortumut – periarfissaq "2.b" - atuuttussamik nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusussat pineqassappata kaammattuut taanna atuutissanngilaq.

Nassuiaammi matumani Inatsisartunit qinigassat inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitamut suleriaasissat marluk saqqummiunneqarput. Suleriaaseq, "2.a immikkoortut marluk", inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussat iluanni atuussinnaasunik aalajangersakkanik imaqartumik nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingiuteqarfiusoq, aamma inuiaat kalaallit namminerisaminnik naalagaaffimmik pilersitsippata kingusinnerusukkut atuutilersinneqarsinnaasumik allanik aalajangersagaqartoq. Suleriaaseq alla, "2.b" nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingiuteqartoq, tassani siunertaa inuiaat kalaallit namminerisaminnik naalagaaffimmik pilersitsippata atuutilersinneqartussaq.

1), inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussat iluanni atuuttussanik nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusunik allataqarnerup aamma 2), namminiilivinnermut atatillugu atulersinneqartussamik aalajangersakkanik imaluunniit nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusunik allataqarnerup akornanni assigiinngitsoqarnera annertuujuvoq.

Immikkoortut ilai pisup siulliup iluani inatsisiliorfigineqarsinnaassannngillat, aappaanili inatsisiliorfigineqarsinnaallutik. Pisuni allani oqaasertaliussap ilusaa apeqqutaalluinnassalluni. Nassuiaammi matumani suup iluani inatsisiliorfigineqarsinnaanersoq aamma suut iluanni inatsisiliorfigineqarsinnaanngitsoq qulakkeerinissaq ajornarpoq. Suliassaqarfiit Namminersorlutik Oqartussanit tiguneqarsimasut, aallaaviatigut nunap nunamut innuttaasunullu aalajangersagalorsinnaatitaananeranut aalajangersakkanik piareersaasoqarsinnaavoq – naalagaaffiup nammineq aalajangiisinnaanera sillimaffigalugu. Aalajangersakkap inaarutaasumik oqaasertalerneranik – aalajangersakkamilu pineqartumi aalajangersakkat allat sorliit tassunga atatillugit paasineqassanersut pillugit inatsisilerinikkut nalilersuisoqartassaaq. Inatsisilerinikkut naliliisoq naggataatigut tassaassaaq Inatsisunik Atortitsinermut ministereqarfik, naalagaaffeqatigiinnermut sinaakkusiussat iluanni nunap

aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut imaluunniit aalajangersakkat atuutissappata.

Pingaarnertigit sinaakkusiussat taakku naalagaaffinni amerlanerni nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni aalajangersarneqartarput. Naalagaaffik kinaluunniit naalagaaffiup allap inatsisinut tunngavisai atorsinnaanngilai, kisiannili naalagaaffik naalagaaffiup allap nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassaanit tunngaviusunit isumassarsinnaalluni, taakku tulluarsarsinnaallugit aamma namminerisamik nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusunut tulluarsarsinnaallugit. Kalaallit Nunaannut nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusussat akuerinagit Kalaallit Nunaata naalagaaffittut namminersortutut piviusunngortinneqarnera takorloorneqarsinnaavoq. Oqallisigineqarsinnaallunili tamanna silatusaarnerunersoq. Kalaallit Nunaat nunat killiit eqqarsartaasianni ”nunaavoq nutaraasoq”, nunamilu nutaraasumi ineriartornermi patajaallisaalluni suliniutit tamarmik ilimannarlunni isumatusaartumik aningaasaliinerussasut.

Tunngaviusumik eqqaaneqassaaq nuna inuiaallu sulluunniit namminerisaminnik immikkut pissuseqarmata – pissuseqarmata, ilisarnaateqarmata aamma inuunermi atukkaminnik atugaqarmata. Pissuserisat ataasiakkaat immaqqa namminermi kisiartaanngillat, kisiannili pissuserisanut allanut atatillugu asseqanngitsumik ataqatigiissusermik pilersitsisarlutik – nuna asseqanngitsoq, inuusaaseq asseqanngitsoq aamma inuiaat asseqanngitsut. Tamanna nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanit tunngaviusussanik inerneqartarpoq, tamannalu aamma inuiannut kalaallinut allaanerusussaanani.

Soorlu siusinnerusukkut ersersinneqareersoq kalaallit nunaanni pissuseq immikkuullarissaq alla tassaassaaq innuttaasut peqataaffigisannik inuit oqartussaaqataallutik nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik sulinermi Kalaallit Nunaat ingerlataqanngisaannarnikummat.

Siunissami nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik sulinermi qitiusussaq pingaarutilik tassaajumaarpoq inuiaat kalaallit sulinerup ingerlanerani tusaaniarneqarnerminnik misigisaqarsimanagerat. Nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut kalaallit pigisaattut misigisaqarneq taamaalilluni ”nammineq allassimasatsit” misigisaqarnermik nukittunerulersitsissaaq. Tamatuma akuerisaaneri nukittorsassavaa, pingaaruteqarlutillu.

Piareersarneqarluarsimasumik naammassineqarluarsimasumillu nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusunik suliaqarsimaneq kalaallinit tunngaveqartoq aqunneqartorlu namminerisamik oqaluttuarisaanermik ilisimasaqarfiusoq, angusaqarusunneq, eqqarsaatit aalajangiinerillu pissutigalugu nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut kalaallinit pigineqalersissavai. Tamanna

pinngitsoorani isumaqanngilaq nunap aaqqissuussaananeramik aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni suulluunniit ilaatinneqartut isumassarsiatsialaassasut nutaajullutillu. Kisianni kalaallit nunaannut atatillugu sulinerup ingerlanera, eqqarsaasersuutit eqqarsaatillu, oqallinnerit, tunngavigisat, pingaartitat, angusaqarusunnerit aalajangiinerillu nutaaliernerussapput (uani kalaaleq allanneqartillugu pinngitsoorani inuiaassutsikkut inunnut taamaallaat innersuussisoqanngilaq – aamma kalaaleqarpoq inuiaassutsikkut allamik tunuliaqutaqartunik).

Pituttugaanngitsumik atassuteqarnermik aaqqissuussineq tassaavoq aaqqissuussineq FN-imi akuerineqarsimasoq, Kalaallit Nunaat namminiilivinnissamut toqqaassappat eqqarsaatigineqarsinnaasoq. Tassa imaappoq pituttugaanngitsumik atassuteqarneq tassaavoq naalagaaffittut namminiilivinnissamut inissisimanermut qaninnerpaatut aaqqissuussinerusinnaasoq. Taamaalilluni matumunnga atasumik eqqarsaatigineqarsinnaalluni, aammalumi namminersornermut inatsimmut atatillugu eqqaaneqarluni.

Pituttugaanngitsumik atassuteqarneq tassaangilaq naalagaaffiit akornanni pissutsinut tunngasumik maleruagassatigut taaguutaasoq, aamma aaqqissuussinerit ”pituttugaanngitsumik atassuteqarnertut” taaneqartut assigiiaartuunngitsut. Maannakkulli naalagaaffimmi suleriaatsimik misissuineq aallaavigalugu paasineqarsinnaalluni taamatut aaqqissuussinerit ullumikkut ilaatigut ataatsimut ilisarnaateqartut. Aaqqissuussinerit taamaalillutik isumaqatigiissutaapput (naalagaaffiit isumaqatigiissutaat tunngavigalugit) aamma annerusumik naalagaaffiit akornanni isumaqatigiissutigineqartarlutik. Peqataasut tamarmik immikkut naalagaaffiup aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassaqarput tunngaviusunik, kisiannili naalagaaffiup atassuteqartup suliassaasa ilai naalagaaffimmit allamit isumagineqarlutik. Oqaluttuarisaanermi pituttugaanngitsumik atassuteqarluni aaqqissuussinerit assigiinngitsut annerusumik avissaarniarluni sulinerup ingerlanerani atorneqartarlutik.

Qulaani allassimasut isumaqarput siusinnerusukkut nunasiaasimasoq naalagaaffiup nunasiaqarsimasup aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassaasa tunngaviusut ”iluaniikkunnaarsimavoq”, kisianni namminerisaminik peqarluni. Kalaallit Nunaannut aamma Danmarkimut tunngatillugu tamanna isumaqarpoq Kalaallit Nunaata inatsisinut tunngaviusunut ilaajunnaarnera, kisiannili namminerisaminik atuuttunik naalagaaffiup aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassaqarluni tunngaviusunik. Danmarki eqqarsaatigalugu inatsisit tunngaviusut suli atuupput, aamma Kalaallit Nunaat aamma Danmarki naalagaaffittut isumaqatigissuteqassaaq, tassani nunat taakku marluk akornanni suleqatigiinneq erseqqissarneqarluni. a) pituttugaanngitsumik atassuteqarnerup aamma b) tamakkiisumik namminersornerup akornanni assigiinngissut ingasaallugu oqaatigalugu assingaa: a) naalagaaffik mikinerusooq namminersortoq, naalagaaffimmik anginerusumik allamik pisortatigoortumik suleqateqartoq, kingullertut taaneqartup piginnaasatigut peqqussuteqartumik siuliani taaneqartunik suliassaqarfinnik isumaginnittuulluni, aamma b)

naalagaaffiup nutaap nammineerluni namminersulernerup nalaani suliassa qarfiit tamaasa isumagalugit.

Pituttugaanngitsumik atassuteqarnermik isumaqatigiissut pisunut ataasiakkaanut naleqqussarneqarsinnaavoq, tassa nunarsuarmi pissutsit assigiinngitsuuneri akuerineqarnikummata.

Pituttugaanngitsumik atassuteqarnermik inissisimaneq annerusumik minnerusumilluunniit ataavartumik aaqqissuussinertut isigineqarsinnaavoq piffissakkaartut isumaqatigiissutigineqartut malillugit nutarterneqartarluni. Aaqqissuussineq tassaasinnaavoq ineriartortinneqartoq taamaalilluni qeqertap pituttugaanngitsumik namminerisamik atassuteqartup nammineq piginnaasami ineriartornera naapertorlugu piginnaasanik amerliartuinnartunik tiguisarluni. Peqataasut marluullutik piunasaqaatit erseqqinnerusumik isumaqatigiissutigineqarsimasut malillugit isumaqatigiissut atorunnaarsinnaassavaat, tamatumalu kingorna naalagaaffiit tamakkiisumik namminersortuusut marluulerlutik.

Kalaallit Nunaata namminiilivinnissaata piviusunngortinnissaanut pissutsit pillugit Kalaallit Nunaata aamma Danmarkip akornanni inaarutaasumik isumaqatigiinniarnernut atatillugu isumaqatigiinniarnarit sioqqullugit Naalakkersuisunut piginnaatitsissutip tungaanut inuit oqartussaaqataaneranni sulineq taanna pingaarutilik maleruagassani atuuttuni allaaserineqarsimanngilaq. Namminiilivinnissaq pillugu danskit naalagaaffiannik isumaqatigiinniarnissat sioqqullugit inuit taasitinneqarsimanersut namminersornermut inatsisip ingerlaannartumik malitsiginngilaa. Namminersornermut inatsit naapertorlugu danskit naalakkersuisuisa aamma Naalakkersuisut akornanni isumaqatigiinniarnarit inernerata inissinneqarnerata kingorna inuit taasitinneqarnissaannik ”taamaallaat pisariaqartitsivoq”.

Pisumi tassani Naalakkersuisut isumaqatigiinniarnernut piginnaatitaanissaanut aallartitsinissaannullu uku tunngavigalugit tunngavilersuisoqarsinnaavoq:

A) Danmarkimi naalakkersuisunik isumaqatigiinniarnernik aallartitsinissamut Naalakkersuisut piginnaatitaanissaat pillugu Inatsisartuni aalajangiineq,

B) Inatsisartunut qinersineq naammassineqartoq kingulleq namminiilivinnissaq pingaarnertut sammisimappagu. Qinersinermi namminiilivinnissamut isumaqatigiinniarnarit aallartinneqarnissaat pillugu naalagaaffimmut saaffiginnittoqarnissaa pillugu qineqqusaanermi neriorsuisoqarsimamera, aamma qinersinerup inernerata namminiilivinnissamut tapersersuisut qinersinermi ajuaanermikkut apeqqummut erseqqissumik akissuteqarlutik.

C) Naalakkersuisut piginnaatitaanerata nukittunerussaaq, isumaqatigiinniarnarit sioqqullugit Kalaallit Nunaata namminiilivinnissaa pillugu isumaqatigiinniarnarit aallartinnaannut innuttaasunit immikkut piginnaatitsilersumik inuit taasitinneqarsimappata. Inuit taasitinneqarnerannik ingerlatsinissaq pillugu aalajangiineq inatsisartut inatsisaasigut pisariaqarpoq, aamma Inatsisartunut qinersinermi qinersisinnaanermik maleruagassani

atuuttuni tunngaviit aallaavigalugit pisariaqarluni. Inuit taasitinneqarneranni sammisami namminiilivinnissaq kissaatigineqarnerisq innuttaasunut apeqquummik imaqarsinnaavoq, aamma danmarkimi naalackersuisunik isumaqatigiinniarnert aallartissinnaanerit Naalackersuisunut piginnaatitsisoqarluni.

Tulliuppoq, namminersornermut inatsimmi saqqummiunneqartutut sulinerup ingerlasinnaanera, immikkoortulersorneqarsimasoq, nassuiaammi matumani allaaserineqartoq.

Namminiilivinnissap tungaanut aqut Kalaallit Nunaannut ukiorpassuarni ingerlanneqassaaq, tamannalu aamma naalagaaffinnut namminersortunut kisimiillutillu naalagaasunut arlalissuarnut aamma taamaassimalluni. Inuttaasut piumassuseqarnerat kiisalu politikikkut piumassuseqarneq, Kalaallit Nunaata aamma Danmarkip akornanni isumaqatigiinniarnert qanoq artornartiginerit ataqatigiissillugit, sulinerup qanoq siviutiginissaanut aalajangiisuussapput. Tassaniipporlu malinneqarsinnaasoq isumaqatigiinniarnert illuatungerit imminnit piumasaqarneruppata, taava isumaqatigiinniarnert aamma sapernerulissapput, tamatumalu malitsigisaanik siviunerussallutik.

Inuiaqatigiinni inatsisini pingaarnepaajusutut nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni inatsisit allat allanngortinnerit akuerineqarnerinullu maleruagassat allasimasariaqarput, aamma nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni aalajangersakkat allanngortinneri akuerineqarnerilu pillugit.

Nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut tassaapput inuiaat inuit inatsisitigut illersugaanerannik pingaartitsisunut pingaarutilittut ilaasut – naalagaaffik inatsisit tunngavigalugit naalackersugaq. Taamaattumik nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut imatut ilusilersorsimassapput taamaalillutik taakku maannakkut siunissamilu kinguaariinnut atorneqarsinnaallutillu aalajangersimasumik aallaaviullutik.

Nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut soorunami piffissamiit piffissamut allanngortinneqarsinnaassapput, tamanna kinaassusersiunngitsumik sakkortuumik pisariaqartitsilerpat. Kisianni, nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni allanngoneq taamaallaat qaqutigoortumik pisariaqarpoq.

Nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassai tunngaviusut taamaattumik pingaarnertigut nalinginnaasumillu ilusilersorneqartariaqarput, taamaalilluni siunissami inatsisilerinikkut ajornartorsiutaasinnasut, aamma nunap aaqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut akissutigisinnasai isumasiuisoqarneratigut aaqinneqarsinnaallutik.

Qanorluunniit pisoqaraluarpat Kalaallit Nunaannut nunap aqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut inuiaat kalaallit aamma inuiaat kalaallit Inatsisartuni sinniisussatut qinigaat peqataatinnagit akuerineqarsinnaassanngilat. Naggataatigut minnerunngitsumillu, aamma nunani avannarlerni ileqqut inuillu pingaartitaat naapertorlugit, kalaallit nunaata aqqissuussaananut aqunneqarneranullu maleruagassat tunngaviusut akuerineqarneri inuiannit kalaallinut toqqaannartumik akuerineqartussaallutik.

10. Inatsisinut tunngaviusussanut kalaallit isumalioqatigiissitaannut suliassamut tunngavissiassamut missingiut ataatsimoortoq

Oqaasertassanut siunnersuut 1:

”Kalaallit Nunaata aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik piareersaasoqarnissaa Inatsisartunit Naalakkersuisunillu kissaatigineqarmat, inatsisinut tunngaviusussanut kalaallit isumalioqatigiissitaannik pilersitsisoqarpoq. Isumalioqatigiissitaq katiterneqassaaq politikikkut amerlasuunit sinniisuuffigineqartumik isumalioqatigiissitaq kissaatigineqarluni, partiit allanut naleqqiuttumik sinniisoqarlutik. Inuit kalaallit aamma Kalaallit Nunaat pillugu suliambut ilisimasaqarnek aamma piukkunnaateqartumik paasisimasaqarnek aamma nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingersuusiortuni sulinermut ilaatinneqassaaq. Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitaq Kalaallit Nunaata aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingersuusiussaaq, isumalioqatigiissitap suliani naammassippagu tamarmiutillugu saqqummiunneqartussaaq.”

Oqaasertassanut siunnersuut 2.a:

”Isumalioqatigiissitaq immikkoortunut marlunnut piffissani marlunni assigiinngitsunut Kalaallit Nunaata aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik siunnersuusiussaaq, nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusussani immikkoortup ilaa siulleg namminersornerup nalaani atuutilersinnaalluni aamma Kalaallit Nunaat eqqarsaatigalugu danskit inatsisinut tunngaviusunut tapiliussaalluni, danskit naalagaaffiata sinaakkusiussaasa iluanni. Nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut immikkoortup aappaa Kalaallit Nunaat inatsisinit tunngaviusunit aamma danskit naalagaaffiannit anippat kalaallillu inuit namminerisaminnik naalagaaffimmik namminiilivissumik pilersitsippata aatsaat atulersinneqassaaq.

Nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingersuusiami inatsiseqarfiusup assinganut allanik aalajangersakkanik piareersaasoqassanersoq isumalioqatigiissitap nammineq nalilerlugulu aalajangissavaa. Taamaalilluni nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni immikkoortup assigani piffissami danskit naalagaaffianiinnerup nalaani atuuttunik aalajangersagaqarluni, aamma aalajangersakkat nutaat aatsaat namminiilivittoqalerpat taarsiullugit atuutilernissaannut piareersimallutik.

Imaluunniit assersuutigalugu nunap aaqqissuussaananeranut aqunneqarneranullu maleruagassani tunngaviusuni immikkoortunut ataasiakkaanut tamanut ataasiinnarmik aalajangersagaqarluni. Aalajangersakkat ilai piffissami danskit naalagaaffianiinnerup nalaani atuutissapput, aalajangersakkallu sinneri Kalaallit Nunaat namminiilivippat atuutilissallutik.”

Oqaasertassatut siunnersuut 2.a.+:

”Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitap kalaallit nunaata aaqqissugaaneranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik sulineranut Inatsisinik Atortitsinermut ministereqarfik peqataatissavaa, taamaalilluni nunap aaqqissugaaneranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut aalajangersakkanut missingiussat ingerlaavartumik Inatsisinik Atortitsinermut ministereqarfimmit nalilersorneqarsinnaaneri qulakkeerneqarlutik. Taamaalilluni nunap aaqqissugaaneranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingiutip imaa inatsisini tunngaviusuni sinaakkusiussat iluaniissinnaaneri qulakkeerneqarluni. Inatsisinik Atortitsinermut ministereqarfiup peqataatinnera qanoq ittuussanersoq isumalioqatigiissitap aalajangissavaa.”

Oqaasertassanut siunnersuut 2.b:

”Isumalioqatigiissitap Kalaallit Nunaata aaqqissuussaaneranut aqunneqarneranullu maleruagassanik tunngaviusussanik siunnersuusiussaaq, ullormi Kalaallit Nunaat naalagaaffittut namminiilivilerpat atuutilertussanik. Isumalioqatigiissitap nunap aaqqissuussaaneranut aqunneqarneranullu maleruagassanut tunngaviusussanut missingersuusiussaaq, tassani siunertaq tassaassalluni kalaallit nunaata naalagaaffittut namminiilivissoq namminerlu aalajangiisnaasoq pillugu inatsisitut pingaarnepaatut inuit oqartussaaqataanerisigut akuerineqartussaaq.”

Oqaasertassanut siunnersuut 2.b.+:

”Kalaallit Nunaata namminiilivinnera atuutilerpat Kalaallit Nunaata naalagaaffimmik allamik pituttugaanngitsumik atassuteqalersinneranik periarfissiisumik inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitap aalajangersakkanut missingersuusiussaaq.”

Oqaasertassanut siunnersuut 3:

”Isumalioqatigiissitap sulinini nammineq aaqqissuutissavaa, tassunga ilanngullugu suleqatigiissitanik pilersitsisoqarsinnaanera. Isumalioqatigiissitap sulinermi atugassaminik kalaallit nunaanni qitiusumik allaffissuarmiit, kalaallit nunaanni inuiaqatigiinnit aamma Kalaallit Nunaata avataanit immikkut ilisimasalinnik paasisutissanillu pissarsiniarsinnaavoq – aalajangersimasunik suleqataagallartussanillu.”

Oqaasertassanut siunnersuut 4:

”Naalakkersuisut isumalioqatigiissitami ilaasortassanik X-inik amerlassuseqartunik toqqaassapput, partiinit immikkoortunillu Inatsisartuniititaqartunit inassuteqartoqarneratigut, partiit immikkoortullu Inatsisartuni sinniisoqarnerat naapertorlugu.

Ilaasortassatut inassutigineqartut akornanni, isumalioqatigiissitami kina siulittaasuussanersoq Naalakkersuisuni partii naalakkersuisuni siuttuusooq inassuteqassaaq.

Ilaasortassatut inassutigineqartut akornanni kina isumalioqatigiissitami siulittaasup tulliusanersoq Inatsisartuni illuatungiliuttuni partiit anginersaat inassuteqassaaq.

Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitami ilaasortaq ataaseq qinigassanngorteqqinngippat imaluunniit Inatsisartunut qinersinermi Inatsisartunut qinigaaqqinngippat ilaasortaq isumalioqatigiissitami tunuartariaqassaaq.

Isumalioqatigiissitami ilaasortat avataani soqutigisat apeqqutaatinnagit sulissapput.”

Oqaasertassanut siunnersuut 5:

”Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitamut aalajangersimasunik aggersitanik 2-4-nik Naalakkersuisut toqqaassapput.

Siulittaasoqarfik isumalioqatigiissitamut aalajangersimasunik aggersitanik marlunnik toqqaassaaq.

Allat paasisimasallit tassaasinnaasut pisortani oqartussaqaqarfinniit, soqutigisaqaqatigiit kattuffiinit sinniisut/immikkut ilisimasallit, najukkani qinikkat, inuit isumalluutit allalluunniit siulittaasoqarfiup qaaqusuneratigut isumalioqatigiissitap sulineranut aggersaagallartutut peqataasinnaapput.

Aggersitat naliliinitik aamma oqaasertanut siunnersuutitik/missingiutitik saqqummiussinnaavaat, inatsisinullu tunngaviusussanut missingiut pillugu pissutsit kimillit aalajangiiffigineranni peqataanatik.”

Oqaasertassanut siunnersuut 6:

”Isumalioqatigiissitap sulinermini nunap immikkoortui tamaasa tikissavai. Innuttaasut naapinnissai, eqqarsaasersuutaagallartut saqqummiunnissai aamma isumalioqatigiissitap suliarisaasa tunngaviusumik sammisat pingaaruteqartutigullu eqqarsaasersuutit ilaanut qisuariarnerit pissarsiariniarnissaat isumalioqatigiissitap isumagissuai.

Avataaniit ilisimasanik isumassarsiassanillu pissarsiniarluni ataatsimeersuarnermik aaqquissuussisoqarnissaanik isumalioqatigiissitap aalajangiisinnavaoq, kisianni aamma naalagaaffimmi inatsiseqarnikkut sammisat, tunngaviit pingaartitallu tunngaviusumik attuumassuteqartut aamma oqallisiginiarlugit, aamma tamakku pillugit eqqarsaasersuutit kalaallit nunaanni inunnut annertuutigut ilisaritinneqarneranni peqataanarluni.“

Oqaasertassanut siunnersuut 7:

”Kalaallit Nunaanni innuttaasut tamarmik, tassunga ilanngullugit meeqqat inuusuttullu, tassunga ilanngullugit inuit Inatsisartunut qinersinermi taasisinnaatitaasut, inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitamut siunnersuutiniq saqqummiussinissamut pisinaatitaaffeqarput.

Isumalioqatigiissitami ilaasortat, siulittaasoqarfik aggersitallu aalajangersinnaapput siunnersuut taamatut ittoq isumalioqatigiissitami qaqinneqassasoq, siunnersuut isumalioqatigiissitami suliareqqinneqarnissaanut tulluarpat.

Isumalioqatigiissitaq nittartakkamik pilersitsissaaq, inuit amerlanerit ilaasut innuttaasut siunnersuutitut nassiussaat tassani atuarsinnaallugit.”

Oqaasertassanut siunnersuut 8:

”Isumalioqatigiissitap sulinerani isumalioqatigiissitamik kiffartuussinissamut tulluartumik annertussusilimmik allattoqarfimmik Naalakkersuisut pilersitsissapput. Allattoqarfik aningaasanut inatsimmi Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitap pingaarnertut kontoa aqquutigalugu aningaasalersorneqassaaq.”

Oqaasertassanut siunnersuut 9:

”Killilersugaanngitsumik oqalliffiusinnaasunik apeqquteqarfiusinnaasunillu allanut oqaatigeqqusaanngitsunik ataatsimiinnernik ingerlatsinissamik pissutissaqartumik isumalioqatigiissitaq pisariaqartitsisinnaavoq. Tamanulli ammanissaq Inatsisartullu ilanngutitinnissaat eqqarsaatigalugit inatsisinut tunngaviusussanut missingiummik inaarutaasumik annertunerusumik piginneqataanissaq aamma pingaartinneqartariaqarpoq. Inatsisinut tunngaviusussanut isumalioqatigiissitaq isumaliutissiissummini inatsisinut tunngaviusussap inaarutaasumik aalajangiiffiginissaanut atuutilernissaanullu inuit oqartussaaqataanerisigut suut aqqusaarneqarsimanissaat pillugit siunnersuuteqassaaq.”

Oqaasertassanut siunnersuut 10:

”Tunngavigineqarpoq isumalioqatigiissitap pilersinneqarneraniit piffissap ukiut pingasut qaangiutsinnagit sulinini naamassissagaa aamma Kalaallit Nunaata Aaqqissuussaananeranut Aqunneqarneranullu Maleruagassanut Tunngaviusunut Missingersuummik imaqartoq isumaliutissiissutini saqqummiutissagaa. Tamanna pisariaqassappat isumalioqatigiissitap piffissaq suliffigisami sivitsortinnissaanut periarfissaqarpoq.”

Oqaasertassanut siunnersuut 11:

”Inatsisinut Tunngaviusussanut Isumalioqatigiissitaq aningaasanut inatsimmi konto pingaarneq aqquutigalugu aningaasalersorneqassaaq, aamma aningaasanut inatsisip akuersissutigineqarneratigut aalajangersarneqarluni.

Inuit taasitinnerinut aningaasat konto pingaarneq immikkoortoq aqquutigalugu immikkoortinneqassapput.”